

DE ONDERWIJSVISITATIE

Drama

Een evaluatie van de kwaliteit van de academische opleidingen Drama
aan de Vlaamse hogescholen

www.vluhr.be/kwaliteitszorg

Brussel - januari 2016

vluhr

**DE ONDERWIJSVISITATIE
DRAMA**

Een gedrukte versie van dit rapport kan tegen betaling bekomen worden bij de Cel Kwaliteitszorg.

Ravensteingalerij 27
1000 Brussel
T +32 (0)2 792 55 00
F +32 (0)2 211 41 99

Het rapport is elektronisch beschikbaar op www.vluhr.be/kwaliteitszorg

Wettelijk depot: D/2016/12.784/3

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER VAN HET BESTUURSCOMITÉ KWALITEITSZORG

Voor u ligt het rapport van de visitatiecommissie Drama. Deze visitatiecommissie brengt met dit rapport verslag uit over haar evaluatie van academische opleidingen Drama. Daarbij geeft zij toelichting bij de oordelen en aanbevelingen die resulteren uit het kwaliteitsonderzoek dat zij heeft verricht bij de bezochte opleidingen. Dit initiatief kadert in de opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR) betreffende de externe kwaliteitszorg in het Vlaamse hoger onderwijs.

Het visitatierapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen. Daarnaast wil het rapport aan de maatschappij objectieve informatie verschaffen over de kwaliteit van de geëvalueerde opleidingen. Daarom is het visitatierapport ook op de webstek van de VLUHR publiek gemaakt.

Dit visitatierapport geeft een momentopname weer van de betrokken opleidingen en vertegenwoordigt daarmee slechts één fase in het proces van blijvende zorg voor onderwijskwaliteit. Immers, al na korte tijd kunnen de opleidingen gewijzigd zijn, al dan niet als reactie op de oordelen en aanbevelingen van de visitatiecommissie.

Graag dank ik namens het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van de VLUHR de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de bestede tijd alsook voor de deskundigheid waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd. De visitatie was ook enkel mogelijk dankzij de inzet van velen die binnen de opleidingen betrokken waren. Ook hen willen wij daarvoor onze erkentelijkheid betuigen.

Hopelijk ervaren elk van de opleidingen dit rapport als een kritische weerspiegeling van hun inspanningen en als een bijkomende stimulans om de kwaliteit van het onderwijs in hun opleiding te verbeteren.

Nik Heerens

Voorzitter Bestuurscomité Kwaliteitszorg

VOORWOORD VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Het afgelopen jaar heeft de visitatiecommissie Drama uitgebreid kennis gemaakt met de drama-opleidingen in Vlaanderen. We hebben de 'eer' één van de laatste commissies te zijn die een dergelijke opdracht heeft mogen uitvoeren. Zonder diep in te willen gaan op deze discussie, durven wij stellen dat het een inhoudelijk verrijkende ervaring is om met elke opleiding afzonderlijk dit traject te mogen in gaan. Het heeft ons de rijkdom geboden om de verschillende opleidingen in Vlaanderen te zien binnen hun grotere werking. Daarnaast leverde het ons ook inzicht in een aantal algemene vaststellingen die we graag met u delen.

Sinds het vorige visitatiebezoek is de School of Arts opgericht. Deze constructie is een nieuwe functionele entiteit die aan de opleidingen echt kansen kan bieden, indien deze School of Arts als 'inhoudelijke' entiteit in gezamenlijkheid opereert en dus niet als een administratief vehikel dat een aantal opleidingen onder zich verenigt.

De academisering is de afgelopen jaren als term geïntegreerd in de opleidingen. Ook hier geldt dat de mate van inhoudelijke toe-eigening een gunstig effect heeft op het onderwijsprogramma zelf. Het is dan ook erg belangrijk om als opleiding een eigen gekozen invulling te geven aan het 'artistiek onderzoek'. Hierdoor heeft de zelf gekozen invulling impact op het onderwijsproces van de individuele student en levert het daarenboven een bijdrage aan de artistieke ontwikkelingen van zowel het individu als het bredere artistieke veld.

In de afgelopen periode is een verdere ontwikkeling van de masters zichtbaar geworden. Ook hier geldt dat de opleidingen die durven hun masteropleiding een eigen invulling te geven, andere opportuniteiten zien ontstaan op het vlak van internationalisering, artistiek onderzoek, relatie met het werkveld... We zien het dan ook als waardevol om de masteropleiding meer als aparte opleiding te zien en niet als louter een doorstroommaster na de bacheloropleiding.

De visie en aandacht voor interculturaliteit blijft een aandachtspunt. Zowel in instroom van studenten, diversiteit van het docentenkorps als binnen de inhoudelijke visie van de opleiding.

Er worden door de opleidingen meer dan in het verleden inspanningen geleverd inzake internationalisering: autonoom masteronderwijs met internationale instroom, opzetten van internationale onderzoeksprojecten of het engageren van internationale gastdocenten. Toch blijft het een aandachtspunt om inzake visievorming en bijhorende acties hierop in te zetten.

Het is geen verrassing te stellen dat goed onderwijs gebaat is bij goede voorzieningen en de noodzaak om die voorzieningen autonoom te kunnen besturen en er invulling aan te kunnen geven. Kunstonderwijs heeft een eigen leeromgeving nodig, met specifieke infrastructurele noden en de mogelijkheid om die infrastructuur maximaal te benutten, dus ook buiten de reguliere school- of werkuren.

Het onderhouden en verbreden van de relatie met het werkveld is van cruciaal belang voor de verdere ontwikkeling van kunstenaars en van de theatervorm zelf. Er is een blijvende nood aan plekken die beginnende kunstenaars kunnen begeleiden. Een goede dialoog tussen opleiding en werkveld kan die startpositie versterken.

Door de evoluties die de opleidingen de afgelopen jaren hebben doorgeemaakt zien we een aanzet tot een meer onderscheiden profilering van de opleidingen. Die evolutie stelt de studenten en opleidingen in staat om betere keuzes te maken en verder te groeien maar staat tegelijkertijd de mogelijkheden tot kennisdeling of zelfs samenwerking niet in de weg. Op het vlak van kennisdeling tussen de opleidingen is nog groei mogelijk.

Tot slot willen we nog de aandacht vestigen op een constante binnen alle opleidingen. De commissie zag personeelsploegen, die steeds krapper in het pak zitten maar wel met een tomeloos engagement de kunstopleidingen in Vlaanderen recht houden. Namens de visitatiecommissie drama danken we hen en alle andere gesprekspartners tijdens de visitatiebezoeken voor hun engagement en voor de open en constructieve gesprekken.

Piet Menu

Namens de visitatiecommissie Drama

Voorwoord van de voorzitter van het Bestuurscomité Kwaliteitszorg	3
Voorwoord van de visitatiecommissie	4

DEEL 1 ALGEMEEN DEEL

Hoofdstuk I	De onderwijsvisitatie Drama	11
Hoofdstuk II	De opleidingen Drama in vergelijkend perspectief	15
Hoofdstuk III	Tabel met scores	23

DEEL 2 OPLEIDINGSRAPPORTEN EN SAMENVATTINGEN

Hoofdstuk I	Erasmushogeschool Brussel Bachelor en Master of Arts in het Drama	29
Hoofdstuk II	Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen Bachelor en Master of Arts in het Drama	57
Hoofdstuk III	Hogeschool Gent Bachelor en Master of Arts in het Drama	87
Hoofdstuk IV	LUCA School of Arts Bachelor en Master of Arts in het Drama	113

BIJLAGE

Personalia van de leden van de visitatiecommissie	139
---	-----

VERIFIEERBARE FEITEN¹

Algemeen

Hoofdstuk I Bezoekschema

Per instelling

- Hoofdstuk II** Lijst met de opleidings specifieke leerresultaten in relatie tot de gevalideerde domeinspecifieke leerresultaten opgesteld volgens de handleiding van de VLUHR, indien beschikbaar, en/of in relatie tot de Vlaamse Kwalificatiestructuur
- Hoofdstuk III** Schematisch programmaoverzicht met vermelding van het aantal studiepunten per opleidingsonderdeel
- Hoofdstuk IV** Omvang van het ingezette personeel in VTE, ingedeeld naar categorie van aanstelling
- Hoofdstuk V** Instroomgegevens, doorstroomgegevens en totaal aantal studenten
- Hoofdstuk VI** De studieduur tot het behalen van het diploma per instromende cohorte en de gemiddelde studieduur per afstuderende cohorte
- Hoofdstuk VII** Overzicht van de belangrijkste activiteiten van de opleiding met betrekking tot internationalisering conform de visie van de opleiding, met minimaal de mobiliteit op basis van internationaal aanvaarde definities (max. 2 pag.)

¹ De verifieerbare feiten zijn terug te vinden op www.vluhr.be/kwaliteitszorg

DEEL 1

Algemeen deel

HOOFDSTUK I

De onderwijsvisitatie Drama

1 INLEIDING

In dit rapport brengt de visitatiecommissie Drama verslag uit van haar bevindingen over de opleidingen die zij in het voorjaar 2015, in opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR), heeft bezocht.

Dit initiatief kadert, conform de decretale opdracht, in de werkzaamheden van de VLUHR met betrekking tot de organisatie en uitvoering van de externe beoordelingen van het onderwijs aan de Vlaamse universiteiten, hogescholen en andere ambtshalve geregistreerde instellingen.

2 DE BETROKKEN OPLEIDINGEN

Ingevolge haar opdracht heeft de commissie de opleidingen Bachelor en Master of Arts in het Drama in de volgende instellingen bezocht:

- 30 maart tot 1 april: Erasmushogeschool Brussel
- 26 tot 28 mei: Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen
- 3 tot 5 juni: Hogeschool Gent
- 10 tot 12 juni: LUCA School of Arts

3 DE VISITATIECOMMISSIE

3.1 Samenstelling

De samenstelling van de visitatiecommissie Drama werd bekrachtigd door het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van 4 juli, 14 juli en 29 oktober 2014. De commissie werd vervolgens door het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van de VLUHR ingesteld bij besluit van 8 april 2015.

De visitatiecommissie heeft de volgende samenstelling:

Voorzitter

Ann Olaerts, voorzitter van de vorige visitatie en voormalig directeur van de Toneelacademie Maastricht.

Leden

- **Piet Menu**, directeur Vlaams Cultuurhuis Brakke Grond.
- **Hendrik van Doorn**, acteur, theatermaker (het kip).
- **Bosse Provoost**, Masteropleiding in het drama, School of Arts, Hogeschool Gent KASK (voor de opleidingen aan LUCA School of Arts en Erasmushogeschool Brussel).
- **Maja Westerveld**, Masteropleiding in het drama, School of Arts, Erasmushogeschool Brussel, RITCS (voor de opleidingen aan Hogeschool Gent en Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen).

De studentleden Bosse Provoost en Maja Westerveld hebben niet deelgenomen aan het bezoek en de beoordeling van de eigen opleiding.

Dhr. Patrick Van den Bosch, stafmedewerker kwaliteitszorg verbonden aan de Cel Kwaliteitszorg van Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad, trad op als projectbegeleider en secretaris van deze visitatie.

Voor korte curricula vitae van de commissieleden wordt verwezen naar de bijlagen.

Op 3 november 2015 heeft de voorzitter van de commissie, Ann Olaerts, haar functie neergelegd omdat zij ging kandideren voor een betrekking bij één van de bij de visitatie betrokken instellingen. De andere leden van de visitatiecommissie hebben er bij het afronden van het visitatieproces over gewaakt dat aan die elementen die te maken hebben met de specifieke expertise van mevr. Olaerts aandacht is besteed.

3.2 Taakomschrijving

Van de visitatiecommissie wordt verwacht dat zij

- gemotiveerde en onderbouwde oordelen geeft over de opleiding aan de hand van het beoordelingskader.
- aanbevelingen formuleert om waar mogelijk te komen tot kwaliteitsverbetering, en
- wanneer van toepassing haar bevindingen over de verschillende opleidingen binnen eenzelfde cluster vergelijkenderwijs weergeeft.
- de bredere samenleving informeert over haar bevindingen.

3.3 Werkwijze

3.3.1 Voorbereiding

Ter voorbereiding van de visitatie werd aan de instellingen gevraagd een zelfevaluatie-rapport op te stellen. De Cel Kwaliteitszorg van de VLUHR heeft hiervoor een visitatieprotocol ter beschikking gesteld, waarin de verwachtingen ten aanzien van de inhoud van het zelfevaluatie-rapport uitgebreid zijn beschreven. Het zelfevaluatie-rapport volgt de opbouw van het accreditatiekader.

De commissie ontving het zelfevaluatie-rapport enkele weken voor het eigenlijke bezoek, waardoor zij de gelegenheid kreeg dit document vooraf zorgvuldig te bestuderen en het bezoek grondig voor te bereiden. De commissieleden werden bovendien verzocht om elk een tweetal masterproeven grondig door te nemen vooraleer het bezoek plaatsvond.

De commissie hield haar installatievergadering op 4 maart 2015. Tijdens deze vergadering werden de commissieleden verder ingelicht over het visitatieproces en hebben zij zich concreet voorbereid op de af te leggen bezoeken. Bijzondere aandacht is besteed aan een eenduidige toepassing van het beoordelingskader en het visitatieprotocol. Verder werd het programma van het bezoek opgesteld (zie *bijlage*) en werd een eerste bespreking gewijd aan het zelfevaluatie-rapport.

3.3.2 Bezoek aan de instelling

Tijdens het in situ bezoek aan de instellingen heeft de commissie gesprekken kunnen voeren met de verschillende betrokkenen bij de opleidingen. Het bezoekschema voorzag gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de studenten, de docenten, de alumni, het werkveld en de opleidingsgebonden ondersteuners. De gesprekken die de commissie heeft gevoerd,

waren verhelderend en vormden een goede aanvulling bij de lectuur van het zelfevaluatie-rapport. Daarnaast zag de commissie ook voorstellingen van eindwerken.

Daarnaast werd steeds een bezoek aan de faciliteiten (inclusief bibliotheek, leslokalen en computerfaciliteiten) ingepland. Ten slotte was er een spreekuur waarop de commissie bijkomend leden van de opleiding kon uitnodigen of waarop personen op een vertrouwelijke wijze door de commissie konden worden gehoord.

Ook werd aan de instellingen gevraagd – als een derde bron van informatie – om een aantal documenten ter inzage te leggen ten behoeve van de commissie. Tijdens de bezoeken is voldoende tijd uitgetrokken om de commissie de gelegenheid te geven om deze documenten te bestuderen. De documenten die ter inzage van de commissie werden gelegd, waren: verslagen van overleg in relevante commissies/organen, een representatieve selectie van handboeken/studiemateriaal, indicaties van de competenties van het personeel, de toets- en evaluatieopgaven waarvan de commissie heeft aangegeven dat zij die tijdens het bezoek wenst in te kijken en een bijkomend aantal afstudeerwerken. Daar waar de commissie het noodzakelijk achtte heeft zij bijkomende informatie opgevraagd tijdens het bezoek om haar oordeel goed te kunnen onderbouwen.

Aan het einde van het bezoek werden, na intern beraad van de commissie, de voorlopige bevindingen mondeling aan de gevisiteerde opleidingen meegedeeld.

3.3.3 Rapportering

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de visitatiecommissie per generieke kwaliteitswaarborg haar bevindingen, overwegingen, het oordeel en verbeter-suggesties geformuleerd. Een overzicht van de verbeter-suggesties die de commissie doet ten aanzien van de opleiding is achteraan bij het rapport opgenomen. De opleidingsverantwoordelijken van de betrokken opleidingen werden in de gelegenheid gesteld om op het concept van het rapport te reageren alvorens de tekst ervan definitief werd vastgelegd.

HOOFDSTUK II

De opleidingen Drama in vergelijkend perspectief

In dit hoofdstuk geeft de commissie in vergelijkend perspectief een overzicht van haar bevindingen over de academische opleidingen Drama in Vlaanderen. Zij besteedt hierbij voornamelijk aandacht aan elementen die haar het meest in het oog zijn gesprongen of die zij belangrijk acht, en aan opvallende overeenkomsten dan wel verschillen tussen de instellingen. Per generieke kwaliteitswaarborg geeft de visitatiecommissie haar bevindingen weer en verwijst hierbij naar de toestand binnen de verschillende opleidingen. De wijze van voorstellen geeft de opleidingen de mogelijkheid zich, althans voor wat betreft de aangehaalde punten, ten opzichte van elkaar te positioneren. Het is geenszins de bedoeling van de commissie om de individuele rapporten van de opleidingen aan de verschillende instellingen in detail te herhalen, al zullen bepaalde delen uit dit rapport wel terugkomen in de opleidingsrapporten. Voor een volledige onderbouwing van de oordelen en de scores van de commissie, verwijst de commissie naar de opleidingsrapporten.

De betrokken opleidingen zijn de bachelor en master of Arts in het Drama van vier instellingen: Erasmushogeschool Brussel (RITCS), Hogeschool Gent (KASK), LUCA School of Arts (campus Lemmens) en Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen (Koninklijk Conservatorium Antwerpen).

GENERIEKE KWALITEITSWAARBORG 1 - BEOOGD EINDNIVEAU

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau van de opleidingen aan de LUCA School of Arts en Artesis Plantijn hogeschool (AP) als voldoende en aan de Hogeschool Gent (HoGent) en de Erasmushogeschool Brussel (EHB) als goed.

Voor alle opleidingen geldt dat hun leerresultaten voldoen aan de eisen van het Vlaams kwalificatieraamwerk en het gevalideerde domeinspecifieke leerresultatenkader. Ze sluiten aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleidingen. De opleidingsverantwoordelijken hebben bij het opstellen van de OLR nagedacht over het karakter van de bachelor- en masteropleidingen en over wat men precies wil bereiken bij het afleveren van het diploma aan de studenten.

De eindcompetenties van alle opleidingen kunnen de internationale toets doorstaan. Het uitvoeren van een internationale benchmark van de opleidingen, zou hun positie verder kunnen versterken omdat dit de opleidingen een spiegel kan voorhouden. De commissie beseft dat dit geen evidentie is mede gezien de culturele eigenheid en het academische karakter van de opleidingen. De commissie suggereert daarom de benchmark uit te breiden naar andere (buitenlandse) disciplines in de kunstopleidingen.

De opleiding aan AP heeft drie afstudeerrichtingen. De beoogde eindcompetenties zijn dezelfde voor alle afstudeerrichtingen. Elke afstudeerrichting geeft wel een eigen invulling aan de eindcompetenties. Hoewel de leerresultaten die de drie afstudeerrichtingen beogen gemeenschappelijk zijn, liggen hun focussen immers sterk uit elkaar. Dit is volgens de commissie begrijpelijk gezien de intrinsieke eigenheid van elk van de drie afstudeerrichtingen. De afstudeerrichting Acteren, beoogt het vormen van acteurs die inzetbaar zijn in verschillende soorten teksttheater. Het esthetische en inhoudelijk kader van deze acteursopleiding is geënt op de artistiek/pedagogische visie van Dora van der Groen. De afstudeerrichting Kleinkunst wil autonome podiumkunstenaars opleiden die in staat zijn tot de creatie en realisatie van muziek en theater en alle mengvormen hiervan. Daarbij wil de afstudeerrichting vertrekken van de persoonlijkheid en de specifieke creatieve en vaktechnische vaardigheden van iedere student. De afstudeerrichting Woordkunst is gebaseerd op drie pijlers: Podium, Schrijven en Media. De opleiding beoogt een student Woordkunst die een eigen schrijfstem ontwikkelt, die tekst interpreteert en voor een

publiek weet te brengen, en die documentair materiaal monteert tot een nieuw verhaal, en in toenemende mate wordt aangemoedigd om te zoeken naar kruisbestuivingen binnen deze aangeleerde vaardigheden.

De opleiding van de Erasmushogeschool Brussel heeft twee afstudeer-richtingen die dezelfde eindcompetenties beogen. De opleiding aan de EHB heeft volgens de commissie een heldere visie op de rol van onderzoek in de opleiding en heeft daaraan gekoppeld een eigen visie ontwikkeld op het “academische” karakter van de opleiding. Eén van de beoogde leerresultaten van zowel de bachelor- als de masteropleiding is om ‘bewustzijn en consequente interesse te ontwikkelen voor de socio-geografische realiteit van Brussel als grootstedelijke werkomgeving’. Daarnaast zetten verschillende beoogde leerresultaten in op de interculturalisering en internationalisering van de opleiding. Deze zeer duidelijke oriëntatie wordt door de commissie als een grote meerwaarde beschouwd waarmee de opleiding zich kan onderscheiden.

Aan de HoGent stelt de commissie vast dat het profiel dat de opleiding Drama zichzelf geeft een breed profiel speler/maker is. De commissie stelt vast dat het vertrekpunt van het profiel “de vloer” is: de aanwezigheid en het bewustzijn op de scène, waarlangs de student zijn specifieke eigenheid ontwikkelt tot een autonoom handelende en denkende kunstenaar. De opleiding beoogt om de student gedurende de opleiding zich steeds bewuster van zijn artistieke eigenheid te maken, wat voor de ene ligt in het spelerschap, voor de andere in het makerschap. De commissie stelt vast dat de visie rond het “autonoom kunstenaarschap” wordt ondersteund door de hele School of Arts. Dit genereert een bijkomende dynamiek en vele mogelijkheden voor de opleiding Drama. De opleiding heeft volgens de commissie ook een heldere visie op de rol van onderzoek in het programma en heeft daaraan gekoppeld een eigen visie ontwikkeld op het “academische” karakter van de opleiding. Met deze sterke visie slaagt de opleiding er volgens de commissie in om een goede en eigen positie te verwerven.

De opleiding aan LUCA beoogt om te vertrekken vanuit de speler die voldoende maker moet zijn en methodisch evolueert naar de maker die de speler in zich als bron van inspiratie ziet. Vorm, Biografie en Standpunt (VBS) is het denkkader van waaruit de opleiding kwaliteit definieert. Bij de totstandkoming van een kunstwerk zijn dit voor de opleiding de drie criteria die een rol spelen, waarbij de mate waarmee ze met elkaar in balans zijn, de kwaliteit bepaalt. Toch meent de commissie dat op basis

van de beoogde leerresultaten de opleiding hoofdzakelijk een 'makende speelopleiding' is. De opleiding stelt tekst, in de brede zin van het woord, en de daarbij horende overdracht van betekenis centraal. De opleiding zet tevens hoog in op een grondige theoretische onderbouw en wil onderzoek een prominente plaats in haar onderwijs geven. Wel heeft de opleiding er baat bij na te denken voor welk werkveld zij studenten wil afleveren in de toekomst. De opleiding dient zich niet volledig op het werkveld te enten, maar dient er wel bewuster mee om te gaan.

GENERIEKE KWALITEITSWAARBORG 2 - ONDERWIJSPROCES

De commissie beoordeelt het onderwijsproces voor opleidingen aan LUCA School of Arts en aan Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst als voldoende en aan Erasmushogeschool Brussel, Hogeschool Gent en Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen afstudeerrichting Woordkunst als goed.

Alle opleidingen beschikken over een degelijk opgebouwd programma waarbij ze een waaier aan relevante opleidingsonderdelen hanteren. Zo meent de commissie dat de opleiding aan LUCA op dit vlak de afgelopen jaren is geëvolueerd. De commissie heeft voldoende indicaties om er op te vertrouwen dat dit groeipad kan continueren. Zo is er onder meer de beloftevolle samenwerking met OPEK en de degelijke begeleiding van de studenten. De commissie kon vaststellen dat de opleiding gericht is op het profiel van een makende speler. Ook aan AP ziet de commissie een duidelijk groeipad waarop de opleiding zich bevindt. De evolutie van de afstudeerrichtingen gebeurt echter niet met dezelfde snelheid. Algemeen beschouwd is er nog marge voor progressie op vlak van ten eerste de positie van het onderzoek in de verschillende afstudeerrichtingen en ten tweede een aantal tendensen die de laatste decennia steeds meer aan belang hebben gewonnen in het artistieke landschap en in de samenleving, te weten: internationalisering, interculturalisering, interdisciplinariteit en ondernemerschap. De commissie stelt evenwel vast dat de opleiding Drama aan AP in zijn geheel zich bewust is van deze uitdagingen, er ook al inspanningen voor heeft geleverd en er verder mee aan de slag wil. Positief vindt de commissie dat de afstudeerrichtingen respectvol met elkaar omgaan, wat vroeger minder het geval was. In het onderwijsproces van de afstudeerrichting Woordkunst aan AP is sterk geïnvesteerd. De afstudeerrichting heeft de afgelopen jaren ingezet op innovatie op verschillende vlakken, zoals het curriculum, internationalisering en de aanpak van de

masterproef. Hierdoor slaagt deze afstudeerrichting er in om over de hele lijn de basiskwaliteit te overstijgen.

De opleiding aan de EHB slaagt er in om in het onderwijsproces enkele elementen in te brengen die er voor zorgen dat de opleiding een goed samenhangende leeromgeving vormt die de verwachte basiskwaliteit kan overstijgen. Zo beschouwt de commissie de samenwerking tussen Drama en Podiumtechnieken en het in de praktijk brengen van een gezelschapsmodel als een grote meerwaarde. De integratie van de Brusselse grootstedelijke context in het onderwijsproces is een meerwaarde voor de internationalisering en de interculturalisering van de opleiding. De opleiding aan de HoGent slaagt er in om in het onderwijsproces eveneens enkele elementen in te brengen die er voor zorgen dat de opleiding een goed samenhangende leeromgeving vormt die de verwachte basiskwaliteit kan overstijgen. Daarnaast beschouwt de commissie de impact van de School of Arts aan de HoGent en de gehanteerde interdisciplinariteit als troeven van de opleiding. Hoewel wordt gekozen voor een breed profiel, is het programma evenwichtig, gediversifieerd en niet vrijblijvend. Daarnaast ziet de commissie diversiteit in het artistieke aanbod zowel qua programma als qua docenten.

Het beleid van de verschillende opleidingen Drama met betrekking tot de toelatingsproef is verschillend. In grote lijnen geschetst zou men kunnen stellen dat de opleiding aan de EHB kiest voor een toelatingsproef bestaande uit een auditedag en een werkweek. Van de uiteindelijk toegelaten studenten, zullen na het eerste bachelorjaar een beduidend aantal studenten nog uitvallen. Aan de AP bestaat de toelatingsproef uit twee dagen: wie na een spelproef op de eerste dag slaagt, mag aan een tweede proef deelnemen. Elk van de drie afstudeerrichtingen aan AP geeft een eigen en aangepaste invulling aan deze toelatingsproeven. Sporadisch zal een student na zijn eerste jaar nog afhaken. In de opleiding aan LUCA vinden de proeven plaats op drie momenten: tijdens de paasvakantie, aan het begin en aan het einde van de zomervakantie, en dat telkens gedurende twee dagen. Aan het eind van de derde proef is er een 'terugkomdag'. Meerdere toegelaten studenten zullen na het eerste bachelorjaar nog uitvallen. Aan de HoGent neemt de toelatingsproef twee dagen in beslag. De toelatingsproeven verlopen er in twee fases, waarvoor elk afzonderlijk specifieke criteria geëxpliciteerd zijn. Het aantal studenten dat hier slaagt voor de toelatingsproef is beperkt. Eens een student hier geslaagd is voor de toelatingsproef, is de kans ook vrij groot dat hij zijn bachelor- en masterdiploma behaalt.

De masterproeven zijn aan alle masteropleidingen degelijk. De insteek en inhoud verschillen. Zo kiest de EHB er resoluut voor om geen schriftelijk onderdeel aan de masterproef te koppelen, daar waar alle andere opleidingen dit wel doen. Wel is EHB er in geslaagd om onderzoek, zowel in de masterproef als in de opleiding een opleidingseigen identiteit te geven. Hetzelfde geldt ook voor de opleiding aan HoGent en AP afstudeerrichting Woordkunst. Ook in het onderwijs van de opleiding aan LUCA speelt onderzoek een belangrijke rol, hoewel de opleiding er hier iets minder 'schools' mee kan omgaan en meer vanuit haar eigen identiteit kan vertrekken. De afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst van AP zijn nog op zoek naar een eigen invulling van onderzoek in de masterproef.

Aan alle opleidingen is het personeel zowel kwalitatief als kwantitatief in staat om de opleiding te dragen. Wel is aan EHB verjonging, vervrouwelijking en verdere diversificatie op termijn aan de orde en dienen in de opleiding aan AP de verhoudingen tussen het aantal vaste en gastdocenten te worden geoptimaliseerd. Aan de HoGent zag de commissie als goed praktijkvoorbeeld dat verschillende types docenten een gelijke verloning krijgen.

De materiële voorzieningen in de opleidingen Drama zijn beperkt voor de noden die eigen zijn aan deze opleidingen. De opleiding aan AP kampt met een structureel tekort aan geschikte voorzieningen op campus deSingel. De commissie meent dat de opleiding in samenspraak met andere partners nog verder dient in te zetten op creatieve alternatieven. Aan LUCA werd deze nood deels opgelost doordat de opleiding gebruik maakt van de faciliteiten van OPEK. Aan de EHB zijn de huidige materiële voorzieningen een troef voor deze opleiding met gezelschapsmodel: studenten beheren het gebouw en haar materialen zelf, maar de huidige behuizing is aan vernieuwing toe. Aan de HoGent zijn de materiële voorzieningen degelijk. Ook de infrastructuur van andere opleidingen van de School of Arts kan er vaak gebruikt worden.

GENERIEKE KWALITEITSWAARBORG 3 - GEREALISEERDE EINDNIVEAU

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau als voldoende voor de bachelor- en masteropleiding aan LUCA School of Arts en als goed voor de bachelor- en masteropleidingen aan Erasmushogeschool Brussel, Hogeschool Gent en Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen.

Hoewel alle opleidingen aangeven dat toetsing binnen de kunstopleidingen niet eenzelfde objectieve maatstaven kan hanteren zoals bij de meeste universitaire en hogeschoolopleidingen wel kan, slagen de opleidingen er in om de commissie een valabel, betrouwbaar en transparant toetsbeleid voor te schotelen. In de praktijk wordt een intersubjectieve methode van beoordeling gehanteerd die de studenten in staat stelt om de beoogde leerresultaten te bereiken.

De arbeidsmarkt voor afgestudeerden is niet groot. Toch stelt de commissie vast dat waar de tevredenheid van het werkveld in het verleden al groot was, dit nog steeds zo is en dat in de opleidingen waar dat in het verleden minder het geval was, de tevredenheid van de stakeholders in stijgende lijn is. In de bachelor- en masteropleiding aan LUCA dient de opleiding zich weliswaar open te zetten om een breder werkveld te betrekken bij de opleiding.

HOOFDSTUK III

Tabel met scores

In de hierna volgende tabel wordt het oordeel van de commissie op de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het accreditatiekader weergegeven.

Per generieke kwaliteitswaarborg (GKW) wordt in de tabel aangegeven of de opleiding hier volgens de commissie onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntschaal.

In het opleidingsrapport is inzichtelijk gemaakt hoe de commissie tot haar oordeel is gekomen. Het is dan ook duidelijk dat de scores in onderstaande tabel gelezen en geïnterpreteerd moeten worden in samenhang met de onderbouwing ervan in het opleidingsrapport.

Verklaring van de scores op de generieke kwaliteitswaarborgen:

Voldoende (V)	De opleiding voldoet aan de basiskwaliteit
Goed (G)	De opleiding overstijgt systematisch de basiskwaliteit
Excellent (E)	De opleiding steekt ver uit boven de basiskwaliteit en geldt als een (inter)nationaal voorbeeld
Onvoldoende (O)	De generieke kwaliteitswaarborg is onvoldoende aanwezig

Regels voor het bepalen van de scores voor het eindoordeel:

Voldoende (V)	Het eindoordeel over een opleiding is 'voldoende' indien de opleiding aan alle generieke kwaliteitswaarborgen voldoet.
Goed (G)	Het eindoordeel over een opleiding is 'goed' indien daarenboven ten minste twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'goed' worden beoordeeld, waaronder in elk geval de derde: gerealiseerd eindniveau.
Excellent (E)	Het eindoordeel over een opleiding is 'excellent' indien daarenboven ten minste twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'excellent' worden beoordeeld, waaronder in elk geval de derde: gerealiseerd eindniveau.
Onvoldoende (O)	Het eindoordeel over een opleiding – of een opleidingsvariant – is 'onvoldoende' indien alle generieke kwaliteitswaarborgen als 'onvoldoende' worden beoordeeld.
Voldoende met beperkte geldigheidsduur (V')	Het eindoordeel over een opleiding – of een opleidingsvariant – is 'voldoende met beperkte geldigheidsduur', d.w.z. beperkter dan de accreditatie-termijn, indien bij een eerste visitatie één of twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'onvoldoende' worden beoordeeld.

	GKW 1 - Beoogd eindniveau	GKW 2 - Onderwijs- proces	GKW 3 - Gerealiseerd eindniveau	Eindoordeel
Erasmushogeschool				
Bachelor	G	G	G	G
Master	G	G	G	G
Hogeschool Gent				
Bachelor	G	G	G	G
Master	G	G	G	G
Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen				
Bachelor – afstudeerrichting Acteren	V	V	G	V
Bachelor – afstudeerrichting Woordkunst	V	G	G	G
Bachelor – afstudeerrichting Kleinkunst	V	V	G	V
Master – afstudeerrichting Acteren	V	V	G	V
Master – afstudeerrichting Woordkunst	V	G	G	G
Master – afstudeerrichting Kleinkunst	V	V	G	V
LUCA School of Arts				
Bachelor	V	V	V	V
Master	V	V	V	V

DEEL 2

Opleidingsrapporten

ERASMUSHOGESCHOOL BRUSSEL

Bachelor en Master of Arts in het drama

SAMENVATTING

Bachelor of Arts in het drama Erasmushogeschool Brussel

Op 30 maart en 1 april 2015 werd de opleiding Bachelor of Arts in het drama aan de Erasmushogeschool Brussel, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten en heeft twee afstudeerrichtingen: Spel en Regie. Gemiddeld zijn 39 studenten ingeschreven in de bacheloropleiding.

De opleidingscommissie Drama en Podiumtechnieken heeft de verantwoordelijkheid gekregen over de inhoud van de opleiding. Sinds 2011 maakt Podiumtechnieken inhoudelijk deel uit van de opleidingscommissie Drama en ressorteert de vakgroep Podiumtechnieken onder de verantwoordelijkheid van het opleidingshoofd Drama & Podiumtechnieken.

De opleiding Drama wil veelzijdige en eigenzinnige theatermakers en toneelspelers opleiden. De afstudeerrichtingen Spel en Regie delen volgens het zelfevaluatierapport dezelfde ambitie: ambachtelijke en technische

tools aanreiken om het eigen scenario te ontwikkelen. De opleiding beoogt dat elke student op zoek gaat naar een gemeenschappelijke, intersubjectieve taal die het hyperindividuele overstijgt en toch de eigen subjectiviteit als uitgangspunt neemt. De opleiding wil hierbij focussen op het theaterveld in de breedste zin van het woord, van repertoiretheater tot hybride experimenten, van sociaal-artistische projecten tot performance. De opleiding draagt een heldere visie uit en legt accent op 'Brussel' als uitgangspunt van de opleiding in een interculturele en internationale omgeving. De opleiding beschikt hiermee over een sterke eigen opleidingsvisie waarmee de opleiding er in slaagt de verwachte basiskwaliteit te overstijgen.

Programma

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. De eerste twee maanden van de bacheloropleiding volgen de studenten Spel en Regie samen met de studenten Podiumtechnieken van de professionele bacheloropleiding Audiovisuele Kunsten een gemeenschappelijk praktijkparcours. Daarnaast krijgen alle studenten doorheen de bacheloropleiding verschillende opleidingsonderdelen omtrent cultuur, politiek en filosofie. De afstudeerrichting Regie gaat daarnaast uit van een gefaseerde ontwikkeling van een eigen taal en taligheid. Die ontwikkeling verloopt onder meer door een voortdurende confrontatie met andere vormen van taligheid en dus via specifieke opdrachten en confrontaties. In tegenstelling tot de afstudeerrichting Spel bestaat de afstudeerrichting Regie uit korte workshops: acht in het eerste jaar, zes in het tweede en drie in het derde jaar waarvan de laatste de bachelorproef. In de afstudeerrichting Spel staan spel, stem en lichaam centraal. Continuïteit en training zijn volgens de opleidingsverantwoordelijken van cruciaal belang, net zoals lichamelijk bewustzijn en complete fysieke (en emotionele) schaamteloosheid. De opleiding beslaat drie jaar, waarbij in elk jaar drie grote spelopdrachten van ongeveer acht weken begeleid worden door een regisseur. De opleiding werkt volgens het principe van het gezelschapsmodel. De Bottelarij, een theaterlocatie in Brussel, wordt geleid en beheerd als een professioneel gezelschap. De studenten worden met andere woorden opgeleid in een simulatie van hun toekomstige beroepspraktijk.

Het programma is goed opgebouwd. De keuze voor een eerste bachelorjaar waarin het potentieel wordt getoetst, een tweede bachelorjaar waarin de eigenheid wordt gezocht om in het derde jaar verdieping te bewerkstelligen is conform de beoogde leerresultaten een logische keuze. De lesblokken sluiten hier ook goed op aan. De eigenheid van de opleiding ligt deels in haar

ligging. De specifieke Brusselse context wordt duidelijk gevoeld bij zowel docenten als studenten. De opleiding maakt er werk van om zowel bij de instroom als in het onderwijsprogramma de groeiende diversiteit in onze samenleving te weerspiegelen en binnen de schoolpoorten te trekken. De Brusselse context is tevens ook het startpunt van de internationalisering van de opleiding. Daarnaast is de internationalisering ook duidelijk aanwezig in projecten zoals de summer- en winterschool waarbij met internationale kunstenaars wordt samengewerkt. Deze zomerschool zou voor alle studenten van de opleiding toegankelijk moeten zijn, wat nu om eerder praktische redenen niet het geval is. De internationalisering van de opleiding toont zich in de keuze van de gastdocenten. Internationaal gerekruteerde gastdocenten zouden wel nog een groter aandeel in de opleiding kunnen krijgen om het onderwijsaanbod te diversifiëren. De studenten geven aan dat de studiedruk hoog is, vooral bij piekmomenten. Er dient nagedacht te worden om regelmatig 'rustmomenten' in te bouwen die de studenten de kans bieden om te reflecteren op hun eigen parcours en proces.

Beoordeling en toetsing

De opleiding geeft aan dat toetsing in een kunstopleiding een complexe aangelegenheid is. De evaluatie is volgens het zelfevaluatierapport een dialogisch proces dat vorm krijgt in de uitwisseling tussen student en docent. Evaluatie in het kunstonderwijs is een bij uitstek subjectieve aangelegenheid die echter een intersubjectief statuut moet hebben: de student moet deel zijn van een open en permanent gesprek over zijn eigen ontwikkeling zonder echter te moeten werken met het gevoel permanent beoordeeld te worden.

De opleiding streeft naar een eerlijke en directe vorm van evaluatie. Die is daarom soms hard maar omzeilt nooit de feitelijke problemen. De toetspraktijk neemt de vorm aan van een student-gecentreerde procesevaluatie, zowel binnen de workshops/projecten als over de opleidingsonderdelen heen. Centraal staat de individuele, artistieke ontwikkeling van de student zelf. Elke student wordt met andere woorden individueel getoetst. De workshops fungeren als ijkpunten, als momenten van tussentijdse feedback voor de procesevaluatie. Binnen de workshops zelf wordt op geregelde momenten een stand van zaken opgemaakt.

Drie graadmeters staan in die procesevaluatie centraal: (1) de artistieke evolutie die de student doormaakt doorheen een volledig academiejaar,

(2) de zelfkennis die de student bij die evolutie aan de dag legt en (3) de attitude van waaruit de student zijn eigen ontwikkeling kan sturen/bijsturen. In de eerste twee jaren staat het werkproces zelf centraal en in het derde jaar wordt geëvalueerd tot welk resultaat het proces leidt.

Begeleiding en ondersteuning

Jaarlijks schrijven zich maar een honderdtal kandidaten in voor de toelatingsproef Drama, verspreid over twee sessies. De sessies van de toelatingsproef verlopen in twee fases: een auditedag en een werkweek. Jaarlijks worden tussen de 14 en 18 nieuwe studenten toegelaten in het eerste jaar. Voor de audities bereiden studenten een opdracht voor. Tijdens de werkweek werken de docenten met de kandidaten om zo een beter zicht te krijgen op hun verbeeldingskracht, speelsheid en flexibiliteit. Op het einde van beide werkweken presenteren de studenten Spel en Regie de resultaten van hun werk. Daarna volgt een collegiale deliberatie en wordt bekend gemaakt welke kandidaat-studenten toegelaten worden.

De opleiding hanteert een strikte opstelling ten aanzien van studenten die van de ene naar de andere afstudeerrichting willen overstappen. Deze studenten dienen het volledige parcours opnieuw af te leggen. De opleidingsverantwoordelijken zouden waar nodig als studentgerichte opleiding maatwerk moeten overwegen.

Het belangrijkste instrument voor de trajectbegeleiding van de student Drama is de jaarmentor. Ook de ombudsman is heel toegankelijk. Hij is ook aanwezig op alle examencommissies. De meeste studenten maken van de diensten van de ombudsman gebruik.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

Op basis van gesprekken met de alumni en het werkveld blijkt een grote tevredenheid over de opleiding. De meeste studenten stromen door naar de masteropleiding. Het diplomarendement is redelijk in de bacheloropleiding. De bacheloropleiding heeft er voor gekozen om een grote cesuur na het eerste jaar te leggen met uitval op dat moment als gevolg. De bacheloropleiding is echter van mening dat er beter enkele uitzonderlijke veelbelovende podiumkunstenaren afstuderen dan een groot aantal die niet boven de middelmaat kunnen uitgroeien en dus op de krappe arbeidsmarkt waarschijnlijk geen plaats zullen hebben.

SAMENVATTING

Master of Arts in het drama

Erasmushogeschool Brussel

Op 30 maart en 1 april 2015 werd de opleiding Master of Arts in het drama aan de Erasmushogeschool Brussel, in het kader van een onderwijsvisiteatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De Master Drama omvat 60 studiepunten en heeft twee afstudeerrichtingen: Spel en Regie. Gemiddeld zijn 7 studenten ingeschreven.

De opleidingscommissie Drama en Podiumtechnieken heeft de verantwoordelijkheid gekregen over de inhoud van de opleiding. Sinds 2011 maakt Podiumtechnieken inhoudelijk deel uit van de opleidingscommissie Drama en ressorteert de vakgroep Podiumtechnieken onder de verantwoordelijkheid van het opleidingshoofd Drama & Podiumtechnieken.

De opleiding Drama wil veelzijdige en eigenzinnige theatermakers en toneelspelers opleiden. De afstudeerrichtingen Spel en Regie delen volgens het zelfevaluatierapport dezelfde ambitie: ambachtelijke en technische tools aanreiken om het eigen scenario te ontwikkelen. De opleiding beoogt dat elke student op zoek gaat naar een gemeenschappelijke, intersubjectieve taal die het hyperindividuele overstijgt en toch de eigen subjectiviteit als uitgangspunt neemt. De opleiding wil hierbij focussen op het theaterveld in de breedste zin van het woord, van repertoiretheater tot hybride experimenten, van sociaal-artistieke projecten tot performance. De opleiding draagt een heldere visie uit en legt accent op 'Brussel' als uitgangspunt van de opleiding in een interculturele en internationale omgeving. De opleiding beschikt hiermee over een sterke eigen opleidingsvisie waarmee de opleiding er in slaagt de verwachte basiskwaliteit te overstijgen.

Programma

De masteropleiding Drama die aansluit op de bacheloropleiding omvat 60 studiepunten. Het programma kent een goede opbouw. In de masteropleiding geeft de student Regie zijn parcours integraal vorm via minimaal twee eigen projecten. Het parcours van de afstudeerrichting Regie bestaat thans uit 1) een collectief introductieblok door een externe artiest; 2) een

onderzoekperiode gericht op de inhoudelijke, productionele en technische voorbereiding van de twee masterprojecten waaronder de masterproef 3) ontwikkeling eerste project; 4) de masterproef met een voorstellingsreeks van minimum drie avonden in de Kaaistudio's of KVS; 5) een eindverslag en een jurygesprek. In de masteropleiding bestaat de afstudeerrichting Spel uit minimaal drie volwaardige spelprojecten waarin een student als professionele en onderzoekende speler in elk project uitgedaagd wordt, telkens vanuit een ander theateraal universum. De keuze om in het masterjaar zelfstandigheid centraal te zetten is conform de beoogde leerresultaten een logische keuze. De lesblokken sluiten hier ook goed op aan.

De masteropleiding is het moment waarop door studenten gekozen moet worden voor specificering van het onderzoek dat ze zelf willen aangaan. Studenten geven aan dat ze de masteropleiding aanvatten omdat ze zich na de bacheloropleiding nog niet klaar voelen voor het veld. Dat lijkt een negatieve motivatie maar het toont ook wel dat ze de opleiding als een veilige haven beschouwen om zich artistiek verder te ontwikkelen. De masteropleiding is door de instroom van buitenlandse studenten rijker en diverser geworden. De opleiding heeft aantrekkingskracht op buitenlandse studenten. De opleiding doet er goed aan te bekijken hoe ze in de toekomst met die instroom van internationale studenten verder zal omgaan met betrekking tot de faciliteiten voor deze studenten en met betrekking tot taligheid. Aan het RITCS bestaat de masterproef in alle masteropleidingen uit de realisatie van een artistiek werkstuk in het medium van de afstudeerrichting.

De eigenheid van de opleiding ligt deels in haar ligging. De specifieke Brusselse context wordt duidelijk gevoeld bij zowel docenten als studenten. De opleiding maakt er werk van om in het onderwijsprogramma de groeiende diversiteit in onze samenleving te weerspiegelen en binnen de schoolpoorten te trekken. De Brusselse context is tevens ook het startpunt van de internationalisering van de opleiding. De internationalisering van de opleiding toont zich in de keuze van de gastdocenten. Internationaal gerekruteerde gastdocenten zouden wel nog een groter aandeel in de opleiding kunnen krijgen om het onderwijsaanbod te diversifiëren. De studenten geven aan dat de studiedruk hoog is, vooral bij piekmomenten. Er dient nagedacht te worden om regelmatig 'rustmomenten' in te bouwen die de studenten de kans bieden om te reflecteren op hun eigen parcours en proces.

Beoordeling en toetsing

De opleiding geeft aan dat toetsing in een kunstopleiding een complexe aangelegenheid is. De evaluatie is een dialogisch proces dat vorm krijgt in de uitwisseling tussen student en docent. Evaluatie in het kunstonderwijs is een bij uitstek subjectieve aangelegenheid die echter een intersubjectief statuut moet hebben: de student moet deel zijn van een open en permanent gesprek over zijn eigen ontwikkeling zonder echter te moeten werken met het gevoel permanent beoordeeld te worden.

De opleiding streeft naar een eerlijke en directe vorm van evaluatie. Die is daarom soms hard maar omzeilt nooit de feitelijke problemen. De toetspraktijk neemt de vorm aan van een student-gecentreerde proces-evaluatie, zowel binnen de workshops/projecten als over de opleidingsonderdelen heen. Centraal staat de individuele, artistieke ontwikkeling van de student zelf. Elke student wordt met andere woorden individueel getoetst. De workshops fungeren als ijkpunten, als momenten van tussentijdse feedback voor de procesevaluatie. Binnen de workshops zelf wordt op geregelde momenten een stand van zaken opgemaakt.

Drie graadmeters staan in die procesevaluatie centraal: (1) de artistieke evolutie die de student doormaakt doorheen een volledig academiejaar, (2) de zelfkennis die de student bij die evolutie aan de dag legt en (3) de attitude van waaruit de student zijn eigen ontwikkeling kan sturen/bijsturen.

De masterproeven zijn van degelijke kwaliteit en zorgen dat de studenten de beoogde leerresultaten bereiken. Bij de masterproeven worden externe juryleden betrokken.

Begeleiding en ondersteuning

Het belangrijkste instrument voor de trajectbegeleiding van de student Drama is de jaarmentor. Ook de ombudsman is heel toegankelijk. Hij is ook aanwezig op alle examencommissies. De meeste studenten maken van de diensten van de ombudsman gebruik.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

Op basis van gesprekken met de alumni en het werkveld blijkt een grote tevredenheid over de opleiding. Het werkveld meent dat de kwaliteit van de afgestudeerden de afgelopen jaren een duidelijk stap voorwaarts heeft gezet. De kwaliteit van de opleiding kan een verklaring zijn van de

zichtbaarheid van oud-studenten in het werkveld. Het werkveld meent dat de alumni blijf geven van vakmanschap, initiatief en zelfredzaamheid. De studenten komen in een breed werkveld gerelateerd aan hun genoten opleiding terecht. Het Brusselse werkveld is voor de afgestudeerden beperkt. Het diplomarendement is degelijk. De studenten die hun masterjaar aanvatten, slagen bijna allen voor dit jaar. Per academiejaar haalde maximaal één masterstudent de eindmeet niet.

OPLEIDINGSRAPPORT

Bachelor en Master of Arts in het drama

Erasmushogeschool Brussel

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen Bachelor en Master of Arts in het drama aan de Erasmushogeschool Brussel. De visitatiecommissie bezocht deze opleidingen van 30 maart tot 1 april 2015. Beide opleidingen worden verder 'de opleiding Drama' genoemd, tenzij anders vermeld.

De visitatiecommissie beoordeelt de bachelor- en masteropleiding aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR-beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie heeft inzichtelijk gemaakt hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de bachelor- en masteropleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de opleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie rapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de alumni, vertegenwoordigers van het werk-

veld en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen bestudeerd. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan de opleidingsspecifieke faciliteiten, zoals de leslokalen en de bibliotheek. Daarnaast heeft de commissie voorstellingen van eindwerken bijgewoond.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

De academische bachelor- en masteropleiding Drama vormen twee van de vijf basisopleidingen aan het RITCS, dat sinds 1 oktober 2013 als School of Arts een decretaal bepaalde functionele entiteit vormt binnen het bestuurlijke organigram van de publiekrechtelijke Vlaamse hogeschool Erasmushogeschool Brussel. De andere drie opleidingen aan het RITCS zijn de professioneel gerichte bacheloropleiding Audiovisuele kunsten en de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Audiovisuele kunsten.

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten en heeft twee afstudeerrichtingen: Spel en Regie. De masteropleiding omvat 60 studiepunten en heeft evenals de bacheloropleiding de afstudeerrichtingen Spel en Regie. Gemiddeld zijn 39 studenten ingeschreven in de bacheloropleiding en 7 in de masteropleiding.

De opleidingscommissie Drama en Podiumtechnieken heeft de verantwoordelijkheid gekregen over de inhoud van de opleiding. Ontwerp en samenstelling van de opleidingsprogramma's zijn de exclusieve bevoegdheid van de opleidingscommissie. Deze bestaat uit minstens een studentenvertegenwoordiger per afstudeerrichting (Spel, Regie, Podiumtechnieken), de drie vakhoofden, het opleidingshoofd en de directeur van het RITCS. De opleidingscommissie is dus verantwoordelijk voor enerzijds de beide afstudeerrichtingen van de opleiding Drama, maar ook voor Podiumtechnieken. Podiumtechnieken vormt officieel een afstudeerrichting binnen de Professionele Bachelor Audiovisuele Kunsten. Sinds 2011 maakt Podiumtechnieken inhoudelijk echter deel uit van de opleidingscommissie Drama en ressorteert de vakgroep Podiumtechnieken onder de verantwoordelijkheid van het opleidingshoofd Drama & Podiumtechnieken.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als goed.

De opleiding Drama wil veelzijdige en eigenzinnige theatermakers en toneelspelers opleiden. De afstudeerrichtingen Spel en Regie delen volgens het zelfevaluatie-rapport dezelfde ambitie: ambachtelijke en technische tools aanreiken om het eigen scenario te ontwikkelen. De opleiding beoogt dat elke student op zoek gaat naar een gemeenschappelijke, intersubjectieve taal die het hyperindividuele overstijgt en toch de eigen subjectiviteit als uitgangspunt neemt. De opleiding wil hierbij focussen op het theaterveld in de breedste zin van het woord, van repertoiretheater tot hybride experimenten, van sociaal-artistieke projecten tot performance.

Volgens het zelfevaluatie-rapport is het uitgangspunt in de opleidingsvisie met betrekking tot beide afstudeerrichtingen het confrontatiemodel. Dat model is volgens het zelfevaluatie-rapport uitgesproken anti-normatief maar reflectief met persoonlijk onderzoek, waarbij de uitdaging bij de student Spel of Regie zelf gelegd wordt. Dat onderzoek ontwikkelt zich binnen het spanningsveld tussen maker, medium en maatschappij. Beide afstudeerrichtingen zijn volgens het zelfevaluatie-rapport “veldgericht” en richten zich op het beroep van de toneelspeler en de theatermaker/regisseur als finaliteit. Dit uit zich in het hanteren van een gezelschapsmodel (zie GKW 2).

De beoogde doelstellingen van de opleiding werden verbijzonderd in 14 opleidingsspecifieke leerresultaten voor de bacheloropleiding en 10 voor de masteropleiding. Deze opleidingsspecifieke leerresultaten voldoen aan de domeinspecifieke leerresultaten die de Vlaamse opleidingen Drama gemeenschappelijk hebben opgesteld. De opleidingsspecifieke leerresultaten van de bachelor- en masteropleiding zijn enerzijds dezelfde als de domeinspecifieke leerresultaten. Daarnaast hebben de bachelor- en de masteropleiding elk nog 5 bijkomende opleidingsspecifieke leerresultaten. Volgens de commissie accorderen deze met het niveau dat van een bachelor- en een masteropleiding mag verwacht worden en zijn deze in lijn met het Vlaams Kwalificatieraamwerk. Zowel uit het zelfevaluatie-rapport als uit de gevoerde gesprekken leidt de commissie af dat de opleiding weet wat ze wil en vooral ook weet waarmee ze mee bezig is.

Het beoogde eindniveau van de bachelor- en masteropleiding houdt niet alleen rekening met vakspecifieke vereisten, maar is duidelijk ingebed in

een grootstedelijke, maatschappelijke context. De commissie apprecieert de visie van de opleiding dat de driehoek tussen maker – medium – maatschappij voor de opleiding tegelijk uitgangspunt en toetssteen is.

De opleiding heeft volgens de commissie ook **een heldere visie** op de rol van onderzoek in de opleiding en heeft daaraan gekoppeld een eigen visie ontwikkeld op het “academische” karakter van de opleiding. De opleiding vertrekt van de aanname dat artistiek onderzoek fundamenteel verweven dient te zijn met de opleiding. Het maakt volgens de opleiding de core business uit van de pedagogische praktijk en staat steeds nadrukkelijk in functie van die praktijk.

Eén van de beoogde leerresultaten van zowel de bachelor- als de masteropleiding is om ‘bewustzijn en consequente interesse te ontwikkelen voor de socio-geografische realiteit van Brussel als grootstedelijke werkomgeving’. Daarnaast zetten verschillende beoogde leerresultaten in op de interculturalisering en internationalisering van de opleiding. Deze zeer duidelijke oriëntatie wordt door de commissie als een grote meerwaarde beschouwd waarmee de opleiding zich kan onderscheiden.

De beoogde leerresultaten van de opleiding kunnen volgens de commissie zonder twijfel de internationale toets doorstaan. Het uitvoeren van een internationale benchmark van de opleiding en haar afstudeerrichtingen, zou de positie van de opleiding verder kunnen versterken omdat dit de opleiding een spiegel kan voorhouden. De commissie beseft dat dit geen evidentie is mede gezien de culturele eigenheid en het academische karakter van de opleiding. De commissie suggereert daarom de benchmark uit te breiden naar andere (buitenlandse) kunstopleidingen.

De visitatiecommissie stelde vast dat wat de opleiding beoogt en wat student denkt dat de opleiding beoogt, behoorlijk in evenwicht liggen. De opleiding communiceert de doelstellingen vooraf aan de studenten. De commissie stelde vast dat de opleidingsverantwoordelijken er van overtuigd zijn dat de studenten de opleidingsdoelstellingen ook kennen of doorleven, maar dat dat in de praktijk nog niet altijd het geval is.

Concluderend stelt de commissie dat de beoogde opleidingsspecifieke leerresultaten passen binnen het Vlaamse kwalificatieraamwerk Ze sluiten aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de bachelor- en masteropleiding Drama. De opleiding beschikt hiertoe over

een sterke eigen opleidingsvisie waarmee de opleiding er in slaagt de verwachte basiskwaliteit te overstijgen. In het bijzonder is de commissie tevreden over de heldere visie die de opleiding uitdraagt en de accenten die ze legt op 'Brussel' als uitgangspunt van de opleiding in een interculturele en internationale omgeving.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces van de bachelor- en masteropleiding Drama als goed.

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. De masteropleiding Drama die aansluit op de bacheloropleiding omvat 60 studiepunten. De eerste twee maanden van de bacheloropleiding volgen de studenten Spel en Regie samen met de studenten Podiumtechnieken van de professionele bacheloropleiding Audiovisuele Kunsten een gemeenschappelijk praktijkparcours. Daarnaast krijgen alle studenten doorheen de bacheloropleiding verschillende opleidingsonderdelen omtrent cultuur, politiek en filosofie.

De afstudeerrichting **Regie** gaat daarnaast uit van een gefaseerde ontwikkeling van een eigen taal en taligheid. Die ontwikkeling verloopt onder meer door een voortdurende confrontatie met andere vormen van taligheid en dus via specifieke opdrachten en confrontaties. In tegenstelling tot de afstudeerrichting Spel bestaat de afstudeerrichting Regie uit korte workshops: acht in het eerste jaar, zes in het tweede en drie in het derde jaar waarvan de laatste de bachelorproef. In de masteropleiding geeft de student Regie zijn parcours integraal vorm via minimaal twee eigen projecten. Het parcours van de afstudeerrichting Regie bestaat thans uit 1) een collectief introductieblok door een externe artiest; 2) een onderzoeksperiode gericht op de inhoudelijke, productionele en technische voorbereiding van de twee masterprojecten waaronder de masterproef; 3) ontwikkeling eerste project; 4) de masterproef met een voorstellingenreeks van minimum drie avonden in de Kaaistudio's of KVS; 5) een eindverslag en een jurygesprek.

In de afstudeerrichting **Spel** staan spel, stem en lichaam centraal. Continuïteit en training zijn volgens de opleidingsverantwoordelijken van cruciaal belang, net zoals lichamelijk bewustzijn en complete fysieke (en emotionele) schaamteloosheid. De opleiding beslaat drie jaar, waarbij in elk jaar drie grote spelopdrachten van ongeveer acht weken begeleid wor-

den door een regisseur. In de masteropleiding bestaat de afstudeerrichting Spel uit minimaal drie volwaardige spelprojecten waarin een student als professionele en onderzoekende speler in elk project uitgedaagd wordt, telkens vanuit een ander theateraal universum.

De opleiding werkt volgens het principe van het **gezelschapsmodel**. De Bottelarij, een theaterlocatie in Brussel, wordt geleid en beheerd als een professioneel gezelschap. De studenten worden met andere woorden opgeleid in een simulatie van hun toekomstige beroepspraktijk. Ze staan mee in voor de artistieke identiteit van dat “gezelschap” evenals voor de dagelijkse werking. Studenten worden zo “mede-eigenaar” van hun eigen werkomgeving. Studenten en docenten maken aldus deel uit van een collectief werksysteem waarin eenieder verantwoordelijkheid draagt.

Op basis van de gesprekken met studenten, docenten, alumni en werkveld en op basis van de bestudeerde documenten, stelt de commissie vast dat het programma van de bachelor- en masteropleiding **goed is opgebouwd** en de studenten in staat stelt de beoogde leerresultaten te bereiken. De keuze voor een eerste bachelorjaar waarin het potentieel wordt getoetst, een tweede bachelorjaar waarin de eigenheid wordt gezocht om in het derde jaar verdieping te bewerkstelligen en om in het masterjaar zelfstandigheid centraal te zetten is conform de beoogde leerresultaten een logische keuze. De lesblokken sluiten hier ook goed op aan.

De commissie stelde vast dat in het programma, conform de beoogde leerresultaten, een helder **onderscheid tussen bachelor- en masteropleiding** aanwezig is, waarbij de masteropleiding zich steeds meer als een autonome opleiding ontwikkelt, zonder echter de voeling te verliezen met de plek (Brussel) en de filosofie en maatschappelijke betrokkenheid die de opleiding beoogt. De instroom van studenten die elders hun bachelorjaren hebben gevolgd, is een verrijking voor de studenten die doorstromen uit de bacheloropleiding van het RITCS.

De **masteropleiding** is het moment waarop door studenten gekozen moet worden voor specificering van het onderzoek dat ze zelf willen aangaan. Studenten beschouwen de opleiding als een veilige haven om zich artistiek verder te ontwikkelen. De masteropleiding is door de instroom van buitenlandse studenten rijker en diverser geworden. De commissie is tevreden met de duidelijke aantrekkingskracht die de opleiding heeft op buitenlandse studenten. De opleiding doet er goed aan te bekijken hoe ze in de toekomst met die instroom van internationale studenten verder

zal omgaan met betrekking tot de faciliteiten voor deze studenten en met betrekking tot taligheid.

Aan het RITCS bestaat de **masterproef** in alle masteropleidingen uit de realisatie van een artistiek werkstuk in het medium van de afstudeerrichting. De opleidingsverantwoordelijken hebben de kans gezien om het hoger kunstonderwijs op artistiek onderzoek te baseren en studenten in de kunstopleidingen artistieke onderzoeksvaardigheden bij te brengen. Het RITCS is als School of Arts van mening dat het behalen van een artistieke master betekent dat deze student de vaardigheden verworven heeft die een beginnend autonoom kunstenaar nodig heeft. Academisering in het hoger kunstonderwijs betekent volgens de masteropleiding niet dat dit onderwijs wetenschappelijk moet worden, maar wel dat het over de nodige middelen beschikt om tenminste een kerngroep van docenten zowel met een onderwijs- als met een onderzoekopdracht te belasten, vanuit de 'academische gedachte' dat het onderzoek het onderwijs op die manier kan en moet voeden, en vice versa, en dat deze docenten met een onderzoekopdracht via hun onderwijsopdracht hun studenten artistieke onderzoeksvaardigheden bijbrengen. Volgens het zelfevaluatie rapport is het belangrijkste verschil met het onderzoek aan de (Vlaamse) universiteit dat het onderzoek aan het RITCS zowel theoretisch kan zijn – wat de theorie docenten betreft – als artistiek – wat de artistieke docenten betreft en dat de focus bij de evaluatie van de masterproef ligt op het artistiek onderzoek dat eraan ten grondslag ligt, overeenkomstig het “profiel van de onderzoeker”, zoals het Beleidsplan Onderzoek RITCS 2014–2017 dat aangeeft. De commissie geeft dat aan dat de opleiding, als onderdeel van de School of Arts RITCS, een eigen en eigenzinnige visie heeft op de vormgeving van de masterproef, maar onderschrijft deze visie die tevens conform is met de door de opleiding beoogde leerresultaten.

De opleiding slaagt er volgens de commissie in om zowel in de bachelor- als de masteropleiding theorie en praktijk degelijk aan elkaar te koppelen. Het '**obstakel**' als pedagogisch model zit goed ingebed in de structuur en biedt een mooie golfbeweging voor studenten in het curriculum. Door obstakels tegen te komen in hun parcours worden studenten gestimuleerd om probleemoplossend en zelfredzaam te werk te gaan.

Zoals in GKW 1 werd vermeld, is het de ambitie van de opleiding om ambachtelijke en technische tools aan te reiken aan de student om tot een eigen taal en universum te komen, gekoppeld aan een sterk onderzoekend vermogen. De commissie stelt in dit verband vast dat de meer vaktechni-

sche opleidingsonderdelen en trainingsvakken in vergelijking met de vorige visitatie sterker en vooral in een grotere continuïteit werden uitgebouwd. Ook de theoretische opleidingsonderdelen vormen volgens de commissie een belangrijke schakel doorheen de hele bachelor- en masteropleiding. De commissie meent dat het kritisch onderzoekende vermogen van alle studenten hierdoor gestimuleerd wordt. Inhoudelijk ondersteunt de commissie de vraag van de studenten van de afstudeerrichting Regie om iets meer spel- en stemtechnieken in de opleiding te brengen. De studenten hebben het gevoel dat ze soms te weinig beslagen als speler op de vloer te staan.

De opleiding simuleert dus zoals eerder aangehaald, voornamelijk in de bachelorjaren, een gezelschap te zijn. De opleiding Drama vormt daarom een 'twee-eenheid' met de professionele bacheloropleiding (Audiovisuele kunsten, afstudeerrichting) Podiumtechnieken. Samen bevolken zij 'De Bottelarij'. De commissie stelde vast dat hun beider opleidingsprogramma's integraal op elkaar afgestemd zijn om zo tot een maximale integratie te komen. De samenwerking met **Podiumtechnieken** is volgens de commissie een **enorme meerwaarde**, niet enkel voor het **gezelschapsmodel** maar ook om bijvoorbeeld de vele aspecten van regie die een regisseur heeft vanaf het begin duidelijk te maken, o.a. door tegelijk leiding te geven en te luisteren naar de creatieve mogelijkheden die zowel spelers als technici aandragen. Daarnaast biedt het gezelschapsmodel spelers de mogelijkheid om de eigenheid in een heterogene groep te vinden.

De samenwerking van de opleiding Drama met andere opleidingen binnen het RITCS beperkt zich niet tot de podiumkunsten. De commissie wenst de opleiding te stimuleren om in de nabije toekomst te kijken naar mogelijke synergieën met afstudeerrichtingen van de academische opleiding **Audiovisuele Kunsten**, zij het op basis vanuit een wederzijdse interesse en niet van bovenaf opgelegd. De School of Arts RITCS kan hier een stimulerende en faciliterende rol in spelen.

De huidige opsplitsing van de opleiding in **twee afstudeerrichtingen** heeft de afgelopen jaren voor interne inhoudelijke discussies gezorgd. De gesprekspartners van de commissie erkennen dat dit in de praktijk een blijvende zoektocht is naar de ideale invulling van de opleidingsonderdelen. De commissie beschouwt dit als een interessante spanning die studenten en docenten wakker houdt. Het geeft enerzijds de mogelijkheid om verschillende accenten te leggen in de twee afstudeerrichtingen, anderzijds nodigt juist die opsplitsing uit tot nieuwe ontmoetingen en discussies tussen spelers en regisseurs.

Jaarlijks schrijven een honderdtal kandidaten zich in voor de **toelatingsproef** Drama, verspreid over twee sessies. Daarnaast screenen de opleidingsverantwoordelijken per jaar tien tot vijftien externe (meestal buitenlandse) kandidaten voor de masteropleiding. De commissie verbaast zich over het lage aantal geïnteresseerden voor de toelatingsproef. De commissie geeft de suggestie aan de opleidingsverantwoordelijken om na te gaan hoe de zichtbaarheid van de opleiding kan vergroot worden en hoe de communicatie naar externen kan versterkt worden.

De sessies van de toelatingsproef verlopen in twee fases: een auditedag en een werkweek. Jaarlijks worden tussen de 14 en 18 nieuwe studenten toegelaten in het eerste jaar. Voor de audities bereiden studenten een opdracht voor. De jury neemt telkens de tijd voor een verkennend gesprek. Tijdens de werkweek werken de docenten met de kandidaten om zo een beter zicht te krijgen op hun verbeeldingskracht, speelsheid en flexibiliteit. Kandidaat-studenten Spel krijgen een scène toegestuurd en moeten een vrij werk brengen. Een deel ervan gaat vervolgens door naar de werkweek waar ze een week lang met de verschillende spel-docenten werken en een eigen werkstuk voorbereiden waarvoor ze de stad moeten intrekken. Kandidaat-studenten Regie brengen een vrij werk en een portfolio mee bestaande uit materiaal dat hen fascineert en/of na aan het hart ligt. De studenten die doorgaan naar de werkweek, werken hun vrije opdracht uit onder begeleiding van een duo regie-docenten. Op het einde van beide werkweken presenteren de studenten Spel en Regie de resultaten van hun werk. Daarna volgt een collegiale deliberatie en wordt bekend gemaakt welke kandidaat-studenten toegelaten worden. De commissie stelt vast dat deze procedure arbeidsintensief is voor de docenten (en kandidaat-studenten) maar toelaat een duidelijke selectie te maken. De commissie apprecieert dat de docenten aandacht besteden aan de 'nazorg'. Elke niet-toegelaten kandidaat krijgt van de docenten eerlijke, empathische feedback.

De opleiding hanteert een strikte opstelling ten aanzien van studenten die van de ene naar de andere afstudeerrichting willen overstappen. Deze studenten dienen het volledige parcours opnieuw af te leggen. De commissie heeft begrip voor het standpunt en de argumentatie dat studenten zich ten volle moeten engageren voor de keuze die ze gemaakt hebben. Hier staat tegenover dat een achttienjarige, in volle zoektocht naar zijn eigen parcours slechts gaandeweg ontdekt waar zijn kracht ligt. De commissie beveelt de opleidingsverantwoordelijken aan dit evenwicht in het oog te houden en waar nodig als studentgerichte opleiding maatwerk te overwegen.

De commissie heeft lof voor de inspanning die de opleiding levert om de Brusselse **diversiteit** in de opleiding te vertalen. Het is voornamelijk een utopie om hier volledig in te slagen. De verankering van de opleiding in de demografische realiteit wordt zichtbaar in o.a. het Transfo-Collect. In 2013 nam de opleiding samen met het Gemeenschapscentrum De Kriekelaar in Schaarbeek en met de steun van het Impulsfonds voor Migrantenbeleid het initiatief voor Transfo-Collect, een workshoptraject voor Brusselse jongeren. In 2014 ontving dit initiatief een substantiële subsidie uit het Stedenfonds om aan deze werking een duurzaam karakter te geven. Het project Transfo-Collect wil Brusselse jongeren van diverse origine met artistiek talent via een workshoptraject kennis laten maken met de artistieke praktijk. De demografische realiteit vormt het uitgangspunt van Transfo-Collect en is tegelijk haar artistieke inhoud. Elk jaar begeleidt Transfo-Collect een groep van allochtone jongeren tussen 16 en 25 jaar om die gedurende een aantal maanden als een klein collectief mee te nemen, hen een aantal buitenschoolse workshops aan te bieden die gespreid worden over een reeks avonden en gericht zijn op (collectieve) artistieke creatie. Transfo-Collect stelt zich tot doel allochtone jongeren bewust te maken van hun creatief kapitaal en de doorstroming naar het hoger kunstonderwijs te verbeteren.

De eigenheid van de opleiding ligt volgens de commissie deels in haar ligging. De specifieke Brusselse context wordt duidelijk gevoeld bij zowel docenten als studenten. De opleiding maakt er werk van om zowel bij de instroom (*zie supra*) als in het onderwijsprogramma de groeiende diversiteit in onze samenleving te weerspiegelen en binnen de schoolpoorten te trekken. Dat is niet alleen prijzenswaardig maar vooral noodzakelijk. De opleidingsverantwoordelijken zijn zich bewust van de uitdagingen en opportuniteiten die de Brusselse context voor de opleiding biedt. De commissie wil de opleiding aanmoedigen hier verder op in te zetten.

De Brusselse context is tevens ook het startpunt van de **internationalisering** van de opleiding. Daarnaast is de internationalisering ook duidelijk aanwezig in projecten zoals de summer- en winterschool waarbij met internationale kustenaars wordt samengewerkt. Deze zomerschool zou voor alle studenten van de opleiding toegankelijk moeten zijn, hetgeen nu om eerder praktische redenen niet het geval is. De internationalisering van de opleiding toont zich in de keuze van de gastdocenten. De commissie meent wel dat internationaal gerekruteerde gastdocenten een groter aandeel in de opleiding kunnen krijgen om het onderwijsaanbod te diversifiëren.

Sinds 2012 werven de opleidingsverantwoordelijken expliciet internationaal voor de master Drama- afstudeerrichting Regie. Dit gebeurt niet voor de afstudeerrichting Spel gezien het gebruik van het Nederlands in deze afstudeerrichting. Er werd een Engelstalige brochure opgemaakt. De commissie is tevreden te vernemen dat het aantal externe kandidaten stapsgewijs toeneemt in de masteropleiding.

Ondanks het bestaan van een toelatingsproef, legt de opleiding een **cesuur na het eerste bachelorjaar**. In dit eerste jaar slagen een beduidend aantal studenten niet. Deze studenten stoppen vervolgens de opleiding of herbeginnen hun eerste bachelorjaar. Dit is een bewuste aanpak van de opleiding die kadert in het idee dat in het eerste jaar studenten zich moeten leren ontplooiën en pas na één academiejaar kan gesteld worden of de studenten geschikt zijn bevonden om de rest van het traject te voltooien. De commissie vindt de redenering van de opleidingsverantwoordelijken legitiem, maar meent dat dit explicieter aan de studenten moet gecommuniceerd worden.

De studenten geven zowel in de bachelor- als de masteropleiding aan dat de **studiedruk** hoog is, vooral bij piekmomenten. De commissie meent dat dit inherent is aan de aard van de opleiding. Wel dient nagedacht te worden om regelmatig 'rustmomenten' in te bouwen die de studenten de kans bieden om te reflecteren op hun eigen parcours en proces.

De commissie is er, onder meer op basis van het ingekeken materiaal, van overtuigd dat de kwalificaties van het personeel ruim voldoende zijn om de opleiding te dragen. De commissie wil dan ook benadrukken dat ze de kwaliteit van het docerende personeel apprecieert. De opleiding Drama telt ongeveer 5,2 VTE's statutaire docenten. Daarnaast stelt de opleiding jaarlijks ongeveer voor 3,3 VTE's gastdocenten aan. Dit is op zich een degelijke personeelsbezetting voor het aantal studenten in de opleiding. De aard van de opleiding vereist echter een zeer strakke begeleiding. De opleiding bestaat de facto bij gratie van de goodwill en overtuiging van staf en docenten. Dat is dan meteen ook de achillespees van de opleiding. De commissie beveelt een verbreding van de ondersteuning van het docentenkorps aan.

De verhouding docent/gastdocentschap is degelijk. De kwaliteit van het docentenkorps wordt aangevuld door de diversiteit van het gastdocentenkorps, die elk een specifieke inbreng hebben vanuit hun eigen praktijkervaring. In tegenstelling tot het vaste docententeam is het gender-

evenwicht in balans bij de gastdocenten. De gemiddelde leeftijd bij het vaste docentenkorps ligt aan de hoge kant.

Op korte termijn zullen enkele sleutelfiguren bij de docenten de opleiding verlaten. De verantwoordelijken moeten zorgvuldig omgaan met de vervanging van deze sleutelfiguren. De opleidingsverantwoordelijken zijn zich bewust van de noden die er zijn om meer diversiteit op het vlak van gender en afkomst zichtbaar te maken in het vaste docentenkorps. De keuze voor verjonging kwam in de gesprekken een aantal keer aan bod. De commissie pleit om in de aanwervingen zowel jongere als meer ervaren nieuwe docenten aan te stellen. De vervanging kan een kans zijn om zowel qua gender als intergenerationeel tot nieuwe evenwichten te komen. Wel beseft de commissie het belang van sleutelfiguren om de filosofie en profiel van een opleiding uit te dragen maar ook als ankerpunt voor de studenten. De keuze voor een aantal internationale gastdocenten en juryleden kan helpen om de keuze voor internationalisering nog meer tot een evidentie te maken.

De commissie bracht tijdens haar visitatiebezoek ook een bezoek aan de opleidingsspecifieke materiële voorzieningen. Sinds bijna 15 jaar huurt de opleiding drie verdiepingen van de Bottelarij, een pand in Molenbeek in privéhanden. De infrastructuur is er volgens de commissie verouderd en te klein. Door de aanwezigheid van de afdeling Podiumtechniek is veel en divers technisch materieel aanwezig. Deze voorlopige oplossing heeft ondertussen een min of meer permanent statuut gekregen, met als belangrijkste gevolg dat lange-termijn-investeringen (om begrijpelijke redenen: het betreft een huurpand) uitblijven en het bijgevolg behelpen blijft. Buiten een onthaalmedewerker heeft campus Bottelarij geen ondersteuning door administratie-technisch personeel (ATP) van het RITCS: alle dagdagelijkse besommeringen inzake infrastructuur worden opgelost door het onderwijzend personeel (OP). In de toekomst zou de opleiding terecht kunnen op de locatie van de Erasmushogeschool campus Kaai in Anderlecht.

De meeste voorkomende verzuchting is het gebrek aan ruimte in de Bottelarij. Studenten en docenten beschouwen los hiervan de Bottelarij als een ideale werkplek. De Grote Studio in de Bottelarij is de grootste troef van de ruimte. Het is een experimenteerruimte waar veel kan en mag op infrastructureel vlak. Het gezelschapsmodel vindt hier zijn meest concrete invulling in het beheer van de ruimten, waarvan de verantwoordelijkheid volledig in handen ligt van de studenten. Wel stelde de commissie vast

dat sommige ruimten weinig licht en ventilatie hebben. Dit vraagt om aanpassingen op korte termijn. De studenten en docenten wensen in de toekomst de vrijheid van de Bottelarij te behouden en toch uit te breiden. Een verhuis naar de campus Kaai is voor de opleiding een optie. De opleiding, ondersteund door de commissie, meent dat er voldoende garanties voor autonomie moeten worden gegeven aan de opleiding. Het gezelschapsmodel met bijhorende verantwoordelijkheid eist een werkplek waar zelfstandig gewerkt kan worden door de studenten. De commissie is benieuwd naar de toekomstplannen en hoopt dat de autonome spirit en ziel van de Bottelarij overeind kan blijven in eventuele nieuwe infrastructurele plannen.

Het belangrijkste instrument voor de trajectbegeleiding van de student Drama is de **jaarmentor**. Het werken met mentoren is volgens de commissie een goede aanvulling in het vervolmaken van het pedagogisch model om opleidingsnoden en individuele wensen, obstakels, verplichtingen en vrijheden aan elkaar te koppelen. De mentoren komen volgens de commissie ook over als stimulerende, bevragende en bij momenten kritische figuren die een belangrijke rol spelen in het wegwijs maken van studenten in de opleiding. De commissie is er wel voorstander van om voor elk jaar een andere mentor aan te stellen om de diversiteit aan ondersteuningsmethoden te versterken. Evenzeer moedigt de commissie aan dat studenten de mogelijkheid zouden krijgen om in de master zelf een mentor te kiezen.

De opleiding beschikt daarnaast over een integraal systeem voor studiebegeleiding, daartoe behoren de vakinhoudelijke studiebegeleiding, de studentenloopbaanbegeleiding en de studentenbegeleiding. Wanneer een student erom vraagt dan krijgt hij in de mate van het mogelijke extra begeleiding van iedere docent. Dit is de **vakinhoudelijke studiebegeleiding**. De aard van deze opleiding zorgt duidelijk voor een heel intense relatie tussen studenten en docenten, docenten die dan ook te allen tijde aanspreekbaar zijn. De medewerkers van de opleiding spelen een belangrijke rol in het oplossen van problemen in de relatie student-docent die af en toe plaatsvinden.

De commissie stelde vast dat ook de ombudsman aan het RITCS heel toegankelijk is: naast zijn vaste spreekuren kan hij ook te allen tijde via mail bereikt worden. Hij verzorgt de studentenbegeleiding op psychosociaal niveau. De ombudsman is aanwezig op alle examencommissies en kan daar zo nodig, op een discrete manier studentenproblemen ter tafel leggen

en overwegingen delen in het voordeel van de student. De ombudsman RITCS is eveneens de studentenbegeleider van het RITCS. Bij elk gesprek met de ombudsman/studentenbegeleider wordt een dossier opgemaakt, daarin kan men de coördinaten van de student, de aard van het probleem en de opvolging terugvinden. De commissie stelde vast dat de meeste studenten van de diensten van de ombudsman gebruik maken.

De commissie stelde vast dat er in de opleiding veel impulsen tot verbetering aanwezig zijn. Uit de gesprekken bleek duidelijk dat de opleidingsverantwoordelijken nadenken over de lange termijn van de opleiding. Dit uit zich in meerdere lange-termijn-plannen. De opleiding voelt volgens de commissie aan als een zelfkritisch en continu evaluerend orgaan. Deze denkkracht is niet alleen op theoretisch vlak groot maar ook op pedagogisch vlak. Die houding vertaalt zich ook in een eigen en eigengereid kwaliteitszorgbeleid alsook in het formuleren van een groot aantal verbeterpunten.

De opleidingscommissie, die ongeveer vijf maal per academiejaar samenkomt, is het hart van de opleiding waar studenten én docenten samen nadenken over de manier waarop ze regisseurs en toneelspelers willen opleiden. Maximale uitwisseling staat daarbij centraal. Voorstellen die aan de opleidingscommissie voorgelegd worden, zijn het resultaat van gesprekken en discussies binnen de respectievelijke vakgroepen. De commissie vernam dat ook binnen de vakgroepvergaderingen studenten op gezette tijden mee aan tafel schuiven.

Concluderend stelt de commissie dat het onderwijsproces van de opleiding het voor de studenten mogelijk maakt om de beoogde leerresultaten te bereiken. De opbouw van het programma zit goed in elkaar. De opleiding slaagt er in om in het onderwijsproces enkele elementen in te brengen die er voor zorgen dat de opleiding een goed samenhangende leeromgeving vormt die de verwachte basiskwaliteit kan overstijgen. Zo beschouwt de commissie de samenwerking tussen Drama en Podiumtechnieken en het in de praktijk brengen van een gezelschapsmodel als een grote meerwaarde. De integratie van de Brusselse grootstedelijke context in het onderwijsproces is een meerwaarde voor de internationalisering en de interculturalisering van de opleiding. Het personeel is zowel kwalitatief als kwantitatief goed in staat om de opleiding te dragen, al is verjonging, vervrouwelijking en verdere diversificatie op termijn wel aan de orde. De materiële voorzieningen zijn een troef voor deze opleiding met gezelschapsmodel, maar de behuizing is aan vernieuwing toe. De commissie stelde vast dat de oplei-

dingsverantwoordelijken bewust zijn van hun sterktes en zwaktes en op deze manier ook handelen. Het onderwijsproces slaagt er hierdoor in om uit te steken boven de verwachte basiskwaliteit van een opleiding.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als goed.

De opleiding geeft aan dat **toetsing** in een kunstopleiding een complexe aangelegenheid is. De evaluatie in de bachelor- en masteropleiding is volgens het zelfevaluatie-rapport een dialogisch proces dat vorm krijgt in de uitwisseling tussen student en docent. Objectieve, meetbare criteria kunnen en mogen volgens het zelfevaluatie-rapport niet vastgelegd worden. Evaluatie in het kunstonderwijs is een bij uitstek subjectieve aangelegenheid die echter een **intersubjectief** statuut moet hebben: de student moet deel zijn van een open en permanent gesprek over zijn eigen ontwikkeling zonder echter te moeten werken met het gevoel permanent beoordeeld te worden.

De commissie kon vaststellen dat de opleiding streeft naar een eerlijke en directe vorm van evaluatie. Die is daarom soms hard maar omzeilt nooit de feitelijke problemen. Eenmaal student in de opleiding, moet dat gesprek gevoerd kunnen worden. Dat is uiteraard geen evidentie, maar de commissie vernam van studenten dat de docenten duidelijk positieve en negatieve punten benoemen. De opleiding gaat er daarbij van uit dat volwassen kritiek stimulerend kan en moet werken.

De commissie kon tevens vaststellen aan de hand van het zelfevaluatie-rapport, de ingekeken documenten en de gesprekken met studenten, docenten en alumni dat de leerresultaten per jaar fungeren als leidraad voor het toetsbeleid van de opleiding. Deze zijn tevens expliciet opgenomen in de opleidingsbrochure die aan het begin van elk academiejaar aan alle studenten, gastdocenten en docenten bezorgd wordt. Ze vormen het kader waarbinnen elk opleidingsonderdeel werd vorm gegeven.

De toetspraktijk neemt de vorm aan van een student-gecentreerde proces-evaluatie, zowel binnen de workshops/projecten als over de opleidingsonderdelen heen. Centraal staat de individuele, artistieke ontwikkeling van de student zelf. Elke student wordt met andere woorden individueel

getoetst. De workshops fungeren als ijkpunten, als momenten van tussentijdse feedback voor de procesevaluatie. Binnen de workshops zelf wordt op geregelde momenten een stand van zaken opgemaakt.

Drie graadmeters staan in die procesevaluatie centraal: (1) de artistieke evolutie die de student doormaakt doorheen een volledig academiejaar, (2) de zelfkennis die de student bij die evolutie aan de dag legt en (3) de attitude van waaruit de student zijn eigen ontwikkeling kan sturen/bijsturen. De commissie stelde vast dat in de eerste twee jaren het werkproces zelf centraal staat, in het derde jaar wordt geëvalueerd tot welk resultaat het proces leidt en in de masteropleiding beoordeelt een jury het eindresultaat maar ook daar is het eindoordeel het resultaat van een parcoursevaluatie.

Het volledige proces en dus het leerresultatenkader per studiejaar staat in het toetsbeleid centraal. Binnen een jaar is er evenwel mislukking mogelijk. Of anders gesteld: het niet halen van de objectieven voor een specifieke workshop hoeft niet noodzakelijk een negatieve impact hebben. Integendeel, crisismomenten kunnen zelfs een stap vooruit in de artistieke ontwikkeling van de student betekenen.

Bovenstaande elementen tonen aan dat binnen het door de opleiding gestelde kader van toetsing een intersubjectief proces is. De commissie stelde tevens vast dat de opleiding duidelijk inspanningen levert om een toetsbeleid te hebben dat valide, betrouwbaar en transparant is. De door de opleiding gehanteerde methode komt immers doordacht over en mede door de evenwichtige samenstelling van de examencommissie is volgens de commissie voldoende waarborg dat elk finaal oordeel op voldoende transparante en onderbouwde wijze tot stand komt.

De bacheloropleiding maakt de keuze om na het eerste jaar een cesuur te leggen (zie GKW 2). Dit brengt in het kader van evaluatie na het eerste jaar een zekere spanning met zich mee zonder dat die verkrampend werkt. Sommige studenten wordt aangeraden het eerste jaar opnieuw te doen om daarna weer verder te gaan. De sfeer waarin dit gebeurt is positief. Hierdoor wordt dit door de studenten niet ervaren als het dubbelen van een jaar maar als een extra jaar met nieuwe mogelijkheden. Een bemerking van de studenten is dat niet alle studenten die niet slagen en de school verlaten op de hoogte zijn op basis waarvan ze niet geslaagd zijn. De cesuur tussen slagen en niet slagen blijkt voor sommige studenten niet steeds volkomen helder, ondanks de feedback die de studenten van de mentor krijgen. Van de studenten vernam de commissie dat ze per opleidingsonderdeel vooraf

niet altijd goed op de hoogte zijn van datgene waarop ze de facto zullen worden afgerekend. De opleiding dient enerzijds nog meer in te zetten op transparantie van de beoordeling en anderzijds op nazorg om studenten duidelijk te maken waarom ze de beoogde leerresultaten niet gehaald hebben.

De commissie heeft tijdens haar bezoek verschillende masterproefvoorstellingen gezien. De commissie meent dat op basis van de bekeken voorstellingen de studenten de beoogde leerresultaten bereiken. Bij de masterproeven worden externe juryleden betrokken. Dit kan bijdragen tot de versterking van de objectiviteit van de beoordeling.

Op basis van de gesprekken met de alumni en het werkveld blijkt een grote tevredenheid over de opleiding. Het werkveld meent dat de kwaliteit van de afgestudeerden de afgelopen jaren een duidelijk stap voorwaarts heeft gezet. De kwaliteit van de opleiding kan een verklaring zijn van de zichtbaarheid van oud-studenten in het werkveld. Het werkveld meent dat de alumni blij geven van vakmanschap, initiatief en zelfredzaamheid. De studenten komen in een breed werkveld gerelateerd aan hun genoten opleiding terecht. Het Brusselse werkveld is voor de afgestudeerden beperkt. De commissie hoopt dat dit Brusselse werkveld in gesprek wil gaan met de opleiding opdat afgestudeerden – indien zij dat willen – de mogelijkheid krijgen om hun verdere professionele stappen in en impact op het Brusselse artistieke landschap uit te bouwen. Zeker gezien de aandacht die de opleiding zelf geeft aan de Brusselse context en aan interculturalisering.

Het diplomarendement is redelijk in de bacheloropleiding. De bacheloropleiding heeft er voor gekozen om een grote cesuur na het eerste jaar te leggen met uitval op dat moment als gevolg. De bacheloropleiding is echter van mening dat er beter twee uitzonderlijke veelbelovende podiumkunstenaars afstuderen dan een groot aantal die niet boven de middelmaat kunnen uitgroeien en dus op de krappe arbeidsmarkt waarschijnlijk geen plaats zullen hebben. De commissie treedt deze stelling bij. De studenten die hun masterjaar aanvatten, slagen bijna allen voor dit jaar. Per academiejaar haalde maximaal één masterstudent de eindmeet niet.

Concluderend meent de commissie dat de opleiding er in slaagt via de beoordeling, toetsing en examinering om de beoogde leerresultaten op goed te realiseren. De opleiding werkt volgens een intersubjectieve methode. De criteria van beoordeling dienen wel nog meer helder aan de studenten

te worden gecommuniceerd. De masterproeven in de opleiding zijn van degelijke kwaliteit. De opleiding kiest er voor geen geschreven neerslag van het masterproefwerk te hebben. De commissie meent dat de bacheloropleiding beschikt over een degelijk slaagpercentage en de masteropleiding over een vrij goed slaagpercentage. Daarnaast stelt de commissie een grote tevredenheid van de stakeholders vast omtrent de inzetbaarheid van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt. De opleiding toont hiermee aan dat ze beschikt over een adequaat systeem van beoordeling, toetsing en examinering en toont aan dat de beoogde leerresultaten goed worden gerealiseerd.

Integraal eindoordeel van de commissie

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	G
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	G
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als goed wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als goed en generieke kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de opleiding Bachelor of Arts in het drama afstudeerrichting Spel en afstudeerrichting Regie, conform de beslisregels, goed.

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als goed wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als goed en generieke kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de opleiding Master of Arts in het drama afstudeerrichting Spel en afstudeerrichting Regie, conform de beslisregels, goed.

De commissie was verheugd kennis te nemen van de acties die door de opleidingsverantwoordelijken sinds het bezoek al zijn ondernomen en ondersteunt deze.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Communiceer de doelstellingen vooraf helder aan de studenten
- Voer een internationale benchmark uit

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Breng meer spel- en stemtechnieken in de bacheloropleiding: Regie
- Kijk uit naar nieuwe synergieën met andere opleidingen en laat de School of Arts RITCS een stimulerende en faciliterende rol spelen in de samenwerking tussen opleidingen
- Vergroot de zichtbaarheid van de opleiding naar potentiële (internationale) studenten
- Overweeg flexibiliteit bij overstap van studenten tussen beide afstudeer-richtingen
- Communiceer de cesuur na het eerste bachelorjaar explicieter aan de studenten
- Bouw meer rustmomenten in de opleiding in
- Geef alle studenten de mogelijkheid de summer- en winterschool bij te wonen
- Diversifieer het vaste docentenkorps, o.a. door meer internationale gastdocenten te rekruteren
- Zorg voor meer speelruimtes en voor meer licht en ventilatie in de bestaande speelruimtes
- Stel voor elk bachelorjaar een andere mentor aan en overweeg studenten in de masteropleiding de mogelijkheid te geven om zelf een mentor kiezen

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Communiceer duidelijk waarom studenten al dan niet geslaagd zijn

ARTESIS PLANTIJN HOGESCHOOL ANTWERPEN

Bachelor en Master of Arts in het drama

SAMENVATTING

Bachelor of Arts in het drama Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen

Van 26 tot 28 mei 2015 werd de opleiding Bachelor of Arts in het drama aan de Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. Gemiddeld zijn 66 studenten ingeschreven. De opleiding maakt deel uit van het Koninklijk Conservatorium, Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen. De opleiding heeft drie afstudeerrichtingen: Acteren, Kleinkunst en Woordkunst.

De afstudeerrichting Acteren beoogt het vormen van acteurs die inzetbaar zijn in verschillende soorten teksttheater. Het esthetische kader van deze acteursopleiding is geënt op de artistiek/pedagogische visie van Dora van der Groen. Met deze focus neemt ze een eigen plaats in binnen het Vlaamse toneelscholenlandschap.

De afstudeerrichting Kleinkunst wil autonome podiumkunstenaars opleiden die in staat zijn tot de creatie en realisatie van muziek en theater en

alle mengvormen hiervan. Daarbij wil de afstudeerrichting vertrekken van de persoonlijkheid en de specifieke creatieve en vaktechnische vaardigheden van iedere student. Daarnaast vormt ook het tekst- en muziek-materiaal een belangrijk uitgangspunt.

De afstudeerrichting Woordkunst is gebaseerd op drie pijlers: Podium, Schrijven en Media. De opleiding beoogt een student Woordkunst die een eigen schrijfstem ontwikkelt, die tekst interpreteert en voor een publiek weet te brengen, en die documentair materiaal monteert tot een nieuw verhaal, en in toenemende mate wordt aangemoedigd om te zoeken naar kruisbestuivingen binnen deze aangeleerde vaardigheden. De afstudeerrichting wil bij het aanleren van het métier het zoeken naar een eigen standpunt centraal stellen.

Programma

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. Deze kent een degelijke opbouw. De opleiding heeft een gemeenschappelijke stam aan opleidingsonderdelen die voor alle afstudeerrichtingen dezelfde zijn. In deze gemeenschappelijke stam zijn de clusters rond de ondersteunende en de theoretische vorming terug te vinden. Deze nieuw ingevoerde gemeenschappelijke stam van de opleiding is een positieve zaak die studenten weten te waarderen en die in de toekomst aanzet kan geven tot verdere samenwerking tussen studenten van de verschillende afstudeerrichtingen. Daarnaast kent de opleiding een evenwichtige balans tussen artistieke, ondersteunende en theoretische vakken.

De opleiding geeft aan dat het talige karakter van de opleiding de mogelijkheid tot internationalisering enigszins beperkt. Ook studenten- en docentenuitwisseling zijn zeer beperkt in de opleiding. De opleiding kan meer inzetten op werken met anderstalig materiaal. De cohabitatie met deSingel, dat internationaal als kunstencentrum gekend is, biedt mogelijkheden om over de landsgrenzen te kijken. Een bredere interdisciplinaire en internationale samenwerking zou een verrijking kunnen betekenen. In de afstudeerrichting Woordkunst worden reeds verschillende pogingen ondernomen om de internationalisering en interculturaliteit te versterken.

De afstudeerrichtingen zijn de afgelopen jaren geëvolueerd, maar niet met dezelfde snelheid. Algemeen beschouwd is er nog marge voor progressie op vlak van ten eerste de positie van het onderzoek in de verschillende afstudeerrichtingen en ten tweede een aantal tendensen die de laatste

decennia steeds meer aan belang hebben gewonnen in het artistieke landschap en in de samenleving, te weten: internationalisering, interculturalisering, interdisciplinariteit en ondernemerschap.

Beoordeling en toetsing

De opleiding heeft in 2014 haar leerdoelen in een competentiematrix gebracht. Deze geeft per leerdoel ook de toetsmethode, het toetsmoment en de beoordelaar weer. Op deze manier heeft de opleiding een overzicht van de verschillende toetsmethodes en heeft ze hierdoor controle over haar toetsstelsel dat ze waar nodig kan bijsturen en afstemmen op de geformuleerde leerdoelen en eindcompetenties. Het gevoerde toetsbeleid wordt door de studenten als transparant beschouwd.

Ongeveer de helft van het studieprogramma van de drie bachelorjaren wordt aan de hand van projectopdrachten beoordeeld. De projectopdrachten zijn reeds in het eerste bachelorjaar prominent aanwezig, gekoppeld aan de artistieke uitvoering. Projectopdrachten komen bij Acteren en Kleinkunst vooral aan bod in het opleidingsonderdeel speltraining, dat door de drie modeltrajecten van de bacheloropleiding loopt. In de afstudeerrichting Woordkunst wordt er vooral binnen Podium en Schrijven aan de hand van projectopdrachten beoordeeld.

Het grootste en meest bepalende element voor de doorstroom van de student Drama ligt echter in de evaluatie van de artistieke uitvoering, die ieder jaar terugkeert onder de vorm van een jurybeoordeling. Tijdens het jurygesprek worden de waarden en (subjectieve) beoordelingen per jurylid aan elkaar afgemeten en geobjectiveerd en wordt op basis hiervan een geïndividualiseerde feedback en tussentijdse niveau-indicatie geformuleerd. Op het einde van het academiejaar wordt eveneens het eindniveau en de te verwachten evolutie besproken en wordt op basis hiervan een eindresultaat vastgelegd. De resultaten van de tussentijdse toonmomenten gelden daarbij als uitgangspunt, maar worden niet mathematisch verrekend in het eindresultaat.

Voor de artistiek uitvoerende opleidingsonderdelen geldt dat de leerdoelen minder specifiek zijn geformuleerd. Iedere student evolueert immers volgens een eigen artistieke parcours, dat niet steeds aan algemene maatstaven of een vastgelegd eindbeeld af te toetsen valt. Door middel van individuele begeleiding en trimestriële feedbackgesprekken, waarbij individuele aandachtspunten worden geformuleerd, geeft de opleiding de

studenten een duidelijk beeld van de verwachte evolutie en het beoogde eindresultaat, zo beamen ook de studenten. Ook de opleidingsonderdelen die via permanente evaluatie worden beoordeeld zijn onderwerp van de tussentijdse feedbackgesprekken. Om de feedback van de docenten vlot te verzamelen, ontwikkelde de opleiding een online formulier.

Begeleiding en ondersteuning

Om toegelaten te worden in de opleiding moeten studenten toelatingsproeven afleggen. Deze zijn op maat van de afstudeerrichtingen. Dankzij de profielen van de afstudeerrichtingen kiezen de kandidaat-studenten vandaag doelbewust voor een bepaalde afstudeerrichting. Daar waar vroeger een zeker watervalstelsel met ongelijke verhoudingen tussen de afstudeerrichtingen aanwezig was.

De studiebegeleiding wordt globaal genomen door de studenten als positief beoordeeld. De studenten en docenten staan in nauw contact met elkaar. Juist daarom is het belangrijk dat de studenten goed op de hoogte worden gebracht waar ze terecht kunnen in verband met problemen en geschillen.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

Het studierendement van de bacheloropleiding ligt relatief hoog en kende de afgelopen jaren zelfs een lichte stijging. Sporadisch zijn er studenten die afhaken na hun eerste jaar. Wie daarna nog in de opleiding zit, slaagt er meestal in binnen de voorziene tijd zijn bachelordiploma te behalen. De meeste studenten stromen daarna door in de masteropleiding.

SAMENVATTING

Master of Arts in het drama

Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen

Van 26 tot 28 mei 2015 werd de opleiding Master of Arts in het drama aan de Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De opleiding omvat 60 studiepunten. Gemiddeld zijn 18 studenten ingeschreven. De opleiding maakt deel uit van het Koninklijk Conservatorium, Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen. De opleiding heeft drie afstudeerrichtingen: Acteren, Kleinkunst en Woordkunst.

De afstudeerrichting Acteren beoogt het vormen van acteurs die inzetbaar zijn in verschillende soorten teksttheater. Het esthetische kader van deze acteursopleiding is geënt op de artistiek/pedagogische visie van Dora van der Groen. Met deze focus neemt ze een eigen plaats in binnen het Vlaamse toneelscholenlandschap. De afstudeerrichting Kleinkunst wil autonome podiumkunstenars opleiden die in staat zijn tot de creatie en realisatie van muziek en theater en alle mengvormen hiervan. Daarbij wil de afstudeerrichting vertrekken van de persoonlijkheid en de specifieke creatieve en vaktechnische vaardigheden van iedere student. Daarnaast vormt ook het tekst- en muziekmateriaal een belangrijk uitgangspunt. De afstudeerrichting Woordkunst is gebaseerd op drie pijlers: Podium, Schrijven en Media. De opleiding beoogt een student Woordkunst die een eigen schrijfstem ontwikkelt, die tekst interpreteert en voor een publiek weet te brengen, en die documentair materiaal monteert tot een nieuw verhaal, en in toenemende mate wordt aangemoedigd om te zoeken naar kruisbestuivingen binnen deze aangeleerde vaardigheden. De afstudeerrichting wil bij het aanleren van het métier het zoeken naar een eigen standpunt centraal stellen.

Als alternatief kan de opleiding er voor kiezen om in de masteropleiding het pad van de huidige afstudeerrichtingen te verlaten en te kiezen voor een gemeenschappelijke masteropleiding.

Programma

Het programma omvat 60 studiepunten en kent een degelijke opbouw. De masteropleiding wordt door studenten omwille van de sterke zelfstandigheid die aan de dag moet gelegd worden, ervaren als een psychologische breuk met de beschermende bacheloromgeving. Een belangrijk onderdeel van de masteropleiding is de masterproef. Sinds het academiejaar 2014–15 is de 'scriptie' als verplicht opleidingsonderdeel opgenomen in het masterprogramma van de drie afstudeerrichtingen. De artistieke masterproef vormt samen met de scriptie de masterproef. In het kader van de masterproef zoeken de studenten een onderzoeksproject. Het onderzoeksproject, dat de basis vormt voor de scriptie, wordt door de student zelf gekozen en is inhoudelijk gelinkt aan de artistieke masterproef. Bij Woordkunst is dit een vooronderzoek op het thema van de artistieke masterproef. Bij Acteren en Kleinkunst kan het een theoretisch vooronderzoek op de artistieke masterproef, een reflectief onderzoek op het eigen artistiek proces of een onderzoek over een onderwerp uit het eigen vakgebied zijn. De opleiding laat hiermee de mogelijkheid een onderzoek in of over de kunsten te voeren.

De wijze waarop de afstudeerrichting Woordkunst de 'scriptie' ziet als een academisch vooronderzoek op de artistieke masterproef is een keuze die interessante resultaten oplevert. Bij de twee andere afstudeerrichtingen van de masteropleiding zit er nog een spanningsveld. Naar het voorbeeld van afstudeerrichting Woordkunst, dienen de afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst – binnen de mogelijkheden die de decreetgever geboden heeft – te zoeken naar een 'eigen' manier om onderzoek te integreren in de praktijk.

De diversiteit van de stages is beperkt en vooral gericht op de eigen bestaande Antwerpse culturele scène. Er moeten nieuwe mogelijkheden gecreëerd worden. Om dit te realiseren dient de opleiding zich minder gesloten op te stellen en dient ze na te denken over het realiseren van kwalitatieve stages. Dit kan door te investeren in een stagebeleid, voor kwalitatieve stages die stads- en landgrenzen overschrijden.

De opleiding geeft aan dat het talige karakter van de opleiding de mogelijkheid tot internationalisering enigszins beperkt. Ook studenten- en docentenuitwisseling zijn zeer beperkt in de opleiding. De opleiding kan meer inzetten op werken met anderstalig materiaal. De cohabitatie met deSingel, dat internationaal als kunstencentrum gekend is, biedt moge-

lijkheden om over de landsgrenzen te kijken. Een bredere interdisciplinaire en internationale samenwerking zou een verrijking kunnen betekenen. In de afstudeerrichting Woordkunst worden reeds verschillende pogingen ondernomen om de internationalisering en interculturaliteit te versterken.

De afstudeerrichtingen zijn de afgelopen jaren geëvolueerd, maar niet met dezelfde snelheid. Algemeen beschouwd is er nog marge voor progressie op vlak van ten eerste de positie van het onderzoek en ten tweede een aantal tendensen die de laatste decennia steeds meer aan belang hebben gewonnen in het artistieke landschap en in de samenleving, te weten: internationalisering, interculturalisering, interdisciplinariteit en ondernemerschap.

Beoordeling en toetsing

De opleiding heeft in 2014 haar leerdoelen in een competentiematrix gebracht. Deze geeft per leerdoel ook de toetsmethode, het toetsmoment en de beoordelaar weer. Op deze manier heeft de opleiding een overzicht van de verschillende toetsmethodes en heeft ze hierdoor controle over haar toetssysteem dat ze waar nodig kan bijsturen en afstemmen op de geformuleerde leerdoelen en eindcompetenties. Het gevoerde toetsbeleid wordt door de studenten als transparant beschouwd.

De masterproef wordt beoordeeld onder de vorm van een jurybeoordeling. Tijdens het jurygesprek worden de waarden en (subjectieve) beoordelingen per jurylid aan elkaar afgemeten en geobjectiveerd en wordt op basis hiervan een geïndividualiseerde feedback en tussentijdse niveau-indicatie geformuleerd. Op het einde van het academiejaar wordt eveneens het eindniveau en de te verwachten evolutie besproken en wordt op basis hiervan een eindresultaat vastgelegd. De resultaten van de tussentijdse toonmomenten gelden daarbij als uitgangspunt, maar worden niet mathematisch verrekend in het eindresultaat.

Ook de opleidingsonderdelen die via permanente evaluatie worden beoordeeld zijn onderwerp van de tussentijdse feedbackgesprekken. Om de feedback van de docenten vlot te verzamelen, ontwikkelde de opleiding een online formulier. De beoordeling in de master hangt in alle afstudeerrichtingen ook af van het doorlopen traject eerder dan dat het enkel het eindproduct is. Enkel in de afstudeerrichting Woordkunst lag een grotere focus op het eindproduct dat dan bijvoorbeeld kan bestaan uit een boek of een documentaire. In de masterproeven van de drie afstudeerrichtingen, is het onderzoeksaspect voldoende aanwezig.

Begeleiding en ondersteuning

De studiebegeleiding wordt globaal genomen door de studenten als positief beoordeeld. De studenten en docenten staan in nauw contact met elkaar. Juist daarom is het belangrijk dat de studenten goed op de hoogte worden gebracht waar ze terecht kunnen in verband met problemen en geschillen.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

Studenten zijn zichtbaar in het werkveld. Hiertoe heeft de afstudeerrichting Woordkunst de afgelopen jaren een sprong voorwaarts genomen met 'opvallende alumni'. Er is in de afstudeerrichting Woordkunst nog steeds een uitstroom naar het onderwijs. Een job in het onderwijs wordt dan vaak gecombineerd met andere artistieke projecten. De alumni Woordkunst duiken op verscheidene plekken in het landschap op en drukken er mee hun stempel op. Dit is voor de afstudeerrichting Acteren al langer het geval. In de afstudeerrichting Kleinkunst maakt de diversiteit aan vaardigheden die studenten ontwikkelen dat ze veel soorten werk aankunnen. De attitude van een maker die zijn eigen kansen moet scheppen maakt dat ze zelf het in handen grijpen. Het studierement is degelijk. Studenten doen soms wel een jaar langer over de masteropleiding. Dit is afstudeerrichtingafhankelijk.

OPLEIDINGSRAPPORT

Bachelor en Master of Arts in het drama

Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen Bachelor en Master of arts in het Drama aan de Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen. De visitatiecommissie bezocht deze opleidingen van 26 tot 28 mei 2015. Beide opleidingen worden verder 'de opleiding Drama' genoemd, tenzij anders vermeld.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen Bachelor en Master of arts in het Drama aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR-beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie heeft inzichtelijk gemaakt hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de bachelor- en masteropleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelf-evaluatierapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de

alumni, vertegenwoordigers van het werkveld en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen bestudeerd. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan de opleidingsspecifieke faciliteiten, zoals de leslokalen en de bibliotheek. Daarnaast heeft de commissie ook voorstellingen gezien van eindwerken.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

De Bachelor en Master in het drama hebben beide drie afstudeerrichtingen: Acteren, Kleinkunst en Woordkunst. Hoewel de opleiding volgens het zelfevaluatierapport op heel wat inhoudelijke en organisatorische aspecten een gezamenlijk beleid voert, is er – nog volgens dit zelfevaluatierapport – per afstudeerrichting een groot verschil in profilering en artistiek-pedagogische visie; dit verschil is reeds voelbaar bij de toelatingsproeven, dit loopt door in de opleidingsprogramma's van de bachelor en master en resulteert ten slotte in een specifiek uitstroomprofiel.

De opleiding Drama maakt samen met de opleidingen Dans en Muziek en de specifieke lerarenopleidingen Dans, Drama en Muziek deel uit van het Koninklijk Conservatorium, Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen. Naast het Conservatorium zit ook de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten als 'School of Arts' onder de koepel van de hogeschool. Het Koninklijk Conservatorium Antwerpen wordt geleid door het hoofd van de School of Arts en wordt bestuurd door de raad van de School of Arts.

De opleidingsstaf Drama is samengesteld uit het opleidingshoofd en de artistiek coördinatoren van de verschillende afstudeerrichtingen. Voorts is er binnen iedere opleiding ook een opleidingsraad actief. Met het oog op de eigenheid van elke afstudeerrichting werd geopteerd voor een aparte opleidingsraad voor Acteren, Kleinkunst en Woordkunst. Daarnaast wordt er jaarlijks ook minstens één opleidingsraad voor alle docenten Drama ingericht, over de afstudeerrichtingen heen. De opleidingsraad wordt voorgezeten door de vertegenwoordiger van de afstudeerrichting en bijgewoond door het opleidingshoofd, ten minste twee docenten en twee studenten

van de betrokken afstudeerrichting. Naast de opleidingsraad is er ook een artistieke adviesraad per afstudeerrichting. Dit is een meer informeel overleg van artistiek betrokken docenten met een adviserende rol inzake de artistiek uitvoerende opleidingsonderdelen. Voor de opleiding Drama werd ook een werkveldcommissie samengesteld. Deze bestaat uit maximaal acht vertegenwoordigers uit het werkveld en adviseert de opleiding over haar beleid en uitvoering. De werkveldcommissie komt jaarlijks minstens één keer samen.

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten, de masteropleiding omvat er 60. Gemiddeld zijn 66 studenten ingeschreven in de bacheloropleiding en 18 in de masteropleiding.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als voldoende.

De opleiding Drama heeft vier eindcompetenties voor de bacheloropleiding en eveneens vier voor de masteropleiding geformuleerd. Deze vier eindcompetenties gelden voor de opleiding met al haar afstudeerrichtingen en zijn onderverdeeld in meerdere sub-eindcompetenties. Deze beoogde eindcompetenties van de opleiding voldoen aan de domeinspecifieke leerresultaten (DLR) die de Vlaamse opleidingen Drama gemeenschappelijk hebben opgesteld. De opleiding heeft aanvullend bijkomende beoogde leerresultaten geformuleerd zoals de realisatie van sociale en communicatieve vaardigheden, een competentie die niet in het DLR terug te vinden is. De commissie is tevreden dat het kunnen aanwenden van ‘financiële, commerciële en juridische kennis in de beroepspraktijk’ ook een aanvullende eindcompetentie is van de opleiding. Volgens de commissie accorderen de eindcompetenties met het niveau dat van een bachelor- en een masteropleiding mag verwacht worden en zijn deze in lijn met het Vlaams Kwalificatieraamwerk.

In academiejaar 2012–13 werden de eindcompetenties van de bachelor- en masteropleiding Drama herschreven. Hoewel de opleiding zich inhoudelijk liet inspireren door de voormalige set eindcompetenties per afstudeerrichting, koos zij ervoor de opdeling per afstudeerrichting te verlaten en te focussen op dat wat de afstudeerrichtingen bindt. De huidige eindcompetenties van de master Drama bouwen voort op deze van de bachelor

en worden ondergebracht in gelijkaardige competentiedomeinen als bij de bacheloropleiding, die in de overgang naar de master toenemen in complexiteit. Zo dienen volgens de eindcompetenties in alle afstudeerrichtingen de studenten 'materiaal te verwerken en te ontwikkelen vanuit de eigen persoonlijkheid'. Elke afstudeerrichting kan hier dan een eigen invulling aan geven. Hoewel de leerresultaten die de drie afstudeerrichtingen beogen samen zijn gebracht, liggen hun focussen sterk uit elkaar. Dit is volgens de commissie begrijpelijk gezien de intrinsieke eigenheid van elk van de drie afstudeerrichtingen.

De afstudeerrichting Acteren, beoogt het vormen van acteurs die inzetbaar zijn in verschillende soorten teksttheater (kleine en grote zaal, locatie, voor jong en voor oud, van repertoire tot experimenteel theater, van regisseurstoneel tot collectief theater, van solowerken tot ensemblestukken). Het esthetische kader van deze acteursopleiding is geënt op de artistiek/pedagogische visie van Dora van der Groen. Met deze focus neemt ze een eigen plaats in binnen het Vlaamse toneelscholenlandschap.

De afstudeerrichting Kleinkunst wil autonome podiumkunstenars opleiden die in staat zijn tot de creatie en realisatie van muziek en theater en alle mengvormen hiervan. Daarbij wil de afstudeerrichting vertrekken van de persoonlijkheid en de specifieke creatieve en vaktechnische vaardigheden van iedere student. Daarnaast vormt ook het tekst- en muziek materiaal een belangrijk uitgangspunt.

De afstudeerrichting Woordkunst is gebaseerd op drie pijlers: Podium, Schrijven en Media. De opleiding beoogt een student Woordkunst die een eigen schrijfstem ontwikkelt, die tekst interpreteert en voor een publiek weet te brengen, en die documentair materiaal monteert tot een nieuw verhaal, en in toenemende mate wordt aangemoedigd om te zoeken naar kruisbestuivingen binnen deze aangeleerde vaardigheden. De afstudeerrichting wil bij het aanleren van het métier het zoeken naar een eigen standpunt centraal stellen.

Op vlak van visie geldt dat de afstudeerrichting Acteren vertrekt vanuit één bepaald 'esthetisch' kader (geïnspireerd op Dora van der Groen) en geleidelijk aan verbreedt. Bij Woordkunst en Kleinkunst vertrekt men eerder van een bredere waaier van mogelijkheden die zich geleidelijk aan toespitsen naargelang de persoonlijke ontplooiing van de studenten. Beide visies zijn legitiem en passen volgens de commissie binnen de opleidingsbrede beoogde leerresultaten.

Uit de gesprekken met alumni en beroepenveld, stelde de commissie vast dat de opleiding en haar afstudeerrichtingen afgestemd zijn op het beroepenveld. De afstudeerrichting Kleinkunst is de enige richting in Vlaanderen die een combinatie van muziek en theater aanbiedt. Uit de gesprekken met studenten, docenten, alumni en werkveld blijkt dat deze afstudeerrichting haar finaliteit en eigenheid duidelijker dient te omlijnen en te communiceren. Het aanscherpen van de finaliteit kan eventueel samenhangen met de zoektocht naar een nieuwe benaming voor de afstudeerrichting (zie GKW 2).

De eindcompetenties van de opleiding kunnen volgens de commissie de internationale toets doorstaan. Het uitvoeren van een internationale benchmark van de opleiding en haar afstudeerrichtingen, zou de positie van de opleiding verder kunnen versterken omdat dit de opleiding een spiegel kan voorhouden. De commissie beseft dat dit geen evidentie is mede gezien de culturele eigenheid en het academische karakter van de opleiding. De commissie suggereert daarom de benchmark uit te breiden naar andere (buitenlandse) kunstopleidingen.

Concluderend stelt de commissie dat de beoogde opleidingsspecifieke leerresultaten passen binnen het Vlaamse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de bachelor- en masteropleiding. Een internationale benchmark kan nog een verdere toegevoegde waarde leveren. Binnen de lijnen van deze beoogde leerresultaten vindt de commissie het begrijpelijk dat elke afstudeerrichting haar eigen profiel heeft.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces van de bachelor- en masteropleiding Drama afstudeerrichting Acteren en afstudeerrichting Kleinkunst als voldoende en afstudeerrichting Woordkunst als goed.

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. De masteropleiding Drama die aansluit op de bacheloropleiding omvat 60 studiepunten. Op basis van de gesprekken met studenten, docenten, alumni en werkveld en op basis van de bestudeerde documenten, stelt de commissie vast dat het programma van de bachelor- en masteropleiding **een degelijke opbouw** kent die de studenten in staat stelt de beoogde leerresultaten te bereiken.

De opleiding Drama heeft **een gemeenschappelijke stam** aan opleidingsonderdelen die voor alle afstudeerrichtingen dezelfde zijn. In deze gemeenschappelijke stam zijn de clusters rond de ondersteunende en de theoretische vorming terug te vinden. Deze nieuw ingevoerde gemeenschappelijke stam van de opleiding is volgens de commissie een positieve zaak die studenten weten te waarderen en die in de toekomst aanzet kan geven tot verdere samenwerking tussen studenten van de verschillende afstudeerrichtingen. Deze gemeenschappelijke stam draagt bij tot het creëren van 'gemeenschappelijkheid' tussen de studenten. Vooral de opleidingsonderdelen aangaande 'beweging' en 'spraak' worden door studenten geroemd als bepalend voor de kleur van de opleiding. De commissie hoopt dat deze waardering door de studenten op termijn ook voor opportuniteiten van samenwerking tussen docenten zal zorgen. Dit neemt niet weg dat de commissie de stelling van de docenten onderschrijft dat de specifieke kernopdracht van elke afstudeerrichting voorop moet staan. En dat deze niet aan kwaliteit mag inboeten ten voordele van meer gemeenschappelijkheid. De noodzaak om gemeenschappelijke accenten in het programma te leggen moet volgens de commissie ontstaan vanuit een noodzaak die vanuit de studenten, docenten en hun actieve praktijk groeit. Het is volgens de commissie niet iets dat aan de actoren binnen de opleiding moet opgelegd worden, maar wel aangemoedigd kan worden. De School of Arts kan ten behoeve van samenwerkingen tussen de afstudeerrichtingen en over opleidingen heen een actieve faciliterende rol spelen.

Afstudeerrichtingafhankelijk vernam de commissie dat studenten het gemeenschappelijk pakket aan opleidingsonderdelen al dan niet relevant vinden voor hun traject. De gemeenschappelijke theoretische opleidingsonderdelen staan volgens een deel van de studenten te ver af van hun beroepspraktijk daar waar andere studenten wel een positief geluid laten horen. Het is aan de opleidingsverantwoordelijken hieromtrent met de studenten in gesprek te gaan. Het verduidelijken aan studenten waarom de opleiding bepaalde keuzes maakt in het curriculum, kan volgens de commissie mogelijks al soelaas brengen. Wel plaatst de commissie hierbij de kanttekening dat bij voorkeur in de eerste twee bachelorjaren de opleiding ruimte voor enkele bredere **algemeen vormende opleidingsonderdelen** blijft voorzien. Deze zijn dan niet per se onmiddellijk toepasbaar op de podiumpraktijk. Deze eerder algemeen vormende opleidingsonderdelen versterken immers de diepgang en diversiteit van de opleiding.

De degelijke opbouw van het programma die, zoals reeds vermeld door de commissie, wordt gewaardeerd, kent enkele beperkingen. De commissie

meent immers dat er iets meer structurele ruimte zou moeten zijn voor zogenaamde 'interventies' in het reguliere programma. Deze interventies kunnen de vorm aannemen van bijvoorbeeld een 'projectweek' of 'masterclasses'. Een samenwerking met deSingel (zie *infra*) zou hierbij voor de hand liggen, maar ook projecten met andere opleidingen kunnen overwogen worden. Deze interventies kunnen volgens de commissie een toegevoegde waarde zijn om meer diversiteit binnen te brengen binnen de eigen afstudeerrichting of om de reeds hierboven aanbevolen synergie tussen de afstudeerrichtingen binnen Drama of breder te bewerkstelligen.

De commissie stelde in zowel de bachelor- als de masteropleiding **een evenwichtige balans tussen artistieke, ondersteunende en theorievakken** vast. Zowel voor de gemeenschappelijke stam als per afstudeerrichting geldt dat de vaktechnische competenties voornamelijk in de bachelor worden aangereikt. Ongeveer de helft van de werkvormen heeft betrekking op de artistieke praktijk. Voor Acteren situeert deze zich vooral in groepsleren, bij Woordkunst is deze sterk individueel gericht. Werkplekleren (stage) komt vooral in de masteropleiding Acteren en Kleinkunst aan bod. De diversiteit van de stages is beperkt en vooral gericht op de eigen bestaande Antwerpse culturele scène. De commissie kreeg tijdens het visitatie bezoek de indruk dat stages weinig gestimuleerd worden binnen de opleiding. De docenten kunnen ingeschakeld worden om stageplekken te verkrijgen via hun eigen netwerk. Er moeten volgens de commissie nieuwe mogelijkheden gecreëerd worden. Om dit te realiseren dient de opleiding zich minder gesloten op te stellen en dient ze na te denken over het realiseren van kwalitatieve stages. De commissie adviseert om te investeren in een stagebeleid, voor kwalitatieve stages die stads- en landgrenzen overschrijden.

Uit de gesprekken van de commissie bleek steevast dat elk van de afstudeerrichtingen een eigen profiel heeft dat samenhangt met de eigenheid van elk van de drie disciplines. In de afstudeerrichting **Acteren** wordt het patrimonium van Dora van der Groen nog steeds gehanteerd als het filosofisch model waarop de afstudeerrichting bouwt. Zo wordt er al decennia een vast format gehanteerd. De omgang met en aanpak van klassiekers zoals 'Lucifer' van Vondel is sinds jaar en dag dezelfde gebleven. De afstudeerrichting heeft een uitgesproken focus op teksttheater en repertoire, met nadruk op het ambacht en uitvoerend karakter van het spelen en het scheidend en uitvoerend karakter hiervan (zie GKW 1). In de geest van Dora van der Groen zou de afstudeerrichting ook aandacht voor de 'p' van 'politiek' in het programma moeten hebben, zoals in de gesprekken door de docenten zelf werd aangehaald. Deze aandacht mag volgens de com-

missie explicieter aanwezig zijn. Daarnaast moet volgens de commissie ook het feit dat de opleiding zich in een grote stad bevindt waar vele mensen met een diverse achtergrond leven, meer zichtbaar zijn. De afstudeerrichting Acteren komt de commissie over als een eerder gesloten opleiding die vaker **de stad en de wereld** zou moeten **opzoeken**. Daarnaast geven studenten aan dat ze benieuwd zijn naar andere insteken in de opleiding dan het teksttheater. In dezelfde context zijn studenten vragende partij om in het derde bachelorjaar vooral korte workshops te krijgen van externe docenten. De commissie onderschrijft deze vraag van de studenten naar andere vormen dan teksttheater. De commissie denkt hierbij aan het organiseren van meer masterclasses door externe artiesten. Ook zou de afstudeerrichting kunnen overwegen de presentatie van de masterproeven te organiseren in samenwerking met deSingel of met andere cultuurhuizen. Dit kan tevens de bekendheid van de opleiding versterken.

De fundamenten van de afstudeerrichting **Kleinkunst** zijn drie pijlers: muziek, schriftuur, spel. Deze afstudeerrichting focust op het 'zelf maken'. Repertoire is aanwezig in het muzikale luik, maar de eigen creatie staat duidelijk centraal. De commissie stelde vast dat het aandeel Acteren facultatief is en dat de klemtoon enigszins overhelst naar het muzikale. Een surplus aan deze opleiding zijn de 'Café Chantants', die garant staan voor een muzikale presentatie voor een groeiend publiek, zowel binnen als buiten de school. Dit draagt bij tot de bekendheid van de afstudeerrichting. De commissie vernam dat de afstudeerrichting een niet geringe instroom vanuit Nederland heeft, meer bepaald van studenten die een alternatief zoeken voor cabaret. Eén van de problemen waar de afstudeerrichting Kleinkunst tegenaan loopt is haar eigen **naam**. 'Kleinkunst' heeft bij velen een connotatie die verwijst naar de jaren zestig en zeventig van vorige eeuw. De afstudeerrichting heeft het gevoel dat deze naam de lading niet langer dekt, maar een alternatief is er (nog) niet. Dit alternatief kan ontstaan wanneer de afstudeerrichting haar finaliteit heeft aangescherpt (zie GKW 1). Kleinkunst heeft een significant aandeel ondersteunende opleidingsonderdelen. Deze vragen heel wat individuele begeleiding (op vlak van zang, piano, ...). Door besparingen heeft de individuele **begeleiding** haast volledig plaats moeten ruimen voor collectieve begeleiding, waardoor een deel van de diepgang van de afstudeerrichting dreigt verloren te gaan. De commissie dringt er op aan om in de toekomst de huidige minimumdrempel aan ondersteuning voor de studenten niet te verlaten en waar mogelijk te verstevigen opdat de basiskwaliteit ook in de toekomst blijvend gewaarborgd is.

De **afstudeerrichting Woordkunst** is gebaseerd op de pijlers: podium-media-schrijven. De verhouding tussen podium, schrijven en media was vroeger vooral een overwicht voor podium. Het pakket radiopresentatie is afgebouwd en de afstudeerrichting is meer geëvolueerd in de richting van een literaire opleiding, die in eerste instantie ten dienste staat van het geschreven woord. De commissie kon tevreden vaststellen dat studenten doorheen het parcours van de afstudeerrichting hun eigen richting vinden die voor sommige meer in schrijven en voor andere eerder in presenteren ligt. Het 'documentair' werken binnen de afstudeerrichting heeft aan belang gewonnen. Het levert volgens de commissie maatschappelijk en artistiek interessant werk op met **diverse verschijningsvormen**. Ook de combinatie van collectieve leervormen met individuele leeropdrachten wordt door alle gesprekpartners van de commissie gemaakt. De studenten, ondersteund door de commissie, zijn wel vragende partij om de afstudeerrichting nog te verrijken met korte workshops en masterclasses van docenten uit verschillende domeinen. De commissie denkt hierbij onder meer aan een technische basisvorming 'beeld'. Zoals eerder aangehaald kent deze afstudeerrichting een degelijk evenwicht van **theorie en praktijk** wat resulteert in een geslaagde integratie van de scriptie in de master. Onderzoek is in de afstudeerrichting een logische stap in de artistieke praktijk en levert resultaat op. Toch geven studenten en docenten van deze afstudeerrichting aan ook hier nog de worsteling te voelen met de academische taal die als keurslijf kan werken.

Wat werkvormen en begeleiding betreft stelde commissie vast dat de **masteropleiding** een andere invulling krijgt dan de bacheloropleiding. In de masteropleiding staat de zelfstandigheid van de studenten centraal. De studenten geven grotendeels zelf vorm aan het masterjaar. De commissie stelde tussen de afstudeerrichtingen enkele verschillen vast in de mate waarin studenten in hun masteropleiding begeleid worden. Zo is er bij Kleinkunst slechts een heel beperkte begeleiding, waar bij de afstudeerrichting Woordkunst wel een stevige individuele en collectieve begeleiding (in de vorm van mastervergaderingen) voorzien wordt. In de afstudeerrichting Acteren werken studenten aan een collectieve masterproef.

De masteropleiding wordt door studenten omwille van de sterke zelfstandigheid die aan de dag moet gelegd worden, ervaren als een psychologische breuk met de beschermende bacheloromgeving. Niettegenstaande dit aanvoelen van de studenten is de masteropleiding volgens de commissie een 'doorstroommaster' vanuit de bacheloropleiding te Antwerpen. De ver-

wachting van de opleidingsverantwoordelijken is dat bachelorstudenten hun master ook in Antwerpen voltooien. De commissie meent dat de identiteit van de masteropleiding kan versterkt worden door een actief beleid naar zij-instromers toe en dit voornamelijk met betrekking tot de afstudeerrichting Acteren. Als alternatief kan de opleiding er voor kiezen om in de masteropleiding het pad van de huidige afstudeerrichtingen te verlaten en te kiezen voor een gemeenschappelijke masteropleiding. Dit kan voor studenten een originele en aantrekkelijke optie zijn.

De commissie geeft als overweging mee aan de opleidingsverantwoordelijken om eventueel een aparte **coördinator** voor de masteropleiding aan te stellen. Deze persoon zou zich kunnen focussen op het verder ontwikkelen van de eigenheid en de profilering van de masteropleiding. Tevens zou deze persoon er voor kunnen zorgen dat studenten gerichter begeleid worden in hun masteropleiding, daar waar dit door de huidige personeelsinzet (zie *supra*) nu minder intensief kan verlopen.

Een belangrijk onderdeel van de masteropleiding is de **masterproef**. Sinds het academiejaar 2014–15 is de ‘scriptie’ als verplicht opleidingsonderdeel opgenomen in het masterprogramma van de drie afstudeerrichtingen. De artistieke masterproef vormt samen met de scriptie de masterproef. Dat de scriptie en de artistieke masterproef daarbij worden opgedeeld in twee aparte opleidingsonderdelen, heeft enerzijds te maken met de realistische inschatting van het gewicht van beide onderdelen in het opleidingsprogramma en anderzijds met de beoordeling van beide componenten die, gezien het verschil in eindcompetenties, ook erg verschillend kan zijn.

In het kader van de masterproef zoeken de studenten een onderzoeksproject. Het onderzoeksproject, dat de basis vormt voor de **scriptie**, wordt door de student zelf gekozen en is inhoudelijk gelinkt aan de artistieke masterproef. Bij Woordkunst is dit een vooronderzoek op het thema van de artistieke masterproef. Bij Acteren en Kleinkunst kan het een theoretisch vooronderzoek op de artistieke masterproef, een reflectief onderzoek op het eigen artistiek proces of een onderzoek over een onderwerp uit het eigen vakgebied zijn. De opleiding laat hiermee de mogelijkheid een onderzoek in of over de kunsten te voeren. Belangrijk is alleszins de relevantie van het onderzoeksproces voor de eigen artistieke ontwikkeling.

De commissie meent dat de wijze waarop de afstudeerrichting Woordkunst de ‘scriptie’ ziet als een academisch vooronderzoek op de artistieke

masterproef een keuze is die interessante resultaten oplevert (zie GKW 3). Bij de twee andere afstudeerrichtingen van de masteropleiding kon de commissie een spanningsveld vaststellen dat zich vooral situeert in de interpretatie van het gegeven 'academisch'. 'Academisch' wordt door sommige docenten aangevoeld als 'theoretisch wetenschappelijk' en daardoor 'losstaand van de praktijk'. De paradox is dat de commissie vastgesteld heeft dat onderzoek en reflectie in de feiten door elke student en elke docent als een evident onderdeel van de opleiding wordt ervaren. Ook de nood aan een schriftelijke neerslag van bijvoorbeeld de masterproef is een gedeeld punt. Wat niet gedeeld wordt is de opvatting over het academisch gehalte van de scriptie. In de afstudeerrichting Acteren is er bij aanvang geen onderzoeksvraag aanwezig. Deze ontstaat in de loop van het uit te diepen project. Ook in Kleinkunst is het zo dat het creatieve proces dicteert wat men onderzoekt, of wat men onderzocht blijkt te hebben. Deze insteek is volgens de commissie niet optimaal. Naar het voorbeeld van afstudeerrichting Woordkunst, dienen de afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst – binnen de mogelijkheden die de decreetgever geboden heeft – te zoeken naar een 'eigen' manier om onderzoek te integreren in de praktijk.

De zoektocht naar een bevredigende omgang met onderzoek is geen nieuw gegeven voor de opleiding. De vorige visitatiecommissie vond dat onderzoek sterker aanwezig moest zijn, aangezien er toen een grote aversie rond het begrip was. De opleiding is met deze aanbeveling duidelijk aan de slag gegaan. Zo is het opleidingsonderdeel '**onderzoeksmethodologie**' in het eerste bachelorjaar ingevoerd. Als de opleiding deze keuze behoudt, vraagt de commissie de opleiding te kijken om ook in het tweede en derde bachelorjaar afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst de aandacht voor onderzoeksmethodologie verder te versterken binnen de reeds bestaande opleidingsonderdelen. Onderzoekers zouden hun onderzoek meer onderdeel van het curriculum moeten kunnen laten zijn zonder de onderwijsdoelstellingen in gevaar te brengen. Hierdoor zou onderzoek nog beter geïntegreerd kunnen worden in de opleiding.

De opleiding geeft aan dat het talige karakter van de opleiding de mogelijkheid tot **internationalisering** enigszins beperkt. Ook studenten- en docentenuitwisseling zijn zeer beperkt in de opleiding. De commissie beveelt daarom aan om meer in te zetten op werken met anderstalig materiaal. De cohabitatie met deSingel, dat internationaal als kunstencentrum gekend is, biedt mogelijkheden om over de landsgrenzen te kijken. Een bredere interdisciplinaire en internationale samenwerking zou een verrijking kunnen betekenen. Het verder opvoeren van het aantal

workshops en masterclasses door buitenlandse professionals strekt volgens de commissie tot aanbeveling. In de afstudeerrichting Woordkunst kon de commissie tevreden vaststellen dat er verschillende pogingen worden ondernomen om de internationalisering en interculturaliteit te versterken. De commissie meent dat ook de afstudeerrichting Kleinkunst er baat bij zou hebben studenten meer kennis te laten maken met andere contexten, culturen en disciplines. Zo is bijvoorbeeld muziek een universeel medium dat taal overstijgt. Deze confrontatie met de buitenwereld kan helpen om de visie van de eigen afstudeerrichting nog verder te expliciteren.

Om toegelaten te worden in de opleiding moeten studenten **toelatingsproeven** afleggen. Deze zijn op maat van de afstudeerrichtingen. De commissie apprecieert dat dankzij de profielen van de afstudeerrichtingen de kandidaat studenten vandaag doelbewust kunnen kiezen voor een bepaalde afstudeerrichting. Daar waar vroeger een zeker watervalstelsel met ongelijke verhoudingen tussen de afstudeerrichtingen aanwezig was.

Jaarlijks worden er drie **toelatingsproeven Acteren** ingericht, telkens gespreid over twee dagen. Op de eerste dag wordt de kandidaat-student onderworpen aan een spelproef: hij presenteert één of meer vooraf opgelegde teksten en een eigen werkstuk. Tijdens deze proef wordt geselecteerd op theatrale persoonlijkheid, stem, spraak en beweging, ruimtelijk bewustzijn en attitude. Wie slaagt voor de eerste spelproef wordt toegelaten tot de tweede dag. Daarop moet de kandidaat-student met een andere kandidaat een scène presenteren die hen op het einde van de eerste dag werd toegewezen. Op het einde van de tweede dag beslist de jury, op basis van een geïntegreerde beoordeling van alle gegevens, of de kandidaat toegelaten wordt.

De afstudeerrichting **Kleinkunst** heeft twee momenten in het jaar waarop de **toelatingsproeven** worden ingericht, gevolgd door een werkweek waarin de definitieve selectie gebeurt. Bij de eerste selectie worden de kandidaten onderzocht op de volgende terreinen: creatie en spel, muziek en zang, spraak en fysieke mogelijkheden en expressie. Tijdens de werkweek worden de vermoedens van aanwezig talent verder onderzocht. De kandidaten krijgen een schrijf oefening voor een lied en diverse spel oefeningen en – improvisaties om zo hun verbeelding en inventiviteit in samenspel te testen. Ze krijgen tevens de opdracht om in die week een lied in te studeren, waarbij de jury kijkt naar werkmethode en flexibiliteit. Dit resulteert in een presentatie waar ook de podiumvastheid, de interpretatie en de overdracht aan bod komen. Tot slot dienen de kandidaat-studenten een korte solo

te maken, waaruit hun specifieke benadering tot het medium blijkt. Ze maken een eigen vertelling die beoordeeld wordt op zowel creativiteit, inhoud als overdracht.

De afstudeerrichting **Woordkunst** richt jaarlijks drie **toelatingsproeven** in. De toelatingsproef oriënteert zich op de drie pijlers Podium, Schrijven en Media. Voor Podium betekent dit dat de kandidaat-student één keuzetekst en twee opgelegde teksten brengt. De opdrachten voor Schrijven en Media worden twee weken vooraf aan de kandidaat-student bezorgd. Bij de Schrijfopdracht wordt beoordeeld of het taalgebruik eigen, bijzonder, correct en passend is. Op de dag van de toelatingsproef wordt aan de hand van een gesprek bijkomend gepeild naar de nieuwsgierigheid en passie voor schrijven en de literaire bagage van de kandidaat-student. De opdracht voor Media behelst een voor te bereiden interview- en beeldopdracht. In de realisatie ervan en het gesprek met de kandidaat-student moet een passie en zekere doelgerichtheid blijken en wordt gekeken naar uitstraling en présence, eigenheid en interesse in de wereld. Bij de beoordeling wordt naast de persoonlijkheid en het aanwezige talent van de kandidaat ook de analyse van en positionering ten opzichte van deze opgelegde teksten in rekening gebracht.

Het aantal aanmeldingen voor de toelatingsproef verschilt per afstudeerrichting. Acteren kende voor academiejaar 2014–15 250 aanmeldingen voor het toelatingsexamen, Kleinkunst had er 70 en Woordkunst 110. Per afstudeerrichting worden er gewoonlijk 10 tot 15 studenten toegelaten. Van het aandeel toegelaten studenten kwam de afgelopen vijf jaar 48% uit het ASO, 25% uit het KSO, 4% uit het TSO en 1% uit het BSO. 17% van de instromende studenten had een Nederlandse nationaliteit. Met 32% ligt het aandeel generatiestudenten relatief laag. De commissie meent dat de cijfers aantonen dat de instroom democratisch is en gebaseerd op vermoeden aan talent. Getuige hiervan zijn onder meer de aantallen studenten die zich aanmelden uit het ASO die geen kunstzinnige opleiding hebben genoten. Wat de commissie opviel is dat in het instroombeleid geen focus wordt gelegd op een streven naar culturele diversiteit. Alle studenten die de opleiding mogen aanvragen, worden uitgenodigd voor een introductieweek. Hiertoe is er een groot draagvlak bij de studenten, minder bij de docenten. De commissie is alvast ondersteuner van de idee de opleiding te starten met een interdisciplinaire week.

De commissie is er, onder meer op basis van het ingekeken materiaal, van overtuigd dat de kwalificaties van het personeel ruim voldoende zijn

om de opleiding te dragen. De commissie wil dan ook benadrukken dat ze de kwaliteit van het docerende personeel apprecieert. De opleiding Drama telt 9 statutaire docenten. Daarnaast stelt de opleiding jaarlijks ongeveer 55 gastdocenten met beperkte aanstelling aan. Dit is op zich een degelijke personeelsbezetting voor het aantal studenten in de opleiding. De aard van de opleiding vereist echter een zeer strakke begeleiding. De opleiding bestaat de facto bij gratie van de goodwill en overtuiging van staf en docenten. Dat is dan meteen ook de achillespees van de opleiding. De commissie beveelt een versterking van het docentenkorps aan.

Een balans die de opleiding in het oog moet houden is de verhouding tussen de beperkte kern van de vaste docenten die als sleutelfiguren fungeren en de grote groep van gastdocenten met heel beperkte aanstelling. De hoeveelheid gastdocenten is aanbevelenswaardig voor het garanderen van diversiteit, maar deze is eveneens een bedreiging om continuïteit en permanente ontwikkeling binnen de opleiding te bieden. De commissie meent dat de opleidingsverantwoordelijken dit zeker moeten bewaken.

De opleiding bevindt zich op de locatie campus deSingel. Een opleiding heeft een andere finaliteit dan het programma van een internationaal kunstencentrum. De specifieke behoeften van de opleiding moeten gevrijwaard kunnen worden. Een inspirerende samenwerking met deSingel biedt zeker kansen en mogelijkheden maar het mag de specifieke noden van een onderwijsproject niet in de weg staan. De huidige infrastructuur van de opleiding is ontoereikend op het vlak van hoeveelheid leslokalen, de vrijheid die studenten hebben om 'rommel' te maken alsook de nood aan een ontmoetingsplek binnen campus deSingel. Studenten dienen soms te repeteren in de gangen. De klimatisering in de lokalen werkt niet correct en opleidingsonderdelen moeten soms verplaatst worden in functie van de beschikbare lokalen. Voor soloprojecten is er een groot tekort aan ruimtes en de bestaande ruimtes voor de afstudeerrichting Acteren zijn te klein. De opleiding is zich goed bewust van de problematiek, maar structurele maatregelen op korte termijn dringen zich op.

De commissie vernam dat de opleiding ook naar andere locaties zoekt, los van het **gebouw** van deSingel. De commissie beveelt aan dat er op het niveau van de School of Arts afspraken met andere instellingen en kunstencentra worden gemaakt om structureel gebruik te maken van lokalen. De opleiding kan beschikken over voldoende adequate technische en productionele middelen. De productieafdeling ondersteunt alle opleidingen op de campus. Hierdoor is deze productieafdeling over-

bevraagd. Een elegante oplossing kan er in bestaan basisopleidingen aan studenten te geven aangaande techniek, productie en scenografie.

De **studiebegeleiding** doorheen de bachelor- en masterjaren wordt globaal genomen door de studenten als positief beoordeeld. De studenten en docenten staan in nauw contact met elkaar. Juist daarom meent de commissie dat het belangrijk is dat de studenten goed op de hoogte worden gebracht waar ze terecht kunnen in verband met problemen en geschillen. Zo stelde de commissie vast dat de vraag naar een sterkere begeleiding bij de masterproef, voornamelijk in de afstudeerrichting Acteren, de opleidingsverantwoordelijken op dit ogenblik niet bereikt. Ook de ombudsman kreeg de afgelopen jaren geen vragen van studenten.

Voorgaande opmerking duidt dat de opleiding haar **kwaliteitszorg-mechanismen** nog moet bijspijkeren. De opdeling van de opleiding in drie afstudeerrichtingen die elk een eigen eigenheid hebben, zorgt ervoor dat nog niet alles gestroomlijnd verloopt. De opleiding beschikt formeel gezien wel over voldoende hefboomen om een kwaliteitszorgbeleid te garanderen. Daarnaast werken de informele lijnen in de meeste gevallen efficiënt. De commissie stelde vast dat het aantrekken van nieuwe docenten in de verschillende afstudeerrichtingen vaak gepaard is gegaan met vernieuwing en het aanpakken van verbeterpunten.

Deze vernieuwing kan in de toekomst nieuwe samenwerkingen mogelijk maken, bijvoorbeeld in het domein van de beeldende kunsten. De commissie hoopt tevens dat de opleiding in de toekomst blijft inzetten op het zoeken naar synergieën tussen de afstudeerrichtingen, dit zowel op het vlak van het curriculum als ten aanzien van bijvoorbeeld de zoektocht naar oplossingen voor het gebouwenprobleem of rond personeelsbezetting. De commissie kon alvast – bijgetreden door de docenten – vaststellen dat de drie afstudeerrichtingen wederzijds respect hebben gekregen. De commissie hoopt dat de afstudeerrichtingen in de toekomst nog meer naar elkaar gaan kijken in de zoektocht naar goede praktijkvoorbeelden.

Het zelfevaluatierapport van de opleiding was helder, maar zeer zakelijk geschreven. De commissie beseft dat het geen sinecure was een document te maken waarin de eigenheid van elk van de drie afstudeerrichtingen aan bod komt. De aanvullende gesprekken met alle betrokkenen gaven de commissie de mogelijkheid de identiteit van de opleiding en haar afstudeerrichtingen te voelen.

Concluderend stelt de commissie dat het onderwijsproces van de opleiding het voor de studenten mogelijk maakt om de beoogde leerresultaten te bereiken. De opbouw van het programma is degelijk. De afstudeerrichtingen zijn de afgelopen jaren geëvolueerd, maar niet met dezelfde snelheid. Algemeen beschouwd is er nog marge voor progressie op vlak van ten eerste de positie van het onderzoek in de verschillende afstudeerrichtingen en ten tweede een aantal tendensen die de laatste decennia steeds meer aan belang hebben gewonnen in het artistieke landschap en in de samenleving, te weten: internationalisering, interculturalisering, interdisciplinariteit en ondernemerschap. De commissie stelt evenwel vast dat de opleiding Drama in zijn geheel zich bewust is van deze uitdagingen, er ook al inspanningen voor heeft geleverd en er verder mee aan de slag wil. Positief vindt de commissie dat de afstudeerrichtingen respectvol met elkaar omgaan, wat vroeger minder het geval was. De hoeveelheid personeel is beperkt wat er toe leidt dat individuele begeleiding van studenten niet altijd gegarandeerd is. Ook de verhoudingen tussen het aantal vaste en gastdocenten kan geoptimaliseerd worden. Op het vlak van de materiële voorzieningen is er een tekort aan lokalen, wat een belasting voor het onderwijs vormt. De commissie meent dat de opleiding in samenspraak met andere partners nog verder dient in te zetten op creatieve alternatieven. Ondanks de belemmeringen, slaagt de opleiding er in een voldoende kwalitatief onderwijsproces te garanderen. In het onderwijsproces van de afstudeerrichting Woordkunst is sterk geïnvesteerd. De afstudeerrichting heeft de afgelopen jaren ingezet op innovatie op verschillende vlakken, zoals het curriculum, internationalisering en de aanpak van de masterproef. Hierdoor slaagt deze afstudeerrichting er in om over de hele lijn de basiskwaliteit te overstijgen.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als goed.

De opleiding heeft in 2014 haar leerdoelen in een competentiematrix gebracht. Deze geeft per leerdoel ook de toetsmethode, het toetsmoment en de beoordelaar weer. Op deze manier heeft de opleiding een overzicht van de verschillende toetsmethodes en heeft ze hierdoor controle over haar **toets-systeem** dat ze waar nodig kan bijsturen en afstemmen op de geformuleerde leerdoelen en eindcompetenties. De commissie kon vaststellen dat het gevoerde toetsbeleid door de studenten als transparant wordt beschouwd.

Ongeveer de helft van het studieprogramma van de drie bachelorjaren wordt aan de hand van **projectopdrachten** beoordeeld. In het masterjaar ligt de klemtoon op de masterproef. De projectopdrachten zijn reeds in het eerste bachelorjaar prominent aanwezig, gekoppeld aan de artistieke uitvoering. Projectopdrachten komen bij Acteren en Kleinkunst vooral aan bod in het opleidingsonderdeel speltraining, dat door de drie modeltrajecten van de bacheloropleiding loopt. In de afstudeerrichting Woordkunst wordt er vooral binnen podium en schrijven aan de hand van projectopdrachten beoordeeld.

Het grootste en meest bepalende element voor de doorstroom van de student Drama ligt echter in de **evaluatie van de artistieke uitvoering**, die ieder jaar terugkeert onder de vorm van een jurybeoordeling. De juryleden zijn vaak alumni of gastdocenten van de opleiding. Het zou volgens de commissie een meerwaarde zijn indien ook meer docenten die volledig extern aan de opleiding zijn, worden betrokken in de beoordeling van masterproeven. Positief vindt de commissie dat reeds vanaf het tweede bachelorjaar externe juryleden in de beoordeling betrokken worden. Een pool van juryleden komt hiertoe meerdere keren per jaar samen om aan de hand van tussentijdse presentaties of toonmomenten het individuele parcours en de progressie van de student op te volgen en hem door middel van geïndividualiseerde feedback te sturen en begeleiden in zijn proces. De jurygesprekken worden ingezet door de voorzitter van de jury, die het beoordelingskader en het te bereiken eindniveau schetst aan de hand van de geformuleerde leerdoelen. De begeleidende docent licht in dit verband ook de context en gehanteerde werkmethode toe. Vervolgens wordt per jurylid een beoordeling vastgesteld op basis van een puntenschaal. Tijdens het jurygesprek worden de waarden en (subjectieve) beoordelingen per jurylid aan elkaar afgemeten en geobjectiveerd en wordt op basis hiervan een geïndividualiseerde feedback en tussentijdse niveau-indicatie geformuleerd. Op het einde van het academiejaar wordt eveneens het eindniveau en de te verwachten evolutie besproken en wordt op basis hiervan een eindresultaat vastgelegd. De resultaten van de tussentijdse toonmomenten gelden daarbij als uitgangspunt, maar worden niet mathematisch verrekend in het eindresultaat.

Voor de artistiek uitvoerende opleidingsonderdelen geldt dat de leerdoelen minder specifiek zijn geformuleerd. Iedere student evolueert immers volgens een eigen artistiek parcours, dat niet steeds aan algemene maatstaven of een vastgelegd eindbeeld af te toetsen valt. Door middel van individuele begeleiding en trimestriële feedbackgesprekken, waarbij

individuele aandachtspunten worden geformuleerd, geeft de opleiding de studenten een duidelijk beeld van de verwachte evolutie en het beoogde eindresultaat, zo beamen ook de studenten in de gesprekken met de commissie. Ook de opleidingsonderdelen die via permanente evaluatie worden beoordeeld zijn onderwerp van de tussentijdse feedbackgesprekken. Om de feedback van de docenten vlot te verzamelen, ontwikkelde de opleiding een online formulier. De commissie ondersteunt deze aanpak van toetsing en meent dat deze voldoende garanties biedt met betrekking tot **validiteit** en **betrouwbaarheid**.

De commissie heeft tijdens haar bezoek verschillende voorstellingen bijgewoond. Daarnaast heeft ze ook een reeks neerslagen van studenten op hun masterproef gelezen. Het onderzoeksaspect is volgens de commissie voldoende aanwezig in deze proeven.

De beoordeling in de master hangt in alle afstudeerrichtingen ook af van het doorlopen traject eerder dan dat het enkel het eindproduct is. De commissie vindt dit een positief aspect. Enkel in de afstudeerrichting Woordkunst lag een grotere focus op het **eindproduct** dat dan bijvoorbeeld kan bestaan uit een boek of een documentaire.

Uit de alumnibevinging die de opleiding Drama in najaar 2014 organiseerde, blijkt dat de uitstroom van alumni Drama (2009–2014) naar het werkveld verzekerd is. 91% van de respondenten vond werk binnen de zes maanden na afstuderen. Uit de navraag naar hun werksituatie bleek 32% van de bevroegden tewerkgesteld in de socio-culturele sector, 86% in de kunstensector en 27% in onderwijs. Slechts 5% van de alumni geeft aan werkloos te zijn, maar de tijdelijke werkloosheid ligt allicht hoger. De aard van de tewerkstelling is vandaag divers en gefragmenteerd; 55% van de alumni gaf aan via tijdelijke contracten te werken en 27% was in de afgelopen zes maanden voltijds werknemer. Dat afgestudeerden binnen dat werkveld vaak aangewezen zijn op eigen initiatieven en projecten wordt eveneens bevestigd in de alumnibevinging; 82% van de respondenten geeft aan eigen projecten op te zetten met het oog op het verwerven van inkomsten. Velen (68%) zetten daartoe ook de stap naar een bijkomende opleiding. Voor het merendeel (41%) is dit de specifieke lerarenopleiding Drama. De **uitstroom** naar het werkveld ligt dus vrij hoog. Dit is volgens de commissie een grote troef van de opleiding.

Studenten zijn **zichtbaar in het werkveld**, zo bleek ook uit de gesprekken met alumni en beroepenveld. Hiertoe heeft de afstudeerrichting Woord-

kunst de afgelopen jaren een sprong voorwaarts genomen met 'opvallende alumni'. Er is in de afstudeerrichting Woordkunst nog steeds een uitstroom naar het onderwijs. Een job in het onderwijs wordt dan vaak gecombineerd met andere artistieke projecten als bijvoorbeeld schrijver, presenterator, theatermaker of documentairemaker. De alumni woordkunst duiken op verscheidene plekken in het landschap op en drukken er mee hun stempel op. Dit is voor de afstudeerrichting Acteren al langer het geval. Deze blijft binnen het teksttheater een belangrijke leverancier van goede acteurs, tegelijk blijft de afstudeerrichting een vruchtbare bodem voor nieuwe collectieven die een eigen theateridoom ontwikkelen dat vaker wel dan niet ver afstaat van het specifieke kader waarin ze zijn opgeleid. In de afstudeerrichting Kleinkunst maakt de diversiteit aan vaardigheden die studenten ontwikkelen dat ze veel soorten werk aankunnen. De attitude van een maker die zijn eigen kansen moet scheppen maakt dat ze het zelf in handen nemen.

Het studierendement van de bacheloropleiding ligt relatief hoog en kende de afgelopen jaren zelfs een lichte stijging. Sporadisch zijn er studenten die afhaken na hun eerste jaar. Wie daarna nog in de opleiding zit, slaagt er meestal in binnen de voorziene tijd zijn bachelordiploma te behalen. Studenten doen soms wel een jaar langer over de masteropleiding. Dit is afstudeerrichtingafhankelijk. Sommige afstudeerrichtingen pleiten voor een tweejarige master, daar het voor andere de voorkeur heeft de huidige situatie te behouden.

Concluderend meent de commissie dat de opleiding er in slaagt via de beoordeling, toetsing en examinering om de beoogde leerresultaten goed te realiseren. De masterproeven in de opleiding zijn van degelijke kwaliteit. De commissie meent dat zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding beschikt over een degelijk slaagpercentage. Daarnaast stelt de commissie tevredenheid van de stakeholders vast omtrent de inzetbaarheid van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt. Hiermee slaagt de opleiding er in boven de basiskwaliteit uit te steken.

Integraal eindoordeel van de commissie

Acteren

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Woordkunst

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	G
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Kleinkunst

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als voldoende voor afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst en goed voor Woordkunst en generieke kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de opleiding bachelor of Arts in het Drama (inclusief alle afstudeerrichtingen), conform de beslisregels, voldoende voor de afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst en goed voor de afstudeerrichting Woordkunst.

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als voldoende voor afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst en goed voor Woordkunst en generieke kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de opleiding master of Arts in het Drama (inclusief alle afstudeerrichtingen), conform de beslisregels, voldoende voor de afstudeerrichtingen Acteren en Kleinkunst en goed voor de afstudeerrichting Woordkunst.

De commissie was verheugd kennis te nemen van de acties die door de opleidingsverantwoordelijken sinds het bezoek al zijn ondernomen en ondersteunt deze.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Scherp de finaliteit van Kleinkunst aan en communiceer deze
- Voer een internationale benchmark uit

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Vraag de School of Arts een meer actieve faciliterende rol te spelen om samenwerkingen tussen opleidingen en afstudeerrichtingen te bewerkstelligen
- Verduidelijk aan de studenten de functie van de door de opleiding gemaakte keuzes in het curriculum
- Biedt masterclasses en projectweken meer structurele ruimte in het curriculum
- Verruim de diversiteit aan stages
- Versterk de identiteit van de master o.a. door een mastercoördinator aan te stellen
- Geef academisering een andere invulling, daar waar de huidige invulling als te theoretisch wordt ervaren
- Versterk onderzoeksmethodologie in het tweede en derde bachelorjaar (Acteren en Kleinkunst)
- Geef meer aandacht aan politiek (Acteren) door o.a. frequenter de stad, haar diversiteit en de wereld op te zoeken (Acteren)
- Verstevig de vakspecifieke begeleiding van studenten (Kleinkunst)
- Schenk meer aandacht aan anderstalig materiaal
- Versterk het docentenkorps
- Bewaak de kwantitatieve verhouding tussen vaste docenten en gast-docenten
- Neem structurele maatregelen om het lokalenprobleem op te lossen, en zorg voor ventilatie in de bestaande lokalen
- Overweeg een basisopleiding techniek, productie en scenografie
- Spijker kwaliteitszorgmechanismen bij

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Trek meer volledig externe juryleden aan

HOGESCHOOL GENT

Bachelor en Master of Arts in het drama

SAMENVATTING

Bachelor of Arts in het Drama Hogeschool Gent

Van 3 tot 5 juni 2015 werd de opleiding Bachelor of Arts in het drama aan de Hogeschool Gent, in het kader van een onderwijsvisiteatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De opleiding in het Drama wordt georganiseerd binnen de School of Arts van de Hogeschool Gent. De Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK) en het Koninklijk Conservatorium vormen samen de School of Arts. De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. Gemiddeld zijn de afgelopen jaren 41 studenten ingeschreven in de bacheloropleiding.

De opleiding Drama wil studenten vormen die zich zowel praktisch als discursief tot de actuele ontwikkelingen in het domein leren verhouden. De opleiding wil studenten en docenten uitdagen om te experimenteren en op zoek te gaan naar nieuwe inhoud en (meng)vormen waarbij samenwerkingen worden aangemoedigd. De opleiding Drama beoogt daarom in te zetten op het vormen en begeleiden van 'autonome dramakunstenaars'. Daarom hoeven studenten bij aanvang van de opleiding niet te bepalen

welke vormen van drama ze willen bespelen of welke functies ze binnen een dramaproject zullen vervullen. Er wordt niet gefocust op een gespecialiseerde finaliteit. Er zijn geen afgeijnde afstudeerrichtingen. De opleiding beoogt een combinatie van een intensieve training op de vloer, waarin studenten de basisvaardigheden tot het spelen verwerven, met een artistieke coaching die moet leiden tot de ontwikkeling van een autonome kunstpraktijk. De opleiding wil hierbij alumni voortbrengen van wie het werkveld aangeeft dat ze zich kenmerken door een groot fysiek bewustzijn en spelsensitiviteit en door een grote zelfredzaamheid in uiteenlopende functies als speler, maker, performer en schrijver. De opleiding beschikt over een sterke eigen opleidingsvisie waarmee de opleiding er in slaagt de verwachte basiskwaliteit te overstijgen.

Programma

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. In de opleiding komen drie componenten terug: praktijk, theorie en reflectie/onderzoek. De verhouding tussen deze componenten, de invulling ervan en de onderlinge afstemming ondergaan een evolutie in de richting van toenemende integratie, met als doel om uit te monden in een artistieke onderzoekspraktijk in het masterjaar.

De opleiding heeft een goede opbouw. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van drie leerlijnen: 1) van trainingsmodel naar projectmatig onderwijs; 2) van procesgericht naar resultaatgericht onderwijs en 3) van aanbod gestuurd naar vraag gestuurd onderwijs. Ook de balans tussen theorie, praktijk, reflectie en onderzoek zit goed in elkaar. Daar is de afgelopen jaren door de opleidingsverantwoordelijken aan bijgesteld. Zo heeft de opleiding een evenwichtig aanbod van theorie en praktijk bereikt. De resultaten hiervan in het veld zullen de komende jaren zichtbaar worden na het afstuderen van de studenten die het huidige programma volgen. De opleiding heeft baat om de veranderingen de komende tijd te consolideren.

De opleiding maakt de keuze om geen onderscheid te maken tussen het opleiden tot een 'speler' of het opleiden tot een 'maker'. De studenten moeten zelf ontdekken wat ze willen doen en worden hierbij gefaseerd begeleid. De opleiding ziet zichzelf als een ondersteuner en begeleider van het potentieel dat bij de studenten aanwezig is. De nadruk helt over naar het spelen. De opleiding dient iets meer flexibel in te spelen op wie eerder maker zou willen worden. De opleiding schenkt veel aandacht aan het werken binnen een groep. Dit weerspiegelt de visie op de school als

gemeenschap, waar individuen deel uitmaken van een groep. Studenten worden aangemoedigd om elkaar niet als concurrenten te beschouwen, maar worden gestimuleerd verbindingen te leggen. De diversiteit van de werkvormen is groot. Dit wordt onder meer door de verschillende gastdocenten gestimuleerd. De gastdocenten zijn van uiteenlopende achtergrond. Dit zorgt ervoor dat studenten een rijk palet aan invloeden mee krijgen in hun opleiding. De artistieke, theoretische of pedagogische praktijk van de docenten vertakt zich in het internationale theaterveld. Ook voor de invulling van de dramaprojecten gaan de opleidingsverantwoordelijken internationaal op zoek naar lesgevers en begeleiders. De School of Arts profileert zich als een rijke leeromgeving voor studenten die zich verder willen ontwikkelen als autonome kunstenaars. De (fysieke) nabijheid van andere opleidingen biedt vele kansen tot interdisciplinaire uitwisseling en onderzoek. De studiedruk ligt in de eerste twee bachelorjaren vrij hoog.

Beoordeling en toetsing

Het toetsbeleid van de opleiding vloeit voort uit haar onderwijsvisie: de opleiding wordt benoemd als 'vertrouwengevend', van begeleiding binnen de schoolmuren naar autonomie, zelfredzaamheid en inbedding in het werkveld. In de twee eerste bachelorjaren worden studenten geëvalueerd via een systeem van permanente evaluatie. Sterk is ook de peer-to-peer-evaluatie. Studenten zien elkaar steeds aan het werk en geven elkaar commentaren. Hierdoor leren de studenten duidelijk om verbeteringsgericht samen te werken. Het proces dat studenten doormaken wordt opgevolgd door de praktijkdocenten, die hierover regelmatig samenzitten. De bevindingen van deze tussentijdse evaluatiegesprekken vinden hun neerslag in de waarderingsverslagen. In de dramaprojecten in het derde bachelorjaar worden nieuwe accenten gelegd en verschuift de balans tussen procesevaluatie en resultaatsevaluatie in de richting van laatstgenoemde. De studiefiches geven duidelijk aan wat de evaluatievormen zijn per opleidingsonderdeel, welke de te verwerven eindcompetenties zijn en welke criteria bij evaluatie worden gehanteerd.

De formele beoordelingscriteria alsook de visie van de opleiding op toetsbeleid zijn duidelijk en worden gedragen door de docenten en de studenten. Er is een spanningsveld in het waarderingsverslag. Studenten gaven aan dat bepaalde zaken die in het waarderingsverslag terecht komen toch te weinig besproken zijn doorheen het jaar. Het opschorten van het oordeel doorheen het jaar botst soms met de behoefte van de studenten om tussentijds te weten waar ze aan toe zijn wat betreft de beoogde leerresultaten. De opleiding dient de communicatie hieromtrent te verbeteren.

Begeleiding en ondersteuning

Om te kunnen starten aan de opleiding, dienen kandidaat-studenten een toelatingsproef te doen. Deze proef is vrij degelijk uitgebouwd en neemt twee dagen in beslag. De toelatingsproeven verlopen in twee fases, waarvoor elk afzonderlijk specifieke criteria geëxpliciteerd zijn. De kandidaten worden hierover duidelijk geïnformeerd. Elke deelnemer ontvangt zowel voor de eerste als de tweede fase een motivatieverslag vanwege de jury waarin wordt duidelijk gemaakt waarom de kandidaat al dan niet mag doorgaan. Het is een goed praktijkvoorbeeld dat ook afgewezen kandidaten voldoende feedback krijgen. Eens studenten deze hinderpaal hebben genomen, is de kans groot dat ze uiteindelijk ook uitstromen uit de opleiding. De toelatingsproef is kort maar blijkt – gezien de kwaliteit van de beginnende studenten – afdoende te werken om het potentieel van de kandidaat te testen. De proef test in de eerste plaats waar een kandidaat voor staat, eerder dan wat een kandidaat al kan.

De begeleiding van de studenten gebeurt optimaal. De docenten staan zelf in voor een nauwe begeleiding van de studenten. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort. Daarnaast, of in geval van problemen die niet met de docenten zouden kunnen besproken worden, kunnen studenten beroep doen op de ondersteunende diensten van de School of Arts.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De meeste afgestudeerden stromen in de masteropleiding in. Het diploma-rendement is hoog, mede door de aanpak van de opleidingsverantwoordelijken om na een strenge toelating te kiezen voor een traject waarbij bijna alle studenten mits de nodige inzet nadien afstuderen. Afwijkingen in het modeltraject manifesteren zich in de bachelorjaren vooral op het niveau van de theoretische opleidingsonderdelen. In de derde bachelor zijn tal van studenten al actief in het werkveld, waardoor ze vaak opteren voor een deeltijdse studie. In 2012–2013 haalde 91,19 % van de bachelorstudenten al zijn credits.

SAMENVATTING

Master of Arts in het drama

Hogeschool Gent

Van 3 tot 5 juni 2015 werd de opleiding Master of Arts in het drama aan de Hogeschool Gent, in het kader van een onderwijsvisiteatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De opleiding wordt georganiseerd binnen de School of Arts van de Hogeschool Gent. De Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK) en het Koninklijk Conservatorium vormen samen de School of Arts. De masteropleiding Drama omvat 60 studiepunten. Gemiddeld zijn de afgelopen jaren 21 studenten ingeschreven.

De opleiding Drama wil studenten vormen die zich zowel praktisch als discursief tot de actuele ontwikkelingen in het domein leren verhouden. De opleiding wil studenten en docenten uitdagen om te experimenteren en op zoek te gaan naar nieuwe inhoud en (meng)vormen waarbij samenwerkingen worden aangemoedigd. De opleiding Drama beoogt daarom in te zetten op het vormen en begeleiden van 'autonome dramakunstenaars'. Daarom hoeven studenten bij aanvang van de opleiding niet te bepalen welke vormen van drama ze willen bespelen of welke functies ze binnen een dramaproject zullen vervullen. Er wordt niet gefocust op een gespecialiseerde finaliteit. Er zijn geen afgelijnde afstudeerrichtingen. De opleiding beoogt een combinatie van een intensieve training op de vloer, waarin studenten de basisvaardigheden tot het spelen verwerven, met een artistieke coaching die moet leiden tot de ontwikkeling van een autonome kunstpraktijk. De opleiding wil hierbij alumni voortbrengen van wie het werkveld aangeeft dat ze zich kenmerken door een groot fysiek bewustzijn en spelsensitiviteit en door een grote zelfredzaamheid in uiteenlopende functies als speler, maker, performer en schrijver. De opleiding beschikt over een sterke eigen opleidingsvisie waarmee de opleiding er in slaagt de verwachte basiskwaliteit te overstijgen.

Programma

De masteropleiding Drama omvat 60 studiepunten. In de opleiding komen drie componenten terug: praktijk, theorie en reflectie/onderzoek.

De verhouding tussen deze componenten, de invulling ervan en de onderlinge afstemming ondergaan een evolutie in de richting van toenemende integratie, met als doel om uit te monden in een artistieke onderzoekspraktijk. De opleiding heeft een goede opbouw die voortbouwt op de bacheloropleiding. Ook de balans tussen theorie, praktijk, reflectie en onderzoek zit goed in elkaar. Daar is de afgelopen jaren door de opleidingsverantwoordelijken aan bijgesteld. De opleiding maakt de keuze om geen onderscheid te maken tussen het opleiden tot een 'speler' of het opleiden tot een 'maker'. De studenten moeten zelf ontdekken wat ze willen doen en worden hierbij gefaseerd begeleid. De opleiding ziet zichzelf als een ondersteuner en begeleider van het potentieel dat bij de studenten aanwezig is. De nadruk helt over naar het spelen. De opleiding dient iets meer flexibel in te spelen op wie eerder maker zou willen worden. De aanwezigheid van een coördinator en een theorie- en praktijkmentor heeft stabiliteit aan de master gegeven. Mede hierdoor heeft de masteropleiding ook een eigen identiteit gekregen waarmee de opleidingsverantwoordelijken het academische aspect een plaats hebben gegeven in de opleiding. Het idee om de master in de toekomst een grotere autonomie ten opzichte van de bachelor te geven is positief.

Zelfredzaamheid van de student staat in de masteropleiding centraal. De masterstudent vult dan ook zijn volledige mastertraject zelf in. Niet alleen kiest de student zelf de invulling van 'Kunst in het werkveld' (stage), masterseminaries en masterclasses. Ook de begeleiding van de masterproef bepaalt de student zelf in overleg met de mastercoördinator. Bij aanvang van het masterjaar is het organiseren van stageplaatsen één van de onderdelen van het 'masterplan' dat studenten moeten indienen om hun mastertraject vorm te geven. Uit de gesprekken met zowel studenten als docenten, blijkt dat deze aanpak gedragen is door studenten en docenten en dat deze zijn vruchten afwerpt in de praktijk. Een belangrijk onderdeel van de masteropleiding is de masterproef. Deze omvat een cluster van opleidingsonderdelen die samen 33 studiepunten uitmaken. Dit masteronderzoek mondt uit in een voorstelling die de student (ten dele) productioneel en promotioneel zelf ondersteunt.

De diversiteit van de werkvormen is groot. Dit wordt onder meer door de verschillende gastdocenten gestimuleerd. De gastdocenten zijn van uiteenlopende achtergrond. Dit zorgt ervoor dat studenten een rijk palet aan invloeden mee krijgen in hun opleiding. De artistieke, theoretische of pedagogische praktijk van de docenten vertakt zich in het internationale theaterveld. Ook voor de invulling van de dramaprojecten gaan de oplei-

dingsverantwoordelijken internationaal op zoek naar lesgevers en begeleiders. De School of Arts profileert zich als een rijke leeromgeving voor studenten die zich verder willen ontwikkelen als autonome kunstenaars. De (fysieke) nabijheid van andere opleidingen biedt vele kansen tot interdisciplinaire uitwisseling en onderzoek. De studiedruk is evenwichtig, maar afhankelijk van de omvang van de door de studenten gekozen projecten.

Beoordeling en toetsing

Het toetsbeleid van de opleiding vloeit voort uit haar onderwijsvisie: enerzijds wordt de opleiding benoemd als 'vertrouwengevend', anderzijds spoort de evaluatie met de groei van proces naar resultaat in het masterjaar; van begeleiding binnen de schoolmuren naar autonomie, zelfredzaamheid en inbedding in het werkveld. Bij de evaluatie van de cluster rond de masterproef streeft de opleiding naar een breed palet aan evaluatievormen en evaluerende instanties. De studiefiches geven duidelijk aan wat de evaluatievormen zijn per opleidingsonderdeel, welke de te verwerven eindcompetenties zijn en welke criteria bij evaluatie worden gehanteerd. De formele beoordelingscriteria alsook de visie van de opleiding op toetsbeleid zijn duidelijk en worden gedragen door de docenten en de studenten. Studenten krijgen permanent feedback, maar zijn soms wel verrast van het uiteindelijk waarderingsverslag. Studenten gaven aan dat bepaalde zaken die in het waarderingsverslag terecht komen toch te weinig besproken zijn doorheen het jaar. De opleiding dient de communicatie hieromtrent te verbeteren.

Daar waar er in de kritische reflecties van de masterproef recent nog sprake was van grote discrepantie tussen het niveau van de studenten, streeft de opleiding nu naar het schrijven van een niet-academische tekst, die echter wel diepgaand en beargumenteerd dient te zijn. De studenten dienen zelf een vorm uit te vinden voor deze 'kritische reflectie' die niet beantwoordt aan een vaste format. De 'kritische reflectie' van de studenten wordt gelezen door drie lezers. De opleiding levert kwalitatieve masterproeven af.

Begeleiding en ondersteuning

De begeleiding van de studenten gebeurt optimaal. De docenten staan zelf in voor een nauwe begeleiding van de studenten. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort. Daarnaast, of in geval van problemen die niet met de docenten zouden kunnen besproken worden, kunnen studenten beroep doen op de ondersteunende diensten van de School of Arts.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De afgestudeerden gaan in de meeste gevallen aan de slag in het brede domein waartoe ze zijn opgeleid. De meeste afgestudeerden komen niet terecht bij de grote theaterhuizen, maar eerder bij kleinere collectieven en kunstenaarsinitiatieven. Er is een stijgende betrokkenheid en interesse van het werkveld bij de opleiding. De veranderingen in het curriculum van de opleiding zijn nog te pril om vandaag al resultaat te kunnen zien, maar de hervormingen wekken in ieder geval vertrouwen en de nodige nieuwsgierigheid bij het werkveld en zijn goede evoluties volgens de alumni. Uit de alumnibevraging blijkt dat afgestudeerde studenten in grote mate tevreden zijn over de afstemming van de opleiding op het werkveld.

Het diplomarendement is hoog, mede door de aanpak van de opleidingsverantwoordelijken om na een strenge toelating te kiezen voor een traject waarbij bijna alle studenten mits de nodige inzet nadien afstuderen. In de master zijn tal van studenten al actief in het werkveld, waardoor ze vaak opteren voor een deeltijdse studie. In 2012–2013 haalde 92,16 % van de studenten alle credits.

OPLEIDINGSRAPPORT

Bachelor en Master of Arts in het drama

Hogeschool Gent

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen Bachelor en Master of arts in het Drama aan de Hogeschool Gent. De visitatiecommissie bezocht deze opleidingen van 3 tot 5 juni 2015. Beide opleidingen worden verder 'de opleiding Drama' genoemd, tenzij anders vermeld.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR-beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie heeft inzichtelijk gemaakt hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van zowel de bachelor- als masteropleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de bachelor- en masteropleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie-rapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de alumni, ver-

tegenwoordigers van het werkveld en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen bestudeerd. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan de opleidingsspecifieke faciliteiten, zoals de leslokalen en de bibliotheek. Daarnaast zag de commissie ook enkele voorstellingen van eindwerken waaronder masterproeven.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

De opleidingen Bachelor en Master in het drama worden georganiseerd binnen de School of Arts van de Hogeschool Gent. De Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK) en het Koninklijk Conservatorium vormen samen de School of Arts. De dagelijkse leiding is in handen van een voorzitter die tegelijk fungeert als decaan. De organisatie van de opleiding Drama aan de Hogeschool Gent is in handen van de vakgroepvoorzitter en de voorzitter van de opleidingscommissie. De opleidingscommissie Drama omvat zowel docenten als studenten van de opleiding en is verantwoordelijk voor het pedagogisch profiel, het studieprogramma en de kwaliteitszorg. De vakgroep 'Film, fotografie en Drama' omvat alle bij de opleiding betrokken leden van het onderwijzend personeel (OP) en is verantwoordelijk voor de realisatie van het studieprogramma. De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten, de masteropleiding omvat er 60. Gemiddeld zijn de afgelopen jaren 41 studenten ingeschreven in de bacheloropleiding en 21 in de masteropleiding.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als goed.

De opleiding Drama wil studenten vormen die zich zowel praktisch als discursief tot de actuele ontwikkelingen in het domein leren verhouden. De opleiding wil studenten en docenten uitdagen om te experimenteren en op zoek te gaan naar nieuwe inhoud en (meng)vormen waarbij

samenwerkingen worden aangemoedigd. De opleiding Drama beoogt daarom in te zetten op het vormen en begeleiden van 'autonome dramakunstenaars'. Daarom hoeven studenten bij aanvang van de opleiding niet te bepalen welke vormen van drama ze willen bespelen of welke functies ze binnen een dramaproject zullen vervullen. Er wordt niet gefocust op een gespecialiseerde finaliteit. Er zijn geen afgelijnde afstudeerrichtingen. De opleiding beoogt een combinatie van een intensieve training op de vloer, waarin studenten de basisvaardigheden tot het spelen verwerven, met een artistieke coaching die moet leiden tot de ontwikkeling van een autonome kunstpraktijk. De opleiding wil hierbij alumni voortbrengen van wie het werkveld aangeeft dat ze zich kenmerken door een groot fysiek bewustzijn en spelsensitiviteit en door een grote zelfredzaamheid in uiteenlopende functies als speler, maker, performer en schrijver.

Deze doelstellingen van de opleiding geven aan dat de individuele student veel ruimte krijgt om binnen de opleiding naar een eigen finaliteit te zoeken. De opleiding heeft ervoor gekozen om de tussen de Vlaamse opleidingen Drama gemeenschappelijk opgestelde domeinspecifieke leerresultaten niet te vertalen in verbijzonderende opleidings specifieke leerresultaten. De opleidings specifieke leerresultaten van de bachelor- en masteropleiding zijn samenvallend met de domeinspecifieke leerresultaten.

De commissie stelt vast dat het profiel dat de opleiding Drama zichzelf geeft een breed profiel speler/maker is. Sinds de vorige visitatie heeft dit profiel zich verder uitgekristalliseerd en daardoor is de opleiding in staat om ondanks het brede profiel toch een specifieke positie in het landschap in te nemen. De commissie stelt vast dat het vertrekpunt van het profiel "de vloer" is: de aanwezigheid en het bewustzijn op de scène, waarlangs de student zijn specifieke eigenheid ontwikkelt tot een autonoom handelende en denkende kunstenaar. Het brede profiel biedt volgens de commissie echter geen ruimte voor willekeur en vrijblijvendheid. De opleiding beoogt om de student gedurende de opleiding zich steeds bewuster van zijn artistieke eigenheid te maken, wat voor de ene ligt in het spelerschap, voor de andere in het makerschap. Met deze sterke visie slaagt de opleiding er volgens de commissie in om een goede en eigen positie te verwerven.

De commissie stelt vast dat de visie rond het "autonoom kunstenaarschap" wordt ondersteund door de hele School of Arts. Dit genereert een bijkomende dynamiek en vele mogelijkheden voor de opleiding Drama. De School of Arts profileert zich als een rijke leeromgeving voor studenten die zich verder willen ontwikkelen als autonome kunstenaars. De nabijheid

van andere disciplines biedt vele kansen tot interdisciplinair verkeer en onderzoek, die in de praktijk ook benut worden (zie GKW2).

De opleiding heeft volgens de commissie ook een heldere visie op de rol van onderzoek in de opleiding en heeft daaraan gekoppeld een eigen visie ontwikkeld op het “academische” karakter van de opleiding. Dit vertaalt zich onder andere in een geslaagde integratie van theorie, praktijk, onderzoek en reflectie en in een helder beleid op vlak van doctoraten en onderzoeksprojecten (zie GKW2).

De beoogde leerresultaten van de opleiding kunnen volgens de commissie zonder twijfel de internationale toets doorstaan. Het uitvoeren van een internationale benchmark zou de positie van de opleiding verder kunnen versterken omdat dit de opleiding een spiegel kan voorhouden. De commissie beseft dat dit geen evidentie is mede gezien de culturele eigenheid en het academische karakter van de opleiding. De commissie suggereert daarom de benchmark uit te breiden naar andere (buitenlandse) kunstopleidingen.

Concluderend stelt de commissie dat de beoogde opleidings specifieke leerresultaten passen binnen het Vlaamse kwalificatieraamwerk aangezien deze samenvallen met het gevalideerde domeinspecifieke leerresultatenkader. Ze sluiten bij gevolg ook aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de bachelor- en masteropleiding. De opleiding beschikt hiertoe over een sterke eigen opleidingsvisie waarmee de opleiding er in slaagt de verwachte basiskwaliteit te overstijgen.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces van de bachelor- en masteropleiding Drama als goed.

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. De masteropleiding Drama die aansluit op de bacheloropleiding omvat 60 studiepunten. Beide opleidingen vormen één geheel, hoewel de commissie kon vaststellen dat de opleidingsverantwoordelijken duidelijk gevolg hebben gegeven aan de verbetersuggestie van de vorige visitatiecommissie om de opeenvolgende beoogde eindcompetenties van de bachelor en de master duidelijker naar voor te brengen in het programma.

De commissie vernam dat zowel in de bachelor- als in de masteropleiding **drie componenten** terug komen: praktijk, theorie en reflectie/onderzoek. De verhouding tussen deze componenten, de invulling ervan en de onderlinge afstemming ondergaan een evolutie in de richting van toenemende integratie, met als doel om uit te monden in een artistieke onderzoekspraktijk in het masterjaar.

De concrete **spelpraktijk** vormt volgens het zelfevaluatie-rapport de basis van de opleiding. De opleiding combineert een intensieve training op de vloer, waarin studenten de basisvaardigheden tot het spelen verwerven, met een artistieke coaching die moet leiden tot de ontwikkeling van de autonome kunstpraktijk. In de eerste twee jaren van de bachelor neemt die de vorm aan van vier ateliers. Deze bestaan uit op elkaar inhakende modules en worden begeleid door wisselende docenten. De meer technische competenties worden getraind in een cluster flankerende praktijkonderdelen. In het derde bachelorjaar neemt een projectmatige werkvorm de plaats van de ateliers in. Daarnaast kan gebruik gemaakt worden van andere artistieke disciplines die in de School of Arts worden aangeboden in de vorm van een 'minor' in het derde bachelorjaar. Deze minor kunnen de studenten invullen met opleidingsonderdelen drama of opleidingsonderdelen uit andere opleidingen. Vanaf de master wordt de praktische component gevormd door de masterproef, aangevuld met een reeks masterclasses.

De **theoretische component** valt in de eerste twee bachelorjaren uiteen in twee onderdelen: algemene theoretische opleidingsonderdelen en drama-specifieke theoretische opleidingsonderdelen. Vanaf het derde bachelorjaar wordt geen algemene theorie meer aangeboden. Wel hebben de studenten de keuze om zich verder theoretisch te verdiepen via een minor.

In de eerste twee bachelorjaren maken **onderzoek en reflectie** volgens het zelfevaluatie-rapport deel uit van de ateliers zelf. Studenten worden getraind om na afloop van een les over zichzelf en de anderen op een bedachtzame manier te spreken. Studenten worden onder meer in het opleidingsonderdeel 'Onderzoek en Reflectie 1' getraind om over de eigen praktijk na te denken, eigen ervaringen te verwoorden, en inzichten en praktijk in te bedden in een bredere historische, maatschappelijke en culturele context. Deze reflectieve lijn wordt vanaf het derde bachelorjaar deels geënt op het persoonlijke 'Dramaproject III' in opleidingsonderdelen 'Dossier' en 'Productie Dramaturgie', en deels geïnjecteerd in het theoretische luik via 'Theater en maatschappij'. De integratie van theorie en praktijk

kent haar sluitstuk in de master: de student voert een artistiek onderzoek en brengt hiervan verslag uit – zowel discursief als artistiek – in de vorm van een masterproef.

De commissie meent dat het programma van de bachelor- en masteropleiding een **goede opbouw** heeft waar goed over nagedacht is. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van drie leerlijnen: 1) van trainingsmodel naar projectmatig onderwijs; 2) van procesgericht naar resultaatgericht onderwijs en 3) van aanbod gestuurd naar vraag gestuurd onderwijs. Ook de balans tussen theorie, praktijk, reflectie en onderzoek zit goed in elkaar. Daar is de afgelopen jaren door de opleidingsverantwoordelijken aan bijgesteld. De resultaten hiervan in het veld zullen de komende jaren zichtbaar worden na het afstuderen van de studenten die het huidige programma volgen. De opleiding heeft baat om de veranderingen de komende tijd te consolideren.

De opleiding heeft voornamelijk in de bacheloropleiding de theoretische component verstevigd. Dat dit door de studenten wordt gesmaakt, bleek uit hun gesprekken met de commissie. Doordat de theorie in de opleiding niet steeds volledig toegespitst is op de praktijk, stimuleert deze het brede denkkader van de studenten. Ook het duidelijk benadrukte academisch niveau in deze theoretische component van de opleiding, stoot de studenten niet af. Integendeel, studenten zijn vragende partij deze component nog uit te breiden. De commissie zelf is van mening dat heden reeds een evenwichtige balans is bereikt tussen de verschillende componenten van de opleiding. Theorie en onderzoek worden door zowel studenten als opleidingsverantwoordelijken ervaren als een belangrijke voorwaarde – en tevens onderdeel – voor het realiseren van de praktijkcomponent van de opleiding. Het opleidingsonderdeel ‘Onderzoek en Reflectie’ is cruciaal in het opleidingsprogramma. **Academisering** wordt door de opleiding ingericht als een persoonlijke, reflectieve praktijk waarbij de opleiding aan de studenten de leeromgeving en de tools biedt. Het is het aanleren van een onderzoeksimpuls waardoor mede de flexibiliteit ontstaat om in diverse contexten te leren werken.

Het **masterprogramma** zit ook stevig in elkaar. De aanwezigheid van een coördinator en een theorie- en praktijkmentor heeft stabiliteit aan de master gegeven. Mede hierdoor heeft de masteropleiding ook een eigen identiteit gekregen waarmee de opleidingsverantwoordelijken het academische aspect een plaats hebben gegeven in de opleiding. De commissie apprecieert het grote bewustzijn van de opleiding hieromtrent. Mooi is

ook dat dit door zowel de docenten als de studenten wordt gedragen. Het idee van de opleiding om de master in de toekomst een grotere autonomie ten opzichte van de bachelor te geven is positief. Dit kan zij-instroom stimuleren. De masteropleiding heeft daarnaast de potentie op langere termijn een Engelstalig traject te voorzien. Dit zou een versterking van de internationale component van de opleiding kunnen betekenen. De master heeft het potentieel om verder door te groeien tot een sterke zelfstandige identiteit, die zich internationaal zou kunnen meten met andere masters in het buitenland.

Een belangrijk onderdeel van de masteropleiding is de **masterproef**. Deze omvat een cluster van opleidingsonderdelen die samen 33 studiepunten uitmaken. In deze masterproef komen de meeste beoogde leerresultaten van de master aan bod: studenten voeren zelfstandig een artistiek onderzoek, waarbij ze autonoom de componenten theorie, reflectie en praktijk integreren en de onderlinge overlapping exploreren: praktijk als onderzoek, spel als onderzoeksterrein. Bij dit onderzoek is de praktijk tegelijk onderwerp, onderzoeksmedium en een vorm van verslaggeving van een onderzoek. Dit onderzoek mondt uit in een voorstelling die de student (ten dele) productieel en promotioneel zelf ondersteunt. Deze zelfredzaamheid van de student staat in de masteropleiding centraal. De masterstudent vult dan ook zijn volledige mastertraject zelf in. Niet alleen kiest de student zelf de invulling van 'Kunst in het werkveld' (stage), masterseminaries en masterclasses. Ook de begeleiding van de masterproef bepaalt de student zelf in overleg met de mastercoördinator. Wat de stage betreft kiezen de studenten om de 12 voorziene studiepunten hetzij te investeren in één omvangrijk project, ofwel deze te spreiden over verschillende kleinere projecten. Bij aanvang van het masterjaar is het organiseren van stageplaatsen één van de onderdelen van het 'masterplan' dat studenten moeten indienen om hun mastertraject vorm te geven. Uit de gesprekken met zowel studenten als docenten, blijkt dat deze aanpak gedragen is door studenten en docenten en dat deze zijn vruchten afwerpt in de praktijk (zie GKW 3).

De opleiding maakt de keuze om zowel in de bachelor- als de masterjaren geen onderscheid te maken tussen het opleiden tot een '**speler**' of het opleiden tot een '**maker**'. De studenten moeten zelf ontdekken wat ze willen doen, maar worden daarin ook gefaseerd begeleid. De opleiding ziet zichzelf als een ondersteuner en begeleider van het potentieel dat bij de studenten aanwezig is. De nadruk helt over naar het spelen. De commissie meent dat het maakaspect iets sterker geëxpliciteerd mag worden doorheen de opleiding, ondanks dat in Dramaproject III 'maken' centraal

staat en ondanks de impliciete aanwezigheid ervan in het curriculum waar spelers als ook makers worden benaderd. De commissie beveelt aan dat de opleiding wel nog iets meer flexibel kan inspelen op wie eerder maker zou willen worden.

In de bachelorjaren is er veel aandacht voor het werken binnen een **groep**. De opleiding hanteert bewust dit concept. De commissie stelt vast dat het een visie weerspiegelt op de school als gemeenschap, waar individuen deel uitmaken van een groep. Studenten worden aangemoedigd om elkaar niet als concurrenten te beschouwen, maar worden gestimuleerd verbindingen te leggen. De atmosfeer van de opleiding is gericht op vertrouwen. Dit belet niet dat de docenten zogenaamde 'obstakels' voor de studenten voorzien die ze dienen te overwinnen. De commissie kon vaststellen dat de studenten in een dergelijke omgeving uitgroeien tot kritische, mondige en tegelijk bedachtzame kunstenaars. Obstakels worden door studenten gevonden in zichzelf en van daaruit wordt gewerkt aan de eigen persoonlijkheid en het eigen kunstenaarschap. Opmerkelijk vindt de commissie de diversiteit van het aanbod dat wordt aangereikt door onder meer projectweken waar aandacht is voor multi- en interdisciplinariteit. Kijken naar elkaars werk stimuleert continue reflectie, studenten leren te 'maken' door te spelen. De mogelijkheid tot het volgen van minors vervolledigt die mogelijkheid tot het uitbouwen van een **eigen divers parcours**.

De diversiteit van de **werkvormen** is groot. Dit wordt onder meer door de verschillende gastdocenten gestimuleerd. De gastdocenten zijn van uiteenlopende achtergrond. Dit zorgt ervoor dat studenten een rijk palet aan invloeden mee krijgen in hun opleiding. De commissie apprecieert dat het programma geleidelijk aan meer op maat van de student wordt gemaakt. Ook apprecieert de commissie bijzonder dat het aantrekken van gastdocenten of mentoren vaak gekozen wordt in functie van het traject dat een individuele student wil afleggen. De **studiedruk** ligt in de eerste twee bachelorjaren vrij hoog. Bij de masteropleiding is de studiedruk evenwichtig, maar afhankelijk van de omvang van de door de studenten gekozen projecten.

De **School of Arts** profileert zich als een rijke leeromgeving voor studenten die zich verder willen ontwikkelen als autonome kunstenaars. De (fysieke) nabijheid van andere opleidingen biedt vele kansen tot interdisciplinaire uitwisseling en onderzoek. De commissie stelde vast dat dit in de praktijk ook benut wordt. Er is veel interdisciplinair contact tussen studenten en docenten. Dit leidde in meerdere gevallen al tot multidisciplinaire projecten.

De commissie stelde tevreden vast dat interdisciplinariteit een evidentie is in het programma. Er heerst op de school ook een grote openheid om elders op zoek te gaan naar een goede invulling van het curriculum. Wil een student meer dans of beweging in het curriculum, dan kan de student steeds voorstellen doen. Ook in het invullen van het curriculum wordt sterk rekening gehouden met de wensen van studenten, steeds met oog op het realiseren van de beoogde leerresultaten. De sfeer van de hele school is gericht op vertrouwen geven en op directe communicatie. De filosofie van de hele opleiding binnen de School of Arts is gericht op harmonie, wederzijdse bevruchting en respect. Dat werpt volgens de commissie dan ook zijn vruchten af.

De artistieke, theoretische of pedagogische praktijk van de docenten vertakt zich in het **internationale** theaterveld. Ook voor de invulling van de dramaprojecten en masterclasses gaan de opleidingsverantwoordelijken internationaal op zoek naar lesgevers en begeleiders. Een internationaal platform voor performertraining werd opgericht, waar een veertiental internationale scholen bij betrokken zijn en elkaar jaarlijks ontmoeten. Dit project bevindt zich nog in de opstartfase, maar heeft volgens de commissie een aan te wenden potentieel naar de toekomst toe. Ook de idee om in de toekomst een Engelstalig traject te overwegen, wordt door de commissie positief onthaald.

Om te kunnen starten aan de opleiding, dienen kandidaat-studenten een **toelatingsproef** te doen. Deze proef is vrij degelijk uitgebouwd en neemt twee dagen in beslag. De toelatingsproeven verlopen in twee fases, waarvoor elk afzonderlijk specifieke criteria geëxpliciteerd zijn. De commissie vernam dat kandidaten hierover duidelijk worden geïnformeerd. Elke deelnemer ontvangt zowel voor de eerste als de tweede fase een motivatieverslag vanwege de jury waarin wordt duidelijk gemaakt waarom de kandidaat al dan niet mag doorgaan. De commissie vindt het een goed praktijkvoorbeeld dat ook afgewezen kandidaten voldoende feedback krijgen. Eens studenten deze hinderpaal hebben genomen, is de kans groot dat ze uiteindelijk ook uitstromen uit de opleiding. De toelatingsproef is volgens de commissie kort maar blijkt – gezien de kwaliteit van de beginnende studenten – afdoende te werken om het potentieel van de kandidaat te testen. De proef test in de eerste plaats waar een kandidaat voor staat, eerder dan wat een kandidaat al kan.

Uit de studentcijfers blijkt dat de **slaagpercentages voor de toelatingsproef** laag liggen. Wel is het aantal kandidaten dat slaagt en ook effec-

tief aan de opleiding begint de voorbije jaren verdubbeld. Daarenboven is het aantal kandidaten dat zich jaarlijks inschrijft voor de toelatingsproef de laatste jaren bijna verviervoudigd. Dat de slaagpercentages laag liggen heeft volgens de opleidingsverantwoordelijken te maken met het grote aantal kandidaten, maar ook met de strenge voorwaarden waaraan een kandidaat moet voldoen om te kunnen starten. De opleiding wil enkel studenten toelaten van wie een jury bestaande uit 5 docenten, 1 student en 1 externe expert ervan overtuigd is dat ze de opleiding zullen/kunnen afmaken binnen de 4 of 5 jaar. Dit kadert binnen de onderwijsvisie waarbij de opleiding ervoor kiest niet deel te nemen aan een afvallingskoers waarbij een veelvoud van het aantal afstuderende studenten aan de start verschijnt. De commissie ondersteunt deze duidelijke visie.

De opleiding heeft heel gedreven **personeel** in huis. De kwaliteit van het personeel staat buiten kijf en is heel divers. Wat de commissie opviel is dat de docenten stevig achter de visie van de opleiding staan en zich ten volle engageren voor de opleiding. Dit draagt bij tot de aanwezige constructieve leeromgeving. Het voluntarisme is groot bij docenten, men is aanspreekbaar tijdens en na de uren. Recentelijk wordt meer ingezet op het aanstellen van gastdocenten (*zie supra*), die mede door hun verscheidenheid een breed palet van het werkveld binnenbrengen. De commissie vindt het tevens een goed praktijkvoorbeeld dat gastdocenten aan dezelfde barema's worden verloned als vast aangestelde docenten.

In de eerste twee bachelorjaren wordt er voornamelijk gewerkt met een vaste ploeg lesgevers die naast het lesgeven quasi allemaal een eigen artistieke praktijk beoefenen (hetzij als regisseur, acteur, performer, auteur of danser). Vanaf het derde jaar, wanneer de studenten over een solide praktische en theoretische basis beschikken, verschuift de focus naar een confrontatie met specifieke, persoonsgebonden artistieke praktijken. Jaarlijks worden er vier à vijf dramaprojecten begeleid door minimaal evenveel verschillende lesgevers. Sinds kort worden sommige dramaprojecten verdeeld over twee lesgevers, telkens voor een periode van vier weken. De horizon van wat theater is of zou kunnen zijn, is almaar breder geworden. Met name in dat derde jaar wil de opleiding daarom voldoende stemmen en praktijken aan bod laten komen, wat door de commissie wordt onderschreven. De commissie hoorde in de gesprekken dat de studenten in de eerste twee bachelorjaren een gemis ervaren aan een vaste mentor aangezien ze door veel docenten onderricht worden. De commissie beveelt aan om voor deze jaren een docent als mentor aan te stellen die het vaste aanspreekpunt van de studenten kan zijn.

De opleiding verwelkomde de afgelopen veel nieuwe lesgevers. Daarmee ligt het totale aantal lesgevers dat in de opleiding lesgeeft in 2015 gevoelig hoger dan in het verleden: in 2012–2013 telde de opleiding 36 lesgevers en begeleiders binnen domeinspecifieke opleidingsonderdelen (theorie en praktijk); in 2014–2015 zijn dat er 46.

De opleiding heeft de voorbije jaren met betrekking tot de materiële voorzieningen een pak inspanningen geleverd om de **infrastructuur** te optimaliseren. De voorbije jaren werden nieuwe werkruimtes ingericht en uitgerust, akoestische isolatie werd aangebracht, nieuwe (zwevende, splintervrije) vloeren werden waar mogelijk geïnstalleerd en de bibliotheek is verhuisd en ontsloten via een gebruiksvriendelijke en toegankelijke overkoepelende KASK-bibliotheek met werkruimtes voor studenten. De infrastructuur is voor studenten goed toegankelijk. Ook buiten de daguren kunnen studenten terecht in de lokalen. De technische ondersteuning is voldoende, maar geen sterk punt waar de opleiding op inzet. In onderling overleg kunnen studenten van de opleiding beroep doen op het materieel van andere opleidingen binnen de School of Arts.

Vanaf 2016 vindt de bibliotheek een nieuw onderkomen, hierdoor zal nieuwe werkruimte vrijgemaakt kunnen worden. De noodzaak van een eigen theaterzaal blijft actueel. Studenten worden evenwel aangemoedigd om externe werkplekken te zoeken aangezien op piekmomenten plaatsgebrek dreigt. De commissie meent dat dit geen zwaar aandachtspunt voor de opleiding is aangezien het juist stimulerend is voor studenten om andere locaties te gebruiken buiten de gekende schoolomgeving. Belangrijk is evenwel dat ze hiervoor goed begeleid worden door de docenten.

De **begeleiding** van de studenten gebeurt optimaal. De docenten staan zelf in voor een nauwe begeleiding van de studenten. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort. Daarnaast, of in geval van problemen die niet met de docenten zouden kunnen besproken worden, kunnen studenten beroep doen op de ondersteunende diensten van de School of Arts.

Op de School of Arts wordt geen **diversiteitsbeleid** naar studenten gevoerd. Dit is niet per se negatief omdat eenmaal binnen de schoolpoort er een leeromgeving is gecreëerd die studenten op maat en op gewenste snelheid kan laten leren. Daar staat wel tegenover dat de opleiding meer inspanningen kan leveren om gerichtere grotere, meer diverse groepen aan te spreken om zich kandidaat te stellen voor de toelatingsproeven.

De bachelor- en masteropleiding hebben ten opzichte van de vorige visitatie een grondige wijziging ondergaan. De commissie denkt hierbij aan de verankering van theorie in de hele opleiding, de hernieuwde stage, feedbacksessies, mentoren voor de master, de inbedding van een sterkere theoretische component in de opleiding. Dit alles voelt de commissie als stevig en doordacht aan en tevens gedeeld met zowel docenten als studenten. Studenten worden sterk betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleiding. Niet alleen via enquêtes en focusgroepen, maar ook studentenparticipatie in de organen van de opleiding en de school wordt aangemoedigd. De commissie meent aldus dat **kwaliteitszorg** door de opleiding hoog in het vaandel wordt gedragen. De commissie acht het, zoals reeds vermeld, belangrijk dat de opleiding nu de tijd neemt om de recente hervormingen voldoende te laten consolideren.

Concluderend stelt de commissie dat het onderwijsproces van de opleiding het voor de studenten mogelijk maakt om de beoogde leerresultaten te bereiken. Het programma is helder en doordacht opgebouwd. De opleiding slaagt er in om in het onderwijsproces enkele elementen in te brengen die er voor zorgen dat de opleiding een goed samenhangende leeromgeving vormt die de verwachte basiskwaliteit kan overstijgen. Verder beschouwt de commissie de impact van de School of Arts en de gehanteerde interdisciplinariteit als troeven van de opleiding. Hoewel wordt gekozen voor een breed profiel, is het programma evenwichtig: gediversifieerd en niet vrijblijvend. Daarnaast ziet de commissie diversiteit in het artistieke aanbod zowel qua programma als qua docenten. Het personeel is zowel kwalitatief als kwantitatief in staat om de opleiding te dragen. De commissie stelde een degelijk personeelsbeleid vast waarin verschillende types docenten een gelijke verloning krijgen. De materiële en immateriële voorzieningen zijn ongetwijfeld degelijk. Ook de infrastructuur van andere opleidingen van de School of Arts kan vaak gebruikt worden. De commissie stelde vast dat de opleidingsverantwoordelijken bewust zijn van hun sterktes en zwaktes en op deze manier ook handelen. Het onderwijsproces slaagt er hierdoor in om uit te steken boven de verwachte basiskwaliteit van een opleiding.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als goed.

Het toetsbeleid van de opleiding vloeit voort uit haar onderwijsvisie: enerzijds wordt de opleiding benoemd als 'vertrouwend', anderzijds spooft de evaluatie met de groeilijn van proces naar resultaat in het masterjaar; van begeleiding binnen de schoolmuren naar autonomie, zelfredzaamheid en inbedding in het werkveld. In de twee eerste bachelorjaren worden studenten geëvalueerd via een systeem van permanente evaluatie. Sterk vindt de commissie ook de peer-to-peer-evaluatie. Studenten zien elkaar steeds aan het werk en geven elkaar commentaren. Hierdoor leren de studenten duidelijk om verbeteringsgericht samen te werken. Het proces dat studenten doormaken wordt opgevolgd door de praktijkdocenten, die hierover regelmatig samenzitten. De bevindingen van deze tussentijdse evaluatiegesprekken vinden hun neerslag in de waarderingsverslagen. In de dramaprojecten in het derde bachelorjaar worden nieuwe accenten gelegd en verschuift de balans tussen procesevaluatie en resultaatsevaluatie in de richting van laatstgenoemde. Bij de evaluatie van de cluster rond de masterproef streeft de opleiding naar een breed palet aan evaluatievormen en evaluerende instanties. De studiefiches geven duidelijk aan wat de evaluatievormen zijn per opleidingsonderdeel, welke de te verwerven eindcompetenties zijn en welke criteria bij evaluatie worden gehanteerd.

De formele beoordelingscriteria alsook de visie van de opleiding op toetsbeleid zijn duidelijk en worden gedragen door de docenten en de studenten. De commissie stelde wel een duidelijk spanningsveld vast binnen dit opleidingsconcept. Studenten krijgen permanent feedback, maar zijn soms wel verrast van het uiteindelijk waarderingsverslag. Studenten van de bachelor- en de masteropleiding gaven aan dat bepaalde zaken die in het waarderingsverslag terecht komen toch te weinig besproken zijn doorheen het jaar. Het opschorten van het oordeel doorheen het jaar botst soms met de behoefte van de studenten om tussentijds te weten waar ze aan toe zijn wat betreft de beoogde leerresultaten. De commissie snapt de verzuchtingen van de studenten, maar begrijpt ook de pedagogische visie van de opleiding. De opleiding dient echter de communicatie hieromtrent te verbeteren. Daarnaast zou het aanstellen van een 'mentor' kunnen bijdragen bepaalde kritieken uit waarderingsverslagen bij studenten beter te duiden (zie GKW 2).

De commissie heeft tijdens haar bezoek verschillende voorstellingen bijgewoond, waaronder ook masterproefvoorstellingen. Daarnaast heeft ze ook een reeks kritische reflecties van studenten op hun masterproef gelezen. Daar waar er in de kritische reflecties van de masterproef recent nog sprake was van grote discrepantie tussen het niveau van de studenten (intuïtieve benadering versus semi-academische benadering,) streeft de opleiding nu naar het schrijven van een niet-academische tekst, die echter wel diepgaand en beargumenteerd dient te zijn. De studenten dienen, onder begeleiding, zelf een vorm uit te vinden voor deze 'kritische reflectie' die niet beantwoordt aan een vaste format. De 'kritische reflectie' van de studenten wordt gelezen door drie lezers. Deze zijn de theorie- en de praktijkmentor, alsook de mastercoördinator. De resultaten van deze aanpak (zie GKW 2) zullen pas vanaf einde academiejaar 2015 – 2016 volledig zichtbaar zijn, maar de commissie spreekt alvast haar vertrouwen uit voor de genomen intenties.

Globaal genomen is de commissie tevreden over de geleverde kwaliteit van de masterproeven. Het reeds bovengenoemde aandachtspunt over het spanningsveld feedback versus beoordeling is ook van toepassing op de masterproef. Het podiumresultaat van de masterproef wordt in consensus gequoteerd door een externe jury. Deze externe jury heeft een dubbele rol en dat zorgt voor verwarring bij studenten. De jury krijgt 20 minuten om verduidelijkende vragen te stellen alsook om een eerste feedback te geven. Dat voelt voor studenten onbevredigend aan. Het is onduidelijk of deze kritische vragen van de jury feedback of beoordeling zijn. De commissie meent dat er een soort afsluitend feedbackmoment met de jury ontbreekt. Ook studenten zijn vragende partij voor een afsluitend moment.

De commissie stelt vast dat de **afgestudeerden** in de meeste gevallen aan de slag gaan in het brede domein waartoe ze zijn opgeleid. Vele afgestudeerden komen niet terecht bij de grote theaterhuizen, maar eerder bij kleinere collectieven en kunstenaarsinitiatieven.

De commissie stelde een stijgende betrokkenheid en interesse van het **werkveld** bij de opleiding vast. De commissie vernam van dit werkveld dat de laatste jaren meer alumni als 'markante persoonlijkheden' worden bestempeld. De veranderingen in het curriculum van de opleiding (zie GKW 2) zijn nog te pril om vandaag al resultaat te kunnen zien, maar de hervormingen wekken in ieder geval het vertrouwen en de nodige nieuwsgierigheid bij het werkveld en zijn goede evoluties volgens de alumni. Uit de alum nibevraging van de opleiding die de commissie kon

inkijken, blijkt dat afgestudeerde studenten in grote mate tevreden zijn over de afstemming van de opleiding op het werkveld.

Het diplomarendement van de bachelor- en masteropleiding is hoog, mede door de aanpak van de opleidingsverantwoordelijken om na een strenge toelating te kiezen voor een traject waarbij bijna alle studenten mits de nodige inzet nadien afstuderen. Afwijkingen in het modeltraject manifesteren zich in de bachelorjaren vooral op het niveau van de theoretische opleidingsonderdelen. In de derde bachelor, en zeker in de master zijn tal van studenten al actief in het werkveld, waardoor ze vaak opteren voor een deeltijdse studie. In 2012–2013 haalde 91,19 % van de bachelorstudenten al zijn credits. In de masteropleiding ligt dit percentage op 92,16%.

Concluderend meent de commissie dat de opleiding er in slaagt via de beoordeling, toetsing en examinering om de beoogde leerresultaten op goed te realiseren. De wijze van beoordeling dient wel nog explicieter aan de studenten worden gecommuniceerd. De masterproeven in de opleiding zijn van degelijke kwaliteit. De commissie meent dat zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding beschikt over een hoog slaagpercentage. Daarnaast stelt de commissie stijgende tevredenheid van de stakeholders vast omtrent de inzetbaarheid van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt. Hiermee slaagt de opleiding er in boven de basiskwaliteit uit te steken.

Integraal eindoordeel van de commissie

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	G
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	G
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als goed wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als goed en generieke kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de opleiding bachelor of Arts in het Drama, conform de beslisregels, goed.

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als goed wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als goed en generieke kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de opleiding master of Arts in het Drama, conform de beslisregels, goed.

De commissie was verheugd kennis te nemen van de acties die door de opleidingsverantwoordelijken sinds het bezoek al zijn ondernomen en ondersteunt deze.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Voer een internationale benchmark uit

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Consolideer de programmahervormingen
- Speel flexibeler in op studenten die eerder een 'maker'-profiel hebben
- Stel een mentor aan in de bachelorjaren
- Lever meer gerichte inspanningen om meer diverse groepen kandidaat-studenten aan te spreken

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Maak een duidelijker onderscheid tussen feedback en beoordeling
- Organiseer een feedbackmoment met de jury voor de masterproef

LUCA SCHOOL OF ARTS

Bachelor en Master of Arts in het drama

SAMENVATTING

Bachelor of Arts in het drama

LUCA School of Arts

Van 10 tot 12 juni 2015 werd de opleiding Bachelor of Arts in het drama aan de LUCA School of Arts, in het kader van een onderwijsvisiteatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. Gemiddeld zijn de afgelopen jaren 23 studenten ingeschreven in de bacheloropleiding. De opleiding is onderdeel van de LUCA School of Arts. LUCA is een kunstschool die de voormalige Sint-Lucas Gent, Sint-Lukas Brussel, Narafi, Lemmens en sinds academiejaar 2014–2015 ook C-MINE verenigt.

De opleiding Drama stelt zich als doel om spelers/makers op te leiden. De opleiding wil vertrekken vanuit de speler die voldoende maker moet zijn en methodisch evolueert naar de maker die de speler in zich als bron van inspiratie ziet. Vorm, Biografie en Standpunt (VBS) is het denkkader van waaruit de opleiding kwaliteit definieert. Bij de totstandkoming van een kunstwerk zijn dit voor de opleiding de drie criteria die een rol spelen, waarbij de mate waarmee ze met elkaar in balans zijn, de kwaliteit bepaalt.

De opleiding stelt tekst, in de brede zin van het woord, en de daarbij horende overdracht van betekenis centraal. De student moet volgens de opleiding de vaardigheid en de drang hebben om (tekst)materiaal te onderzoeken en om eigen (tekst)materiaal aan te maken. De opleiding wil ten slotte hoog inzetten op een grondige theoretische onderbouw en wil onderzoek een prominente plaats in haar onderwijs geven.

Programma

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. Het programma van de opleiding Drama is onderverdeeld in verschillende pijlers, die het curriculum structuur en samenhang geven. Deze zijn afgestemd op de leerlijnen van de opleiding. Per opleidingsfase verandert het gewicht van de pijlers. Het programma van de opleiding wordt daarnaast ondergebracht in zes leerlijnen. De opleidingsonderdelen in het programma zijn gerelateerd aan een leerlijn. De leerlijnen zorgen voor helderheid in de doelstellingen van het studietraject, en maken de samenhang over de opleidingsfasen heen zichtbaar. De opleiding is voor de praktijkopleidingsonderdelen georganiseerd in op elkaar voortbouwende modules. In periodes van 4 tot 10 weken trainen de studenten afgebakende praktijkvaardigheden onder begeleiding van één of meer docenten. Aan het eind van elke module is er een toonmoment met evaluatie. Deze modulaire werking is doordacht opgebouwd. De praktijk van deze modulaire werking loopt vlot. Daarnaast is het werken met twee docenten per module een meerwaarde om de modulaire werking rijker te maken.

In functie van een makende speelopleiding zit het programma van de opleiding degelijk in elkaar met een sequentiële opbouw en een consequente samenhang. De opleiding heeft er baat bij een duidelijke keuze te maken tussen leerlijnen, pijlers en VBS als pedagogisch kader. De bachelor is groeigericht met voldoende diversiteit om de capaciteiten van de studenten aan te boren. In de eerste en tweede bachelor is de focus in de eerste plaats gericht op het spelen met verschillende makende tools. In de derde bachelor krijgt het 'maken' een meer prominente plaats. Wat de werk- en leervormen betreft, verschuift het accent doorheen de opleidingsfasen van een methodische training naar een autonoom en persoonlijk traject. Het aandeel contacturen in de totale studielast daalt daarbij gradueel. In de eerste twee jaren zijn de werk- en leervormen voornamelijk collectief. Vanaf het derde bachelorjaar sturen de studenten, zowel op het artistieke als het theoretische vlak, mee hun eigen vorming. Het tekstele wordt als insteek gebruikt in de opleiding. De studenten

wordt aangespoord zich te verhouden tot het tekstmateriaal en hierin een persoonlijk standpunt te ontwikkelen. Het programma is sterk gericht op de persoonlijke ontwikkeling van de studenten. Een betere balans tussen persoonlijk bewustzijn en bewustzijn van wat er gaande is in de wereld is een aandachtspunt voor de opleiding.

De opleiding heeft geen uitgesproken beleid rond internationalisering. Dit neemt niet weg dat de opleiding verschillende vormen van internationalisering in de opleiding brengt zoals sporadische uitwisseling van docenten. Uitwisselingen van studenten vinden niet plaats, wel doen verschillende studenten hun stage in het buitenland.

Beoordeling en toetsing

De evaluatie vertrekt vanuit de basisprincipes Vorm, Biografie en Standpunt. Ze vormen de leidraad en het kader van de toetsingscriteria. De opleiding maakt gebruik van een variatie aan evaluatievormen zoals papers, het portfolio, mondeling en schriftelijke examens en presentaties. In de twee eerste bachelorjaren worden de pijlers Theorie en Onderzoek over het algemeen summatief getoetst, en de Artistieke praktijk en Praktijkondersteuning formatief. In deze opleidingsfasen is het de docent die de studenten evalueert. Naarmate zijn studietraject vordert, komt er meer ruimte voor zelf-evaluatie en co-evaluatie. Het programma verloopt in het derde bachelorjaar grotendeels individueel, en wordt voornamelijk geëvalueerd middels een permanente formatieve evaluatie. De studenten krijgen voor de theoretische en analytische opleidingsonderdelen in toenemende mate de kans om een persoonlijke focus te stellen, van waaruit ze de stof benaderen en verder uitdiepen. De studenten zijn tevreden over de manier waarop ze feedback krijgen. Zo wordt bijvoorbeeld na elke module teruggekoppeld, worden werkpunten aangehaald en worden deze meegenomen naar de volgende module.

De kern van de praktijktoetsing zijn de toonmomenten, die streven naar een authentieke weergave van de artistieke praktijk in het werkveld. Zo is er bij de toonmomenten vanaf het tweede bachelorjaar altijd (extern) publiek aanwezig. Dit is een troef van de opleiding. Toonmomenten zijn tevens een goede oefening voor de studenten om zich te confronteren met publiek. Positief is eveneens dat er steeds een interne waarnemer aanwezig is bij de praktijkbeoordelingen die erop toeziet dat alle evaluaties op vergelijkbare wijze gebeuren. De beoordeling van toonmomenten is steeds gebaseerd op meerdere toonmomenten. Juryleden zien dus niet

allen hetzelfde toonmoment. Hierdoor kunnen niet-structurele zwaktes geneutraliseerd worden.

Begeleiding en ondersteuning

De studenten dienen voor ze aan de opleiding kunnen beginnen, te slagen voor een toelatingsproef. Deze proeven vinden plaats op drie momenten: tijdens de paasvakantie, aan het begin en aan het einde van de zomervakantie, en dat telkens gedurende twee dagen. Aan het eind van de derde proef is er een 'terugkomdag'. Dit om kandidaten die bijkomende opdrachten hebben gekregen opnieuw aan het werk te zien. De toelatingsproef wordt door de opleiding gebruikt om kennis te maken met potentiële studenten en de kandidaten zicht te geven op het reilen en zeilen van de opleiding. De uitkomst na twee intensieve dagen moet een goede match zijn tussen opleiding en kandidaat. De kandidaten die niet slagen, krijgen feedback.

Uit de gesprekken met de studenten, blijkt dat deze het gevoel hebben dat ze bij hun docenten terecht kunnen in geval van problemen. Daarnaast kunnen ze steeds terecht bij de studie- en trajectbegeleider. Eveneens uit de gesprekken bleek dat er een goede afstemming bestaat tussen de ombudspersoon en de studie- en trajectbegeleider. Dankzij de kleinschaligheid van de opleiding, krijgen studenten wanneer ze dat wensen een gesmaakte individuele begeleiding.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De meeste studenten stromen na afstuderen door naar de masteropleiding. Het studierendement is gemiddeld genomen iets hoger dan bij de andere opleidingen. Het studierendement fluctueert meer dan bij de andere instellingen, en dit zowel in de positieve als de negatieve richting. Volgens de opleidingsverantwoordelijken is dit wellicht een gevolg van de kleine studentenpopulatie.

SAMENVATTING

Master of Arts in het drama

LUCA School of Arts

Van 10 tot 12 juni 2015 werd de opleiding Master of Arts in het drama aan de LUCA School of Arts, in het kader van een onderwijsvisiteatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De masteropleiding Drama omvat 60 studiepunten. Gemiddeld zijn de afgelopen jaren 7 studenten ingeschreven in de opleiding. De opleiding is onderdeel van de LUCA School of Arts. LUCA is een kunstschool die de voormalige Sint-Lucas Gent, Sint-Lukas Brussel, Narafi, Lemmens en sinds academiejaar 2014–2015 ook C-MINE verenigt.

De opleiding Drama stelt zich als doel om spelers/makers op te leiden. De opleiding wil vertrekken vanuit de speler die voldoende maker moet zijn en methodisch evolueert naar de maker die de speler in zich als bron van inspiratie ziet. Vorm, Biografie en Standpunt (VBS) is het denkkader van waaruit de opleiding kwaliteit definieert. Bij de totstandkoming van een kunstwerk zijn dit voor de opleiding de drie criteria die een rol spelen, waarbij de mate waarmee ze met elkaar in balans zijn, de kwaliteit bepaalt. De opleiding stelt tekst, in de brede zin van het woord, en de daarbij horende overdracht van betekenis centraal. De student moet volgens de opleiding de vaardigheid en de drang hebben om (tekst)materiaal te onderzoeken en om eigen (tekst)materiaal aan te maken. De opleiding wil ten slotte hoog inzetten op een grondige theoretische onderbouw en wil onderzoek een prominente plaats in haar onderwijs geven.

Programma

De masteropleiding Drama omvat 60 studiepunten. Het programma van de opleiding Drama is onderverdeeld in verschillende pijlers, die het curriculum structuur en samenhang geven. Deze zijn afgestemd op de leerlijnen van de opleiding. Het programma van de opleiding wordt daarnaast ondergebracht in zes leerlijnen. De opleidingsonderdelen in het programma zijn gerelateerd aan een leerlijn. Studenten werken zelfstandig, waarbij het aantal contacturen beperkt is. Zowel studenten als docenten menen dat de docenten hierbij meer een adviseur en begeleider van het proces of van het artistieke product zijn.

In functie van een makende speelopleiding zit het programma van de opleiding degelijk in elkaar met een sequentiële opbouw en een consequente samenhang. Het hanteren van leerlijnen, pijlers en VBS zorgt wel voor verwarring. De opleiding heeft er baat bij een duidelijke keuze te maken voor één van de gehanteerde kaders om het curriculum vorm te geven. Het tekstuele wordt als insteek gebruikt in de opleiding. De studenten wordt aangespoord zich te verhouden tot het tekstmateriaal en hierin een persoonlijk standpunt te ontwikkelen. Het programma is sterk gericht op de persoonlijke ontwikkeling van de studenten. Een betere balans tussen persoonlijk bewustzijn en bewustzijn van wat er gaande is in de wereld is een aandachtspunt voor de opleiding.

Het opleidingsonderdeel Artistieke stage biedt de studenten de kans om ervaring op te doen in het werkveld. Ze kunnen hun keuze voor een stageplaats laten aansluiten bij hun eigen artistieke ontwikkeling. Het stagebeleid kan nog versterkt worden door het gericht betrekken van het werkveld.

Als afsluiting van de masteropleiding nemen de studenten deel aan het festival 'Vermaak na arbeid' in OPEK. Ze treden hier een laatste keer op als spelerscollectief. Het opleidingsonderdeel 'Collectieve productie' wordt hiertoe begeleid door externe coaches die voeling hebben met het werken als collectief.

De masterproef is een individuele proef die bestaat uit een reflectief en een artistiek luik. De studenten stellen een onderzoeksvraag die zij op beide niveaus beantwoorden. In het artistieke luik ontwikkelen de studenten het concept van een voorstelling. Het reflectief luik van de masterproef bestaat uit een scriptie die de context van de artistieke masterproef onderzoekt. De studenten verkennen het onderzoeksterrein waarin ze zich artistiek verdiepen en bakenen op basis van bronnenmateriaal een domein af. De studenten verrijken en verdiepen hierbij hun kennis en inzicht in de theaterpraktijk, in hun historische en actueel-maatschappelijke context. De scriptie van de masterproef heeft een degelijke invulling.

De opleiding heeft geen uitgesproken beleid rond internationalisering. Dit neemt niet weg dat de opleiding verschillende vormen van internationalisering in de opleiding brengt zoals sporadische uitwisseling van docenten. Uitwisselingen van studenten vinden niet plaats, wel doen verschillende studenten hun stage in het buitenland.

Beoordeling en toetsing

De evaluatie vertrekt vanuit de basisprincipes Vorm, Biografie en Standpunt. Ze vormen de leidraad en het kader van de toetsingscriteria. De opleiding maakt gebruik van een variatie aan evaluatievormen zoals papers, het portfolio, mondeling en schriftelijke examens en presentaties. De studenten zijn tevreden zijn over de manier waarop ze feedback krijgen. Zo wordt bijvoorbeeld na elke module teruggekoppeld, worden werkpunten aangehaald en worden deze meegenomen naar de volgende module.

De masterproef wordt geëvalueerd door een externe jury uit het werkveld, bestaande uit een viertal mensen, en door een interne jury, bestaande uit het opleidingshoofd en de praktijkdocenten. Bij de samenstelling van een externe jury wordt naar een evenwichtige vertegenwoordiging tussen spelers en makers gestreefd. De afstuderende student heeft ook het recht zelf een jurylid voor te stellen, wat vooral zinvol is indien de student zich begeeft in een theaterstijl of genre waarmee niet iedereen vertrouwd is, bijvoorbeeld danstheater of jeugdtheater. De jury is voor alle masterproeven binnen een academiejaar dezelfde. De mondelinge rapportering aan de studenten na de masterproef gebeurt nu door het opleidingshoofd.

Begeleiding en ondersteuning

Uit de gesprekken met de studenten, blijkt dat deze het gevoel hebben dat ze bij hun docenten terecht kunnen in geval van problemen. Daarnaast kunnen ze ook steeds terecht bij de studie- en trajectbegeleider. Eveneens uit de gesprekken bleek dat er een goede afstemming bestaat tussen de ombudspersoon en de studie- en trajectbegeleider. Dankzij de kleinschaligheid van de opleiding, krijgen studenten wanneer ze dat wensen een gesmaakte individuele begeleiding.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De stap naar het werkveld wordt door de studenten en alumni als een moeilijkheid ervaren. Doordat de opleiding de kleinste drama-opleiding is in Vlaanderen, heeft ze ook een minder groot netwerk van alumni. Uit een recente bevraging leerde de opleiding dat haar alumni vooral werkzaam zijn als acteur/actrice en dramadocent in het deeltijds kunstonderwijs of kunstsecundair onderwijs. Het studierendement is gemiddeld genomen iets hoger dan bij de andere opleidingen. De opleiding heeft een relatief groot aandeel studenten dat drie (en per uitzondering vier) semesters doet

over het behalen van een masterdiploma. Dit is geen uitzondering voor een master Drama in Vlaanderen.

OPLEIDINGSRAPPORT

Bachelor en Master of Arts in het drama

LUCA School of Arts

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen Bachelor en Master of Arts in het drama aan de LUCA School of Arts. De visitatiecommissie bezocht deze opleidingen van 10 tot 12 juni 2015. Beide opleidingen worden verder 'de opleiding Drama' genoemd, tenzij anders vermeld.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR-beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie heeft inzichtelijk gemaakt hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van zowel de bachelor- als masteropleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de bachelor- en masteropleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie-rapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de alumni, vertegen-

woordigers van het werkveld en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen bestudeerd. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan de opleidingsspecifieke faciliteiten, zoals de leslokalen en de bibliotheek. Daarnaast zag de commissie ook enkele voorstellingen van eindwerken waaronder masterproeven.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeteringsuggesties.

De bachelor- en masteropleiding zijn onderdeel van de LUCA School of Arts. LUCA is een kunstschool die de voormalige Sint-Lucas Gent, Sint-Lucas Brussel, Narafi, Lemmens en sinds academiejaar 2014–2015 ook C-MINE verenigt. Onderwijs en onderzoek binnen LUCA zijn georganiseerd in twee geledingen: een Bijzondere Faculteit Kunsten o.l.v. een decaan voor het academisch onderwijs, en LUCA Pro o.l.v. een groepsvoorzitter voor het professioneel onderwijs. In de loop van 2013 werd een nieuwe structuur voor de onderwijsorganisatie voorbereid en geïmplementeerd. Die structuur was vroeger op departementen gebaseerd. Nu gaat deze structuur uit van de opleidingen. Hierdoor kreeg de opleiding Drama een opleidingshoofd en onder meer een eigen budget.

De onderwijsondersteunende diensten, zoals Onderwijsontwikkeling en Kwaliteitszorg, Internationalisering en Maatschappelijke dienstverlening, worden LUCA-breed ingericht, met antennes op de verschillende campusen. Als overleg- en adviesorganen zijn per opleiding Permanente Onderwijscommissies (POC) ingericht. In de **POC Drama** zetelen alle docenten van de opleiding, het aanspreekpunt Drama van de dienst Onderwijsontwikkeling en kwaliteitszorg (DOK) en studentenvertegenwoordigers uit alle opleidingsfasen. De leden van het Kernteam (*zie verder*) wonen de POC-vergaderingen bij met een adviserende functie. Het opleidingshoofd zit de vergadering voor. De POC vergadert gemiddeld tweemaandelijks en heeft een beleidsvoorbereidende, informatieverstreckende en adviserende functie op het niveau van de hele opleiding en t.a.v. het faculteitsbestuur Kunsten.

Het Kernteam is het zenuwcentrum binnen de organisatiestructuur. Het kernteam bestaat uit drie coördinatoren en de studie- en trajectbegeleider. Het Kernteam komt wekelijks samen met het opleidingshoofd en baseert zich op de input van de POC bij de ontwikkeling van beleidsdoelstellingen.

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten, de masteropleiding omvat er 60. Gemiddeld zijn de afgelopen jaren 23 studenten ingeschreven in de bacheloropleiding en 7 in de masteropleiding.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als voldoende.

De opleiding Drama stelt zich als doel om **spelers/makers** op te leiden. De opleiding wil vertrekken vanuit de speler die voldoende maker moet zijn en methodisch evolueert naar de maker die de speler in zich als bron van inspiratie ziet. **Vorm, Biografie en Standpunt** (VBS) is het denkkader van waaruit de opleiding kwaliteit definieert. Bij de totstandkoming van een kunstwerk zijn dit voor de opleiding de drie criteria die een rol spelen, waarbij de mate waarmee ze met elkaar in balans zijn, de kwaliteit bepaalt. De opleiding stelt tekst, in de brede zin van het woord, en de daarbij horende overdracht van betekenis centraal. De student moet volgens de opleiding de vaardigheid en de drang hebben om (tekst)materiaal te onderzoeken en om eigen (tekst)materiaal aan te maken. De opleiding wil tenslotte hoog inzetten op een **grondige theoretische onderbouw** en wil **onderzoek** een prominente plaats in haar onderwijs geven.

De beoogde doelstellingen van de opleiding werden uitgewerkt in opleidingsspecifieke leerresultaten (OLR) voor de bacheloropleiding en voor de masteropleiding. Deze opleidingsspecifieke leerresultaten voldoen aan de domeinspecifieke leerresultaten (DLR) die de Vlaamse opleidingen Drama gemeenschappelijk hebben opgesteld. De opleidingsspecifieke leerresultaten van de bachelor- en masteropleiding zijn een verbijzondering van de DLR. De OLR zijn daarbij opgevat in de context van VBS. Volgens de commissie accorderen deze OLR met het niveau dat van een bachelor- en een masteropleiding mag verwacht worden en zijn deze in lijn met het Vlaams Kwalificatieraamwerk.

De commissie stelt vast dat opleiding een duidelijke visie heeft over wat een afgestudeerde bij het behalen van zijn bachelor- en masterdiploma moet

bereikt hebben. De opleiding geeft aan een speler/maker-opleiding te zijn. Toch meent de commissie dat op basis van de beoogde leerresultaten en daaruit volgend het onderwijsproces (zie GKW 2) de opleiding hoofdzakelijk een 'makende speelopleiding' is. Dit belet niet dat afgestudeerden in andere profielen aan de slag gaan waaronder regisseur (zie GKW 3).

Het hanteren van VBS is volgens de commissie een handig handvat voor de vorming van de artistieke van de studenten. Studenten beamen dat VBS een helder werkinstrument is waardoor ze in hun onderwijsproces de opleidingsdoelen zelf steeds voor ogen houden. De doelstellingen van de opleiding worden door de studenten als helder ervaren.

Hoewel de profilering van de opleiding redelijk duidelijk is, merkt de commissie op dat de opleiding er baat bij heeft na te denken voor welk werkveld zij studenten wil afleveren in de toekomst. De opleiding dient zich niet volledig op het werkveld te enten, maar dient er wel bewust mee om te gaan. De commissie is tevreden dat de opleiding beschikt over een **resonantiegroep**, maar deze moet regelmatig betrokken worden bij de opleiding om ook werkelijk impact te kunnen hebben. Uit de gesprekken met de commissie blijkt dat de opleidingsverantwoordelijken zich bewust zijn van dit verbeterpunt.

De eindcompetenties van de opleiding kunnen volgens de commissie de internationale toets doorstaan. Het uitvoeren van een internationale benchmark zou de positie van de opleiding verder kunnen versterken omdat dit de opleiding een spiegel kan voorhouden. De commissie beseft dat dit geen evidentie is mede gezien de culturele eigenheid en het academische karakter van de opleiding. De commissie suggereert daarom de benchmark uit te breiden naar andere (buitenlandse) kunstopleidingen.

Concluderend stelt de commissie dat de beoogde opleidingsspecifieke leerresultaten passen binnen het Vlaamse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de bachelor- en masteropleiding.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces van de bachelor- en masteropleiding Drama als voldoende.

De bacheloropleiding Drama omvat 180 studiepunten. De masteropleiding Drama die aansluit op de bacheloropleiding omvat 60 studiepunten. Het programma van de opleiding Drama is onderverdeeld in verschillende **pijlers**, die het curriculum structuur en samenhang geven. Deze zijn afgestemd op de leerlijnen van de opleiding. Per opleidingsfase verandert het gewicht van de pijlers. In de eerste twee bachelorjaren zijn de pijlers: Artistieke praktijk (Spelen en Maken), Praktijkondersteuning (Stem en Lichaam), Theorie (en Analyse) en Onderzoek (en Reflectie). Vanaf het derde bachelorjaar worden Spelen en Maken samengevoegd, wordt de Bachelor- of Masterproef een aparte pijler, en wordt de nieuwe pijler Specifieke vorming geïmplementeerd. De pijler Theorie en Analyse wordt in het masterjaar geïntegreerd in Onderzoek (en Reflectie).

Het programma van de opleiding wordt daarnaast ondergebracht in **zes leerlijnen**, die zowel door de bacheloropleiding als de masteropleiding stromen. De OLR van de opleiding worden ook ondergebracht in deze leerlijnen: Spelen, Maken, Stem en Lichaam, Theorie en Analyseren, Onderzoeken en Kritisch Reflecteren en Ondernemen. De commissie kon vaststellen dat de opleidingsonderdelen in het programma gerelateerd zijn aan een leerlijn. De leerlijnen zorgen voor helderheid in de doelstellingen van het studietraject, en maken de samenhang over de opleidingsfasen heen zichtbaar. De opleiding is voor de praktijkopleidingsonderdelen georganiseerd in op elkaar voortbouwende modules. In periodes van 4 tot 10 weken trainen de studenten afgebakende praktijkvaardigheden onder begeleiding van één of meer docenten. Aan het eind van elke module is er een toonmoment met evaluatie. Deze modulaire werking is volgens de commissie doordacht opgebouwd. De praktijk van deze modulaire werking loopt vlot. Dit is volgens de commissie mede de verdienste van de vlotte werking van het kernteam. Daarnaast is het werken met twee docenten per module een meerwaarde om de modulaire werking rijker te maken. De commissie vindt het een belangrijk aspect dat de opleiding durft kiezen voor meer verschillende stemmen en invalshoeken in de opleiding. In de eerste twee bachelorjaren heeft de opleiding een vast weekschema: één dagdeel theoretische vorming, onderzoek en praktijkondersteuning, en één dagdeel praktijk (in modulewerking). Hiermee beschikt de opleiding over een degelijk weekschema.

In functie van een makende speelopleiding zit het programma van de opleiding volgens de commissie degelijk in elkaar met een **sequentiële opbouw en een consequente samenhang**. Uit de gesprekken die de commissie voerde bleek het hanteren van leerlijnen, pijlers en VBS voor verwarring te zorgen. De commissie meent dat de opleiding er baat bij heeft een duidelijke keuze te maken voor één van de gehanteerde kaders om het curriculum vorm te geven. De bachelor is groeigericht met voldoende diversiteit om de capaciteiten van de studenten aan te boren. In de eerste en tweede bachelor is de focus in de eerste plaats gericht op het spelen met verschillende makende tools. In de derde bachelor krijgt het ‘maken’ een meer prominente plaats.

De theoretische opleidingsonderdelen zijn praktijkgericht georganiseerd. Dit is volgens de commissie een legitieme keuze. Wel plaatst de commissie hierbij de kanttekening dat bij voorkeur in de eerste twee bachelorjaren de opleiding, conform de OLR, meer ruimte voor enkele bredere **algemeen vormende opleidingsonderdelen** (filosofie, sociologie, kunstgeschiedenis) kan voorzien die niet persé onmiddellijk toepasbaar zijn op de podiumpraktijk. De commissie redeneert dat daar de theorie in de opleiding nu sterk praktijk gericht is, er ook nog behoefte is aan minder praktijkgerichte theorie. Deze zou de diepgang en diversiteit van de opleiding verder kunnen versterken waardoor het beoogde profiel speler/maker sterker uit de verf zou kunnen komen.

Met betrekking tot **onderzoek** heeft de opleiding de ambitie en de visie om het onderzoek vergaand te integreren in de opleiding. De opleiding wil zich daar graag op profileren via allerlei onderzoeksprojecten en via een directe toepassing in het onderwijs. Deze thematische aanpak is op zich interessant, maar is volgens de commissie soms wat te klassiek opgevat. De commissie moedigt de opleiding aan om verder te zoeken naar een geëigende vorm om artistiek onderzoek te voeren.

Wat de **werk- en leervormen** betreft, verschuift het accent doorheen de opleidingsfasen van een methodische training naar een autonoom en persoonlijk traject. Het aandeel contacturen in de totale studielast daalt daarbij gradueel. In de eerste twee jaren zijn de werk- en leervormen voornamelijk collectief. Vanaf het derde bachelorjaar sturen de studenten, zowel op het artistieke als het theoretische vlak, mee hun eigen vorming. De studenten kunnen dan opleidingsonderdelen kiezen uit een keuzepakket. De commissie apprecieert dat studenten uit een gestructureerd aanbod van opleidingsonderdelen van zowel LUCA als van de KU Leuven kunnen

kiezen. Tevens vernam de commissie dat de lessen vanaf het derde bachelorjaar meer de vorm krijgen van individuele leergesprekken. De commissie is eveneens positief over het bestaan van het opleidingsonderdeel Management podiumkunsten in het derde bachelorjaar. Hierdoor kunnen studenten, conform de OLR, reeds voor aanvang van de masteropleiding een aantal management- en ondernemersvaardigheden verwerven.

De bacheloropleiding sluit af met een bachelorproef die bestaat uit een artistiek en een reflectief luik. **In het artistieke luik** presenteren de studenten naar aanleiding van hun **eigen fascinaties** en afgelegde artistieke parcours een theatrale voorstelling, in de brede zin van het woord. Meestal resulteert dat in een zelfgeschreven tekst die door de studenten zelf wordt gespeeld, al dan niet met medestudenten. Deze is ingebed in de eigen vormkeuzes qua spel, encenering en vormgeving. De studenten worden begeleid door één van de praktijkdocenten van de opleiding. Deze treedt op als coach en zorgt doorheen het proces op regelmatige basis voor artistieke feedback en begeleiding. De studenten zijn vrij te kiezen welke praktijkdocent inhoudelijk het beste aanleunt bij zijn artistiek idee, en krijgen ook een schrijfcoach die hen kan helpen in het creëren van tekst. **Het reflectieve luik** resulteert in de bachelorpaper. Daarin onderbouwen en verantwoorden de studenten het concept, het materiaal, de vorm en de dramaturgie van hun artistieke bachelorproef. De commissie meent dat dit een werkwijze is die zowel door studenten als docenten positief wordt ervaren. De bachelorproef past volgens de commissie inhoudelijk goed in de curriculumopbouw als een stap naar de masteropleiding en de masterproef.

Het tekstuele wordt als insteek gebruikt in de opleiding. De studenten wordt aangespoord zich te verhouden tot het tekstmateriaal en hierin een persoonlijk standpunt te ontwikkelen. Het viel de commissie op dat het programma van de opleiding sterk gericht is op de persoonlijke ontwikkeling van de studenten. Dit zowel in de opbouw van het programma als bijvoorbeeld in de keuze van teksten. Het strekt volgens de commissie tot aanbeveling om 'de wereld' wat meer binnen te laten komen. De commissie pleit voor een betere balans tussen persoonlijk bewustzijn en bewustzijn van wat er gaande is in de wereld en dat ook in het artistieke van de opleiding laten binnensluipen. De studenten zijn vragende partij om de bewegingscomponent te versterken in de opleiding. De commissie kijkt uit naar de geplande samenwerking die de opleiding met STUK zal hebben.

Daarnaast ziet de commissie de complexiteit van een **School of Arts** met een heel divers palet aan opleidingen als een opportuniteit voor de opleiding. De School of Arts kan haar complexiteit positief ombuigen door samenwerkingen tussen opleidingen, studenten en docenten te stimuleren. De idee van een LUCA werkweek waarbij interdisciplinair wordt gewerkt, zou alvast een interessant experiment kunnen opleveren. De beoogde verdere toenadering tot samenwerking met de opleiding Beeldende Kunsten heeft volgens de commissie ook een interessant potentieel.

De **masteropleiding** volgt op de bacheloropleiding. Zoals eerder aangegeven meent de commissie dat ook het programma van de masteropleiding een degelijke opbouw kent. De studenten die hun bacheloropleiding aan LUCA hebben gevolgd, volgen er in regel ook hun masteropleiding. De commissie meent dat de masteropleiding gebaat zou zijn bij meer zij-instroom van studenten uit andere opleidingen. Dit zou de masteropleiding een sterkere identiteit kunnen geven daar waar de master nu eerder een 'doorstroommaster' is.

In het masterjaar werken de studenten **zelfstandig**, waarbij het aantal contacturen beperkt is. De commissie vernam van zowel studenten als docenten dat de docenten hierbij meer een adviseur en begeleider van het proces of van het artistieke product worden. Ook de commissie stelde vast dat de studenten aanzienlijk meer verantwoordelijkheid krijgen.

De commissie is evenwel van mening dat de opleidingsverantwoordelijken moeten overwegen een aparte **coördinator** voor de masteropleiding aan te stellen. Deze persoon kan zich dan focussen op het verder ontwikkelen van de eigenheid en profilering van de masteropleiding. Tevens kan deze persoon er voor zorgen dat studenten gerichter begeleid worden in hun masteropleiding, daar waar dit door de huidige personeelsinzet (*zie supra*) nu minder intensief kan verlopen.

Het opleidingsonderdeel **Artistieke stage** biedt de studenten de kans om ervaring op te doen in het werkveld. Ze kunnen hun keuze voor een stageplaats laten aansluiten bij hun eigen artistieke ontwikkeling. Het stagebeleid kan nog versterkt worden door het gerichter betrekken van het werkveld.

Als afsluiting van de masteropleiding nemen de studenten deel aan het festival 'Vermaak na arbeid' in OPEK. Ze treden hier een laatste keer op als **spelerscollectief**. Het opleidingsonderdeel 'Collectieve productie' wordt

hiertoe begeleid door externe coaches die voeling hebben met het werken als collectief. De commissie vindt deze collectieve productie op het einde van de master een logisch en gesmaakt orgelpunt van een makende speelopleiding.

De **masterproef** is een individuele proef die evenals de bachelorproef bestaat uit een reflectief en een **artistiek luik**. De studenten stellen een onderzoeksvraag die zij op beide niveaus beantwoorden. In het artistieke luik ontwikkelen de studenten het concept van een voorstelling. **Het reflectief luik** van de masterproef bestaat uit een scriptie die de context van de artistieke masterproef onderzoekt. De studenten verkennen het onderzoeksterrein waarin ze zich artistiek verdiepen en bakenen op basis van bronnenmateriaal een domein af. De studenten verrijken en verdiepen hierbij hun kennis en inzicht in de theaterpraktijk, in hun historische en actueel-maatschappelijke context. De scriptie van de masterproef heeft volgens de commissie een degelijke invulling. De commissie stelt een discrepantie vast tussen wat studenten willen en kunnen en de academische opvatting die de opleiding lijkt te beogen. De opleiding dient dit uit te klaren. De commissie wil wel de om een groter onderscheid te maken tussen de bachelorproef en de masterproef. Dat zou kunnen door een duidelijker onderscheid te maken tussen 'reflectie op het eigen werk' in de bacheloropleiding en meer nadruk te leggen op het artistieke onderzoek in de master.

De commissie stelde vast dat de opleiding geen uitgesproken beleid heeft rond **internationalisering**. Ze beveelt de opleiding dan ook aan hier structureler op in te zetten. Dit neemt niet weg dat de opleiding verschillende vormen van internationalisering in de opleiding brengt zoals sporadische uitwisseling van docenten. Uitwisselingen van studenten vinden niet plaats, wel doen verschillende studenten hun stage in het buitenland. Daarnaast nam de opleiding in het verleden deel aan een internationaal project (Kantorproductie). De commissie meent dat uit dit soort initiatieven de opleiding de kracht moet putten en tevens de netwerken en contacten moet opbouwen om deel te worden van een internationaal netwerk ten behoeve van de opleiding.

De studenten dienen voor ze aan de opleiding kunnen beginnen, te slagen voor een **toelatingsproef**. Deze proeven vinden plaats op drie momenten: tijdens de paasvakantie, aan het begin en aan het einde van de zomervakantie, en dat telkens gedurende twee dagen. Aan het eind van de derde proef is er een 'terugkomdag'. Dit om kandidaten die bijkomende opdrach-

ten hebben gekregen opnieuw aan het werk te zien. De toelatingsproef wordt door de opleiding gebruikt om kennis te maken met potentiële studenten en de kandidaten zicht te geven op het reilen en zeilen van de opleiding. De uitkomst na twee intensieve dagen moet een goede match zijn tussen opleiding en kandidaat. De kandidaten die niet slagen, krijgen feedback. De commissie ondersteunt de wijze waarop de toelatingsproef vorm gegeven wordt. Het aantal inschrijvingen voor de toelatingsproef is, door inzet op promotie, de laatste jaren enorm gestegen tot een 180-tal. Van die 180 dagen er gemiddeld 90 effectief op, waarvan afgerond 15% slaagt voor de proef, en waarvan bijna iedereen zich inschrijft voor de opleiding.

Het is niet zo dat studenten na de toelatingsproef hun bachelor- en masteropleiding geslaagd beëindigen. Het percentage aan drop-outs ligt sedert 2008 10% hoger dan het gemiddelde van alle dramaopleidingen als geheel. Cijfers voor het eerste bachelorjaar zijn 15,38% in 2008, 45,45% in 2009, 37,50% in 2010 en 42,86% voor 2011. Dat laatste cijfer uit 2011 ligt bijna 20% hoger dan gemiddeld. Het hoge cijfer drop-outs na eerste bachelor is volgens de opleiding te wijten aan de strenge beoordeling na de eerste opleidingsfase. De commissie heeft er begrip voor dat de cesuur in de opleiding na het eerste bachelorjaar wordt gelegd. Belangrijk is wel dat alle instromende studenten hier duidelijk over geïnformeerd zijn, wat – zo bleek uit gesprekken van de commissie – duidelijk het geval is.

Het brede profiel van de opleiding blijkt studenten aan te trekken. Dit heeft mogelijk ook een aantrekkingskracht op studenten die nog niet goed weten wat ze willen. Een andere verklaring kan zijn dat de toelatingsproef minder strenge kwalitatieve instroomvereisten stelt. De opleiding geeft studenten de kans om een kwaliteitssprong te maken in het eerste bachelorjaar. De opleiding is zich er van bewust dat de kwaliteit van de instroom lager ligt dan in andere opleidingen, maar gaat hier op een constructieve manier mee om. De docenten in de opleiding geven tegelijk te kennen dat zij merken dat het niveau van de toegelaten studenten de voorbije jaren duidelijk gestegen is.

De commissie is er, onder meer op basis van het ingekeken materiaal, van overtuigd dat de kwalificaties van het **personeel** voldoende zijn om de opleiding te dragen. De commissie beaamt de degelijke kwaliteit van het docerende personeel. De opleiding Drama telt 6 VTE's vaste docenten. Daarnaast stelt de opleiding jaarlijks verschillende gastdocenten aan. De verhouding tussen vaste en gastdocenten kan geoptimaliseerd worden in het voordeel van het aantal gastdocenten. De opdrachten van deze

gastdocenten blijven echter beperkt, van 5 tot 35%. Toch wordt er veel van deze docenten gevraagd zoals plannings- en evaluatievergaderingen en toelatingsproeven bijwonen. De commissie beveelt aan de druk op de vaste en gastdocenten te bewaken. De opleiding doet op verschillende gastdocenten structureel een beroep. Dit zorgt voor continuïteit in de opleiding en garantie dat de gastdocenten het profiel van de opleiding kennen en mee uitdragen. Toch zou de opleiding er baat bij hebben om meer te gaan **variëren** in haar gastdocenten. Dit kan er toe bijdragen om nieuwe inzichten en ervaringen uit het werkveld in de opleiding binnen te brengen. Ook de link met Beeldende Kunsten (*zie infra*), waarmee de opleiding verwantschap uitspreekt, kan de uitbreiding van het gastdocentenkorps in deze richting voeden. Een ontegensprekelijk voordeel aan de organisatie van de opleiding is het **kernteam**. Dit team zorgt dat zowel inhoudelijk als praktisch-organisatorisch de opleiding dagelijks functioneert.

De opleiding heeft na de visitatie in 2009 behoorlijke inspanningen geleverd om haar infrastructuur uit te bouwen. De visitatiecommissie had een negatief oordeel uitgesproken over de infrastructuur van de opleiding. Er werd geïnvesteerd in extra en akoestisch beter geïsoleerde repetitieruimtes op de campus. Daarnaast zorgde het partnerschap met **OPEK** voor een verdubbeling van de capaciteit van de opleiding. Ook technisch materiaal wordt binnen OPEK uitgewisseld. Recent heeft de opleiding ook met kunstencentrum STUK op technisch vlak een samenwerking kunnen initiëren. Op campus Lemmens kreeg de opleiding twee nieuwe lokalen ter beschikking: één voor onderzoek en een bureau voor het opleidingshoofd.

De commissie bezocht tijdens haar visitatiebezoek de faciliteiten en stelde vast dat de samenwerking met OPEK een belangrijke troef is die de opleiding gedurende de afgelopen jaren heeft verworven. Deze samenwerking is essentieel om over voldoende aangepaste lokalen te beschikken. Deze **samenwerking met andere organisaties** voor het materieel is een positieve evolutie. Toch dient de opleiding nog naar andere lokalen te zoeken om een comfortabel aantal werkruimten te hebben. Een verdere zoektocht met de KU Leuven is aan te bevelen. De opleiding zou gebaat zijn bij enkele goed geoutilleerde studio's. De commissie suggereert eveneens om samen met studenten op zoek te gaan naar pop-up lokalen voor bepaalde projecten.

De materiële voorzieningen van de opleiding op **campus Lemmens** blijven aan de beperkte kant, met uitzondering van de theaterzaal. Er zijn vooral leslokaaltjes voorzien en weinig werklokalen. De opleiding roeit echter met de riemen die ze heeft en maakt van de nood een deugd. Het kernteam stelt

materiaal en **faciliteiten** ter beschikking aan de studenten en docenten. De technische ondersteuning in de opleiding is beperkt. De opleiding heeft bijkomende nood aan een technicus en een atelierruimte waar men kan knutselen en decorelementen stockeren.

Uit de gesprekken met de studenten, blijkt dat deze het gevoel hebben dat ze bij hun docenten terecht kunnen in geval van problemen. Daarnaast kunnen ze ook steeds terecht bij de studie- en trajectbegeleider. Eveneens uit de gesprekken bleek dat er een goede afstemming bestaat tussen de ombudspersoon en de studie- en trajectbegeleider. Dankzij de kleinschaligheid van de opleiding, krijgen studenten wanneer ze dat wensen een gesmaakte **individuele begeleiding**, kon de commissie vaststellen.

De commissie was tevreden vast te stellen dat **kwaliteitszorg** een grote stap heeft genomen tegenover vroeger. Kwaliteitszorg is ten dienste te komen staan van de opleiding. Ook de aanwezigheid en het functioneren van een kwaliteitszorgverantwoordelijke die op de campus het kwaliteitszorgbeleid van de School of Arts ondersteunt, heeft bijgedragen tot de kwaliteitsbewaking van de opleiding. Daarnaast is het bestaan van het kernteam een belangrijke factor die er voor zorgt dat problemen kunnen aangepakt worden op een werkbare en vlotte manier.

De commissie kon ook vaststellen dat de opleiding met de **verbeterpunten** uit de vorige visitatie aan de slag is gegaan. Onder meer het curriculum werd stevig onder handen genomen. Dit werd ook door docenten en studenten aangegeven. Ook de **participatie** van studenten aan het kwaliteitszorgproces is gegarandeerd via de POC en via focusgesprekken. De commissie kon op basis van de ingekeken verslagen en de gevoerde gesprekken vaststellen dat deze studentenparticipatie door de docenten serieus wordt genomen. De commissie ondersteunt het idee van de opleiding om een uitstroomgesprek te houden over de kwaliteit van de opleiding bij afstuderenden.

Concluderend stelt de commissie dat het onderwijsproces van de opleiding het voor de studenten mogelijk maakt om de beoogde leerresultaten te bereiken. De opbouw van het programma is degelijk. De opleiding is de afgelopen jaren geëvolueerd. De commissie heeft voldoende indicaties om er op te vertrouwen dat dit groeipad kan continueren. Zo is er onder meer de beloftevolle samenwerking met OPEK en de degelijke begeleiding van de studenten. Ook de kwantiteit en kwaliteit van het personeel zijn

degelijk. Hoewel de opleiding de opdeling tussen leerlijnen en pijlers nog moet uitklaren, kon de commissie vaststellen dat de opleiding een samenhangende leeromgeving creëert, in eerste instantie gericht op het profiel van een makende speler. Ook onderzoek speelt een belangrijke rol in het onderwijs van de opleiding. Toch meent de commissie dat de opleiding hier iets minder 'schools' mee kan omgaan en meer vanuit haar eigen identiteit kan vertrekken. De commissie stelt evenwel vast dat de opleiding zich bewust is van de uitdagingen waar ze nog voor staat en er ook mee aan de slag is. De opleiding slaagt er in een voldoende kwalitatief onderwijsproces te garanderen.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau van de bachelor- en masteropleiding Drama als voldoende.

Hoewel de opleiding aangeeft dat toetsing in een kunstopleiding een complexe en subjectieve aangelegenheid is, toch wil ze nu en verder in de toekomst een zo groot mogelijke objectivering van het toetsbeleid nastreven. De evaluatie in de bachelor- en masteropleiding vertrekt vanuit de basisprincipes Vorm, Biografie en Standpunt. Ze vormen de leidraad en het kader van de toetsingscriteria. De commissie ondersteunt dit uitgangspunt, maar wil de opleiding er voor behoeden dat dit een dwingend kader zou worden.

De opleiding maakt volgens de commissie doorheen de bachelor- en masteropleiding gebruik van een **variatie aan evaluatievormen** zoals papers, het portfolio, mondeling en schriftelijke examens en presentaties. In de twee eerste bachelorjaren worden de pijlers Theorie en Onderzoek over het algemeen summatief getoetst, en de Artistieke praktijk en Praktijkondersteuning formatief. In deze opleidingsfasen is het de docent die de studenten evalueert. Naarmate zijn studietraject vordert, komt er meer ruimte voor zelf-evaluatie en co-evaluatie. Het programma verloopt in het derde bachelorjaar en het masterjaar grotendeels individueel, en wordt voornamelijk geëvalueerd middels een permanente formatieve evaluatie. De studenten krijgen voor de theoretische en analytische opleidingsonderdelen in toenemende mate de kans om een persoonlijke focus te stellen, van waaruit ze de stof benaderen en verder uitdiepen. De commissie vernam van de studenten dat deze, ondanks verbeterpunten bij de masterproef (zie *infra*), tevreden zijn over de manier waarop ze **feedback** krijgen. Zo wordt

bijvoorbeeld na elke module teruggekoppeld, worden werkpunten aangehaald en worden deze meegenomen naar de volgende module.

De kern van de praktijktoetsing zijn de **toonmomenten**, die streven naar een authentieke weergave van de artistieke praktijk in het werkveld. Zo is er bij de toonmomenten vanaf het tweede bachelorjaar altijd (extern) publiek aanwezig. De commissie benoemt dit als een troef van de opleiding. Toonmomenten zijn volgens de commissie tevens een goede oefening voor de studenten om zich te confronteren met publiek. Eveneens is de commissie positief dat er steeds een interne waarnemer aanwezig is bij de praktijkevaluaties die erop toeziet dat alle evaluaties op vergelijkbare wijze gebeuren. Evenzeer is de commissie tevreden dat beoordeling van de toonmomenten van een student steeds gebaseerd is op meerdere toonmomenten door die student. Juryleden zien dus niet allen hetzelfde toonmoment. Hierdoor kunnen niet-structurele zwaktes geneutraliseerd worden.

Het verslagboek is een **persoonlijk verslag** van de studenten, waarin zij al hun standpunten, bedenkingen en reflecties neerschrijven. Ze leveren dit aan het einde van het academiejaar in. Ook wat de studenten ervaren binnen de opleiding krijgt hierin een plek. Voor de docenten is het een graadmeter van de persoonlijke evolutie van de studenten, meer bepaald van de persoonlijke betrokkenheid en van de mate waarin ze kritisch hebben leren reflecteren. Het is een zuivere **procesevaluatie**. Het verslagboek is per definitie vakoverschrijdend; het toont de opleidingsverantwoordelijken ook de mate waarin de student de verschillende pijlers van de opleiding zelf integreert.

De commissie heeft tijdens haar bezoek verschillende voorstellingen bijgewoond, waaronder ook **masterproefvoorstellingen**. Daarnaast heeft ze ook een reeks neerslagen van studenten op hun masterproef gelezen. Het onderzoeksaspect is volgens de commissie voldoende aanwezig in deze proeven. De masterproef wordt geëvalueerd door een externe jury uit het werkveld, bestaande uit een viertal mensen, en door een interne jury, bestaande uit het opleidingshoofd en de praktijkdocenten. Bij de samenstelling van een externe jury wordt naar een evenwichtige vertegenwoordiging tussen spelers en makers gestreefd. De afstuderende student heeft ook het recht zelf een jurylid voor te stellen, wat vooral zinvol is indien de student zich begeeft in een theaterstijl of genre waarmee niet iedereen vertrouwd is, bijvoorbeeld danstheater of jeugdtheater. De jury is voor alle masterproeven binnen een academiejaar dezelfde. De commissie

is positief over het gebruik van een externe jury. Toch stelde de commissie vast dat de juryleden vooral bestaan uit het netwerk van de docenten. De commissie raadt de opleiding aan om uit dit bekende netwerk te breken en meer nieuwe juryleden te betrekken. Op die manier verbreedt de opleiding haar netwerk en worden nieuwe stemmen en inzichten in de opleiding gebracht. De mondelinge rapportering aan de studenten na de masterproef gebeurt door het opleidingshoofd. De commissie geeft als tip mee om alle juryleden deel te laten zijn van deze terugkoppeling. Het is voor studenten stimulerend van meerdere mensen opinies mee te krijgen.

De stap naar het werkveld wordt door de studenten en alumni als een moeilijkheid ervaren. Doordat de opleiding de kleinste drama-opleiding is in Vlaanderen, heeft ze ook een minder groot netwerk van alumni. Daarnaast heeft de opleiding moeten opboksen tegen vooroordelen uit het verleden. Uit een recente bevraging leerde de opleiding dat haar alumni vooral werkzaam zijn als acteur/actrice en dramadocent in het deeltijds kunstonderwijs of kunstsecundair onderwijs. Enkelen zijn ook maker, stemacteur/trice of (radio/tv)presentator. Gezien de recente veranderingen in het curriculum is de commissie benieuwd naar de volgende lichten studenten die zullen afstuderen en hun plek vinden in het brede werkveld. De geadviseerde versterking van de werking van de resonantiegroep kan hier een belangrijke bijdrage toe leveren.

Het studierendement is in de bachelor- en masteropleiding gemiddeld genomen iets hoger dan bij de andere opleidingen. Het studierendement fluctueert meer dan bij de andere instellingen, en dit zowel in de positieve als de negatieve richting. Volgens de opleidingsverantwoordelijken is dit wellicht een gevolg van de kleine studentenpopulatie. De opleiding heeft een relatief groot aandeel studenten dat drie (en per uitzondering vier) semesters doet over het behalen van een masterdiploma. Dit is geen uitzondering voor een master Drama in Vlaanderen. De commissie concludeert dat de opleiding beschikt over een degelijk studierendement.

Concluderend meent de commissie dat de opleiding er in slaagt via de beoordeling, toetsing en examinering om de beoogde leerresultaten op voldoende wijze te realiseren. De masterproeven in de opleiding zijn van degelijke kwaliteit. De commissie meent dat zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding beschikt over een degelijk slaagpercentage. Daarnaast stelt de commissie tevredenheid van de stakeholders vast omtrent de inzetbaarheid van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt. Wel dient de opleiding zich nog open te zetten om een breder werkveld te betrekken bij de opleiding.

Integraal eindoordeel van de commissie

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als voldoende en generieke kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de opleiding bachelor of Arts in het drama, conform de beslisregels, voldoende.

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als voldoende en generieke kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de opleiding master of Arts in het drama, conform de beslisregels, voldoende.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Definieer het beoogde werkveld
- Betrek de resonantiegroep intensiever
- Voer een internationale benchmark uit

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Maak een keuze tussen de leerlijnen of de pijlers om het curriculum vorm te geven
- Breng algemeen vormende opleidingsonderdelen in de bacheloropleiding
- Creëer meer bewustzijn voor de wereld en maatschappij in de opleiding
- Versterk de bewegingscomponent
- Versterk zij-instroom in de masteropleiding
- Zoek een geëigende academische invulling van de materproef.
- Stel een coördinator aan voor de masteropleiding
- Versterk het stagebeleid en breid zo ook het artistieke netwerk uit
- Maak het opzet van bachelorproef versus masterproef diverser
- Veranker internationalisering structureler
- Bewaak de werkdruk van de docenten
- Zorg voor meer en een grotere variatie aan gastdocenten
- Zoek nog meer werklocaties en een atelierruimte
- Investeer in een technicus
- Voer een uitstroomgesprek in

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Vermijd een dwingend karakter van VBS
- Verruim de externe jury
- Laat de mondelinge terugkoppeling van de voorstellingen door meerdere personen gebeuren

BIJLAGE

Personalialia van de leden
van de visitatiecommissie

Ann Olaerts was lange tijd directeur van het Vlaams Theater Instituut (VTi), steunpunt voor podiumkunsten. Sinds 1987 heeft het VTi zich ontplooid als het documentatie- en onderzoekscentrum voor de professionele podiumkunsten. Daarnaast stimuleert het Vti het gesprek over podiumkunstenaars en hun werk, over cultuurbeleid en podiumzaken, over evoluties en intercultureel werken en over de plek van de kunst in de samenleving. Van 1999 tot 2004 was zij raadgever (podium)kunsten bij de toenmalige minister van cultuur en hield ze de pen vast van het eerste kunstendecreet. Meer recent heeft ze als raadgever op het Kabinet van Onderwijs werk gemaakt van een stevigere verankering van cultuur en onderwijs, geconcretiseerd in de conceptnota 'groeien in cultuur', een gezamenlijk beleidsplan van de ministers cultuur en onderwijs in Vlaanderen. Ann Olaerts is actief bij diverse organisaties en commissies in Vlaanderen en in het buitenland. Van juni 2013 tot einde mei 2014 was ze aan de slag als directeur van de Toneelacademie Maastricht, Hogeschool Zuyd. Vandaag is ze als freelancer -consultant aan de slag in de culturele en onderwijssector.

Hendrik Van Doorn studeerde in 1993 af aan het Hoger Sint-Lucasinstituut als grafisch vormgever. In 1994 kwam hij terecht bij Toneelgroep Ceremonia van wijlen Eric De Volder waar hij debuteerde als acteur. Daar bleef hij lid van de artistieke kern tot De Volders overlijden in 2010. Het gezelschap werd omgevormd tot vzw het KIP onder leiding van Yahya Terryn en Gilles De Schrijver. Vanaf 2011 is Van Doorn ook actief als danser i.s.m. Les Ballets C de la B en doet nog regelmatig dienst als grafisch ontwerper binnen het KIP. Behalve op de theateervloer was (en is) hij al te zien geweest in verscheidene Vlaamse televisieseries. Momenteel werkt hij aan de nieuwe voorstelling 'We Might As Well Fail' en 'T' (VRT), alsook seizoen 2 van Cordon (VTM).

Piet Menu is artistiek leider van het Zuidelijk Toneel, één van de acht grote gezelschappen van Nederland. Hij studeerde Pedagogische Wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven en behaalde een Postgraduaat Journalistiek in Brussel. Hij was van 2003 tot 2008 programmeur podiumkunsten bij het Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond in Amsterdam, waar hij medebedenker en organisator was van verschillende activiteiten en festivals inzake theater, dans, performance, literatuur en nieuwe media. Van 2008 tot 2011 was Piet Menu artistiek leider van *Huis van Bourgondië*, een productiehuis voor theater en performance in Maastricht, en mede-artistiek leider van Festival Cement in 's-Hertogenbosch. Bij het Huis van Bourgondië zetten talenten als Sadettin Kirmiziyüz, İlay den Boer, FC

Bergman, Young Gangsters, BOG, Casper Vandenputte, Emke Idema, Nick Steur hun eerste stappen in de theaterwereld. Van 2012 tot 2015 was Piet Menu algemeen directeur van het Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond. In die functie zette hij in op Vlaams-Nederlandse samenwerking binnen een open, verbindende en multidisciplinaire aanpak.

Bosse Provoost is afstuderende Master Drama aan KASK, School of Arts van HoGent. Hij sloot vorig jaar het grootste luik van de masteropleiding af met zijn masterproef Herberg, een bewegingsvoorstelling onder het viaduct van een snelweg, die de zeggingskracht van performers in een dominante ruimte onderzocht. Hij is vooral actief als regisseur van eigen werk dat hij samen met acteur Kobe Chielens ontwikkelt, voornamelijk door middel van fysieke improvisaties en sterk gevoed door dans, beeldende kunst en audiovisuele kunsten. Als performer is hij actief in het werk van theatergezelschap L'HOMMMM. Hij was eerder studentenvertegenwoordiger in het inrichtingsorgaan van de HoGent en lid van de opleidingscommissie KASK Drama.

Maja Westerveld studeert in 2009 af aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht in de richting Bth Writing For Performance als dramaschrijver. Haar eindwerk was een zoektocht naar de verhouding tussen twee personages in een statische situatie waarbij het drama in het verleden ligt. De tekst werd geselecteerd voor 'World Interplay Australia'. In 2011 gaat Maja studeren aan het RITCS aan de afdeling Theaterregie, ze studeert in 2015 af als Master in de Dramatische Kunsten Regie. Tussen twee opleidingen in, freelancet Maja Westerveld als schrijver van theaterstukken en filmscenario's. Vanuit een sterke betrokkenheid naar het sociaal weefsel van haar thuisstad schrijft ze voor het Rotterdams wijktheater en het *International Community Arts Festival*. Haar scenario voor de kortfilm *Flumen* (2010) werd geselecteerd voor *Makers Voor Makers*, een initiatief van het *Nederlands Film Festival*. Ook geeft Maja schrijfworkshops in België en Nederland.

